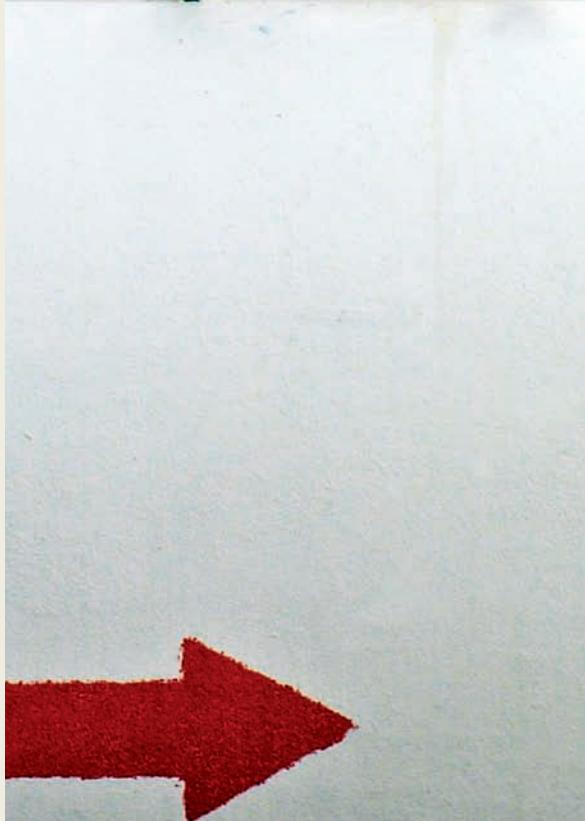

ΒΑΛΚΑΝΙΑ

Σκόπια, Κόσοβο,
«Μεγάλη Αλβανία»;
Ο ανταγωνισμός
Ρωσίας - ΗΠΑ

Πολιτικοί, ιστορικοί και αναλυτές φωτίζουν τις προοπτικές
στην περιοχή και επισημαίνουν τα προβλήματα στην οικονομία,
στο περιβάλλον και στην καθημερινή ζωή

ΧΟΡΗΓΟΣ

Το μέλλον στα Βαλκάνια

Του ΑΛΕΞΗ ΠΑΠΑΧΕΛΑ

Zούμε ιστορικές στιγμές στα Βαλκάνια. Μετά τους πολέμους της δεκαετίας του 1990, τα σύνορα επαναχαράσσονται, οι σφαίρες γεωπολιτικής επιρροής το ίδιο, ενώ ανοιχτά μένουν πολλά ερωτήματα για το μέλλον τους. Πώς θα επηρεάσει η ανεξαρτησία του Κοσσυφοπεδίου την περιοχή, αν τα Σκόπια θα επιβιώσουν ως κράτος, αν υπάρχει ζήτημα «Μεγάλης Αλβανίας» και αν η Σερβία θα βρει τον δρόμο της ανάπτυξης, προστατεύοντας ταυτόχρονα τα ζωτικά της συμφέροντα, αποτελούν σημαντικά ερωτήματα. Τα Βαλκάνια απέδειξαν, μετά το τέλος του Ψυχρού Πολέμου, πως είναι σε μεγάλο βαθμό δέσμια του παρελθόντος. Η ιστορία έχει επανειλημένα αρνηθεί να πεθάνει σε αυτή τη γειτονιά, ενώ, αντιθέτως, η δύναμη της θρησκείας αλλά και του εθνικισμού επιδεικνύουν αξιοσημείωτη αντοχή στον χρόνο. Υπάρχει μια αισιόδοξη σχολή αναλυτών που πιστεύουν πως τα Βαλκάνια θα περάσουν μια μεταβατική περίοδο αστάθειας, αλλά επίσης θα αφομοιωθούν στο θεσμικό και προβλέψιμο περιβάλλον της Ε.Ε. Υπάρχουν άλλοι, λιγότερο αισιόδοξοι, οι οποίοι εκτιμούν πως η ανεξαρτησία του Κοσσυφοπεδίου μπορεί να πυροδοτήσει ένα ντόμινο εξελίξεων που θα οδηγήσει τελικά σε ανακατατάξεις.

Ζητίσαμε από πολιτικούς, ιστορικούς, αναλυτές, δημοσιογράφους και οικονομολόγους να μας προσφέρουν μιαν αποτίμηση της κατάστασης στα -δυτικά κυρίως- Βαλκάνια. Οι αρθρογράφοι αυτής της έκδοσης απαντούν στο ερώτημα κατά πόσον η θρησκεία μπορεί να ενώσει ή όχι τα Βαλκάνια, γράφουν για τα κοινά περιβαλλοντικά προβλήματα της περιοχής, την οικονομία, τον πολιτισμό και την παρτίδα γεωπολιτικού πόκερ που βρίσκεται σε εξέλιξη μεταξύ ΗΠΑ και Ρωσίας.

Ακόμη από κορυφαίους πολιτικούς της περιοχής ζητίσαμε να μας εξηγήσουν πώς βλέπουν εκείνοι το μέλλον των Βαλκανίων. Ολοι, πάντως, συμφωνούν πως οι επόμενοι μήνες θα είναι ζωτικής σημασίας για την περιοχή. Κι αυτό γιατί θα κριθεί το κατά πόσον τα Βαλκάνια είναι έτοιμα να ξεπεράσουν τον παλιό τους εαυτό και να γίνουν ένα δυναμικό κομμάτι της Νέας Ευρώπης ή αν θα συνεχίσουν να αποτελούν μια ζωντανή υπόμνηση του χθες, μια απομονωμένη γωνιά που θυμίζει ακόμη πόσο ισχυρά ήταν τα ένστικτα του εθνικισμού, του αλυτρωτισμού και του θροσκευτικού φανατισμού στην προπολεμική Ευρώπη. Τα μνημάτα είναι αισιόδοξα εκεί όπου η ευρωπαϊκή προοπτική μοιάζει πραγματική και απτή. Εκεί πάλι που το ιστορικό χθες είναι πολύ βίαιο και φρέσκο, ο δρόμος θα είναι μακρύς και δύσκολος. Σε καμιά ώμας περίπτωση δεν μπορεί να μας αφήνει αδιάφορους, αφού μιλάμε για τη δική μας «γειτονιά».

Κορυφαίοι πολιτικοί συμφωνούν πως οι επόμενοι μήνες θα είναι ζωτικής σημασίας για την περιοχή.

ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ ΕΚΔΟΣΗΣ: ΗΛΙΑΣ ΚΕΦΑΛΙΔΗΣ
ΔΗΜΟΣΙΟΓΡΑΦΙΚΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ: ΘΑΛΕΙΑ ΚΑΡΤΑΛΗ
Δρ ΡΟΥΜΠΙΝΗ ΓΡΩΠΑ, ερευνήτρια ΕΛΙΑΜΕΠ
ART DIRECTOR: ΑΠΟΣΤΟΛΟΣ ΤΣΙΟΓΚΑΣ
ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΙΑ ΕΙΚΟΝΑΣ - MONTAZ - EΚΤΥΠΩΣΗ - ΒΙΒΛΙΟΔΕΣΙΑ:
«Η ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ» Α.Ε.

ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΕΣ: AFP, AP, REUTERS, THE ASSOCIATED PRESS

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΒΑΛΚΑΝΙΑ - ΠΟΛΙΤΙΚΗ

Βαλκάνια: πρώτη και τελευταία Ευρώπη
<i>Tου ΘΑΝΟΥ ΒΕΡΕΜΗ</i>	ΣΕΛ. 3	Η προοπτική της «Μεγάλης Αλβανίας»
<i>Tου ΘΑΝΟΥ ΒΕΡΕΜΗ</i> ΣΕΛ. 28
Μια τολμηρή στρατηγική με το βλέμμα στο μέλλον
<i>Tης ΝΤΟΡΑΣ ΜΠΑΚΟΓΙΑΝΗΣ</i>	ΣΕΛ. 4	Βοσνία-Ερζεγοβίνη: ένα κράτος σε μόνιμη κρίση
<i>Tου ΙΩΑΝΝΗ ΑΡΜΑΚΟΛΑ</i> ΣΕΛ. 29
Για πρώτη φορά χάνει έδαφος η Ευρωπαϊκή Ιδέα
<i>Tου VUK JEREMIC</i>	ΣΕΛ. 5	Μικρά πόνια στη Μεγάλη Σκακιέρα
<i>Tου ΠΕΤΡΟΥ ΠΑΠΑΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ</i> ΣΕΛ. 30
Η FYROM, οι ΗΠΑ και η ελληνική διπλωματία
<i>Tου ΣΤΑΥΡΟΥ ΛΥΓΕΡΟΥ</i>	ΣΕΛ. 6	ΒΑΛΚΑΝΙΑ - ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ
Κόσοβο, η αλβανοποίηση του διεθνούς δικαιού
<i>Tης YELENA GUSKOVA</i>	ΣΕΛ. 7	Βαλκανική γεωγραφία «έχθρας και συνεργασίας»
<i>Tου VLADIMIR GLIGOROV</i> ΣΕΛ. 31
Σπν περιοχή δεν θα πρέπει να υπάρχουν «μαύρες τρύπες»
<i>Tου SERGEI STANISHEV</i>	ΣΕΛ. 8	Αέρας ανάκαμψης στις οικονομίες των βαλκανικών χωρών
<i>Tου JENS BASTIAN</i> ΣΕΛ. 32-33
Το μέλλον μας να έχει ανοιχτά σύνορα...
<i>Tου STJEPAN MESIC</i>	ΣΕΛ. 9	Οι προοπτικές των ελληνικών τραπεζών
<i>Tου Η. ΜΙΛΗ</i> ΣΕΛ. 34
Τα «ανοιχτά» θέματα για Ε.Ε. και ΗΠΑ
<i>Tου CHARLES A. KUPCHAN</i>	ΣΕΛ. 10-11	Οι οικονομικές σχέσεις με την νοτιοανατολική Ευρώπη
<i>Tου Π. ΜΥΛΩΝΑ</i> ΣΕΛ. 35
Σε κρίσιμο σταυροδρόμι τα δυτικά Βαλκάνια
<i>Tου OLLI REHN</i>	ΣΕΛ. 12	Η ενεργειακή παρουσία της Ελλάδας στα Βαλκάνια
<i>Tου Μ. Λ. ΜΥΡΙΑΝΘΗ</i> ΣΕΛ. 36-37
Η Ευρώπη, μόνη οδός για τις χώρες της περιοχής
<i>Tου HASHIM THACI</i>	ΣΕΛ. 13	ΒΑΛΚΑΝΙΑ - ΜΜΕ
Η εκρηκτική σχέση θρησκείας και πολιτικής στα Βαλκάνια
<i>Tου BRUCE CLARK</i>	ΣΕΛ. 14	Αλλάζει το τοπίο των ΜΜΕ στην περιοχή
<i>Tου OLIVER VUJOVIC</i> ΣΕΛ. 38
Σχετικά πρόσφατη η βία των βαλκανικών εθνών
<i>Tου ΔΗΜΗΤΡΗ ΛΥΒΑΝΙΟΥ</i>	ΣΕΛ. 16	ΒΑΛΚΑΝΙΑ - ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ
Η ανεξαρτησία του Κοσόβου άνοιξε ένα νέο κεφάλαιο
<i>Tου TIM JUDAH</i>	ΣΕΛ. 17	Σοσιαλιστικός ρεαλισμός και αυθαίρεσία
<i>Tου ΣΤΑΥΡΟΥ ΤΖΙΜΑ</i> ΣΕΛ. 39
Τραγική «κακοφωνία» ο χειρισμός της αναγνώρισης
<i>Tου MISHA GLENNY</i>	ΣΕΛ. 18-19	Διαβαλκανικό ταξίδι στον επιβαρυμένο με λύματα ποταμό Αξιό ⁺
<i>Tου ΣΤΕΦΑΝΟΥ ΞΕΝΑΡΙΟΥ</i> ΣΕΛ. 40-41
Η Σερβία και το βαλκανικό «Βατερλώ» της Ευρώπης
<i>Tου LAZA KEKIC</i>	ΣΕΛ. 20	Πάρκο Πρεσπών, παράδειγμα περιβαλλοντικής συνεργασίας
<i>Tης ΙΩΗΣ ΧΡΙΣΤΟΠΟΥΛΟΥ</i> ΣΕΛ. 42-43
Πολιτική των συμβολισμών και κοινή λογική
<i>Tου IVAN KRASTEV</i>	ΣΕΛ. 21	ΒΑΛΚΑΝΙΑ - ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ
Τα δυτικά Βαλκάνια, η Ε.Ε. και τα πολιτικά κριτήρια
<i>Tου ΘΕΩΝΑ ΑΝΑΣΤΑΣΑΚΗ</i>	ΣΕΛ. 22-23	Βλέμμα ενός αιώνα στην βαλκανική Οδύσσεια
<i>Tης ΜΑΡΙΑΣ ΚΑΤΣΟΥΝΑΚΗ</i> ΣΕΛ. 44
Το πρόβλημα του Κοσσυφοπεδίου είναι πρόβλημα της Σερβίας
<i>Tου DMITRI TRENIN</i>	ΣΕΛ. 24-25	Αμειλικτος καθρέφτης για την περιοχή π λογοτεχνία
<i>Tης ΟΛΓΑΣ ΣΕΛΛΑ</i> ΣΕΛ. 45
Τα χειρότερα μπορεί να μην τα έχουμε δει
<i>Tου KYRIL DREZOV</i>	ΣΕΛ. 26-27	ΒΑΛΚΑΝΙΑ - ΔΙΗΓΗΣΕΙΣ
		Όταν τα κάρα... σέρνουν αυτοκίνητα
<i>Tου ΤΑΣΟΥ ΤΕΛΛΟΓΛΟΥ</i> ΣΕΛ. 46
		Κουλτούρα «μη δουλειάς» στους Κοσοβάρους νέους
<i>Tου ΣΤΑΥΡΟΥ ΤΖΙΜΑ</i> ΣΕΛ. 47

ΣΗΜΕΙΩΣΗ: Ορισμένοι εκ των αρθρογράφων οι οποίοι συμμετείχαν σε αυτό το αφιέρωμα επέλεξαν να αναφερθούν στην πρώην Γιουγκοσλαβική Δημοκρατία της Μακεδονίας (FYROM) με τον όρο «Μακεδονία». Η «Κ» οφείλει να σεβαστεί την επιλογή τους αυτήν καθώς ασφαλώς να την υιοθετεί, καθώς θεωρεί την ονομασία FYROM ως την μόνη ισχύουσα.

Ο μεγάλος ιστορικός των Βαλκανίων, Τρόγιαν Στοϊάνοβιτς^{*} αποκάλεσε την Χερσόνησο του Αίμου, την «πρώτη και τελευταία Ευρώπη». Πρώτη γιατί στην περιοχή αυτή γεννήθηκε ο ευρωπαϊκός πολιτισμός και τελευταία γιατί η κατοπινή ιστορία την καταδίκασε σε μοιραία καθυστέρηση έναντι της υπόλοιπης πεπίρου. Σήμερα, τα περισσότερα βαλκανικά κράτη διανύουν τη μετακομιμούντική τους ανασυγκρότηση και όσα δεν έχουν ακόμα εισέλθει στην Ε.Ε., φιλοδοξούν να περάσουν σύντομα το κατώφλι της. Οπως ο ίδιος ιστορικός επισημαίνει, η κατανόηση του βαλκανικού φαινομένου προϋποθέτει την αντίληψη του τι αντιπροσωπεύει η Ευρώπη. Η απαγωγή της πριγκιπισσας με τα μεγάλα μάτια από τον Δία-ταύρο, συμβολίζει τη μετακένωση της ανατολικής γνώσης στην ελληνική Δύσην. Ετοι, η Ευρώπη στην Ελλάδα έφερε και την αρετή που το όνομά της διαφημίζει – την ευρεία δρασης που επιτρέπει την εις βάθος κατανόηση της πραγματικότητας.

Εκτοτε, η Ευρώπη ταξίδεψε δυτικά και βόρεια μεταφέροντας το ελληνορωμαϊκό πνεύμα στα βάθη της πεπίρου. Η μεσαιωνική Ευρώπη οφείλει τα πάντα στην προσαρμογή του ανατολικού μονοθεϊσμού, όπως συντελέστηκε στην χερσόνησο του Αίμου. Ο σκληρός μονοθεϊσμός των Ιουδαίων επηρεάστηκε αποφασιστικά από την ελληνική σκέψη, ώστε να διαμορφωθεί το θικό περιεχόμενο του Χριστιανισμού. Ζούμε σε κατ' εξοχήν πολιτισμό που διέπεται από έντονο συγκρητισμό. Δεν μοιραζόμαστε μόνο την καλλιτεχνική παραγωγή του παρελθόντος στο θέατρο, τη λογοτεχνία, τις εικαστικές τέχνες και τη μουσική, με τη σύγχρονη πνευματική εμπειρία αλλά και τρόπο ζωής και αξίες με πολλαπλές πολιτισμικές προελύσεις. Τα Βαλκάνια είναι ένα παράδειγμα συμβίωσης του παρελθόντος με το παρόν, αλλά και με τις προσδοκίες του μέλλοντος. Τα βαλκανικά έθνη-κράτη δεν επιδιονται πια σε αιματηρούς πολέμους για να μεγαλώσουν την επικρατεία τους, αφού η γη δεν προσφέρει πλέον πλούτο μέσα από την αγροτική τουλάχιστον παραγωγή. Μάχονται όμως ακόμα όπως απέδειξε ο αιματηρή διάσπαση της Γιουγκοσλαβίας σε εθνικά-θρησκευτικά θραύσματα για ιδέες και αξίες του παρελθόντος, είτε πρόκειται για το προνεωτερικό θρησκευτικό δόγμα είτε για τον νεωτερικό εθνικισμό. Η μετανεωτερική υπόσχεση της υπερεθνικής Ευρωπαϊκής Ενωσης, αστόσο, έδρασε και θα δράσει κατευναστικά ώστε ο θρησκευτικός και εθνικός φανατισμός να χάσουν σταδιακά την αιχμηρότητά τους. Τα Βαλκάνια, στη νεότερη εποχή, υπήρξαν πολιτικό παρακολούθημα της δυτικής Ευρώπης. Η επίδραση της Γαλλικής Επανάστασης αλλά και του πνεύματος της ευρωπαϊκής παλινόρθωσης ή της συντηρητικής Ιεράς Συμμαχίας, άφησαν τα ίχνη τους στις αλληπάλληλες δημιουργίες κρατών κατά τον δέκατο ένατο αιώνα. Τα Συντάγματα, η διοίκη-

Βαλκάνια: πρώτη και τελευταία Ευρώπη

Παράδειγμα συμβίωσης του παρελθόντος με το παρόν

Tου ΘΑΝΟΥ ΒΕΡΕΜΗ

Προέδρου του Εθνικού Συμβουλίου Παιδείας, Αντιπροέδρου του ΕΛΙΑΜΕΠ

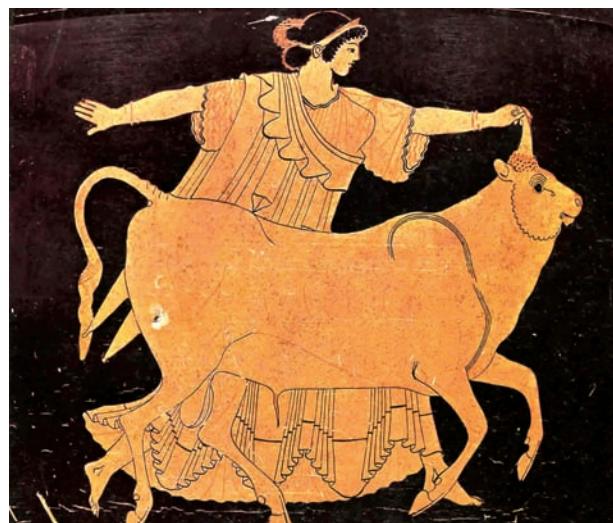
ση, οι Γερμανοί (ως επί το πλείστον) μονάρχες και ο εθνικισμός είναι τα επείσακτα προϊόντα. Η οικογενειοκρατία, ο αρμαλισμός και όλα τα χαρακτηριστικά της κατακερματισμένης κοινωνίας (κατά Ernest Gellner) είναι γηγενή φαινόμενα. Οι μεγάλες ευρωπαϊκές δυνάμεις έπαιξαν τουλάχιστον από τον δέκατο όγδοο αιώνα καθοριστικό ρόλο στις βαλκανικές εξελίξεις. Η ναυμαχία στο Ναβαρίνο (1827), ο Κρητικός Πόλεμος (1853 - 56), οι δύο μεγάλοι πόλεμοι και οι συνέπειές τους και πιο πρόσφατα, η συμφωνία του Dayton και ο βομβαρδισμός της Σερβίας το 1999, καταδεικνύουν την εξάρτηση της περιοχής από την επιμηγορία των Ευρωπαίων.

Η αρπαγή της Ευρώπης από τον Δία
συμβολίζει τη μετακένωση της ανατολικής γνώσης στην ελληνική Δύση.
(Ερυθρόμορφο αγγείο,
490 π.Χ.,
Αρχαιολογικό Μουσείο της Tarquinia.)

Οι ΗΠΑ εμφανίζονται στα Βαλκάνια μετά το τέλος του δεύτερου μεγάλου πολέμου. Ως πηγετική δύναμη του δυτικού κόσμου εφάρμοσαν την στρατηγική της ανάσχεσης έναντι της Σοβιετικής Ενωσης και των συμμάχων της. Από το 1993, ο Αντονί Λεϊκ, μέλος του Εθνικού Συμβουλίου Ασφαλείας των ΗΠΑ, διαπίστωσε ότι η εποχή της ανάσχεσης είχε πλέον παρέλθει και ότι η κώρα του φιλοδοξούσε πια να διευρύνει τη δραστηριότητα της ελεύθερης αγοράς στα Βαλκάνια. Μολοντί η κυβέρνηση Μπους (πατρός) υπήρξε προσεκτική στο ενδεχόμενο διάλυσης της Γιουγκοσλαβίας, ο διάδοχος του Μπους, Κλί-

ντον, δεν δίστασε να επέμβει στρατιωτικά για να επιβάλει την αμερικανική επιλογή του πολυεθνικού, πολυπολιτισμικού κρατικού συστήματος. Παρόλο που η επέμβαση επιταχύνει την πλήρη ομογενοποίηση και τη χωριστή διαβίωση Σέρβων, Κροατών και μουσουλμάνων στη Βοσνία - Ερζεγοβίνη, αλλά και Αλβανών και Σέρβων του Κοσόβου, οι Αμερικανοί εξακολουθούν να υπερασπίζονται την επιβεβλημένη ενότητα της Βοσνίας αλλά και την ανεξαρτητοποίηση του Κοσόβου από τη Σερβία. Πρόκειται βέβαια για εικονική πολυπολιτισμική συμβίωση και αντιφατική στάση έναντι Σέρβων και Αλβανών αφενός, μουσουλμάνων και ορθοδόξων αφετέρου. Η αντιφατική αυτή πολιτική που συμπαρασύρει και την Ευρωπαϊκή Ενωση, προσφέρει στους επικριτές εύκολο στόχο. Η Ρωσία δικαιολογημένα επικαλείται το ψήφισμα 1244 του Συμβουλίου Ασφαλείας που έθεσε τέλος στον πόλεμο του 1999 και επιβεβαίωσε το εδαφικό καθεστώς του Κοσόβου ως τμήματος της Σερβίας. Η μονομερής ανακήρυξη της ανεξαρτησίας της επαρχίας αυτής δεν αποτελεί ιδιαίτερη και μοναδική περίπτωση, όπως η συχριζεται η κυβέρνηση Μπους. Αντίθετα, αποτελεί προηγούμενο που θα επιτρέψει σε πολλές ανάλογες περιπτώσεις (Republika Srpska της Βοσνίας, Πρέσεβο της Σερβίας, Μιτροβίτσα στο Κόσοβο, Αμπκαζία στη Γεωργία, Ναγκόρνο Καραμπάχ στο Αζερμπαϊτζάν, Κριμαία στην Ουκρανία κ.λπ.), να ζητήσουν την ίδια μεταχείριση. Εύκολα μπορεί να ταχθεί κανείς υπέρ κάθε αιτήματος ανεξαρτησίας εφόσον ο κανόνας είναι καθολικής ισχύος. Δεν είναι όμως δυνατό να υποστηριζεται μία καθαρά πολιτική επιλογή ως θέμα αρχής.

Παρά τις παλινδρομήσεις αυτού του τύπου που σημειώνονται στα Βαλκάνια, η γενική εικόνα είναι ενθαρρυντική. Ακόμα και η Σερβία παρουσιάζει σημεία ανάκαμψης και βελτίωσης του πολιτικού κλίματος που είναι όμως δυνατό να αναστραφούν αν η κρίση του Κοσόβου επηρεάσει τις επερχόμενες εθνικές εκλογές.

*Traian Stoianovich, Balkan Words: The First and the Last Europe, London: M.E. Sharpe, 1994

Δεν έχουν παρέλθει ούτε δύο δεκαετίες από την ανατροπή που έφερε στην υφάλιο η δεκαετία του '90. Ανατροπή που αφορούσε, βεβαίως, την παγκόσμια κατανομή ισχύος, αφορούσε όμως και στον χάρτη της γειτονιάς μας. Ολοι οι βόρειοι γειτονές μας βρέθηκαν είτε σε μια ιδιαίτερα δύσκολη φάση μετάβασης προς την δημοκρατία και την ελεύθερη οικονομία, είτε, χειρότερα ακόμη, στη δίνη συγκρούσεων και αναταραχών.

Τα γεγονότα αυτά ασφαλώς δεν άφησαν την χώρα μας ανεπιρέαστη, παρά το ότι ήμαστε η μόνη χώρα της περιοχής που είχε κάνει την ιστορική επιλογή του ευρωπαϊκού και ευρωατλαντικού δρόμου πολλά χρόνια πριν. Η Ελλάδα βρέθηκε μπροστά σε ένα κρίσιμο σταυροδρόμι. Επρεπε να επιλέξει ανάμεσα στην στρατηγική της περιχαράκωσης και στην στρατηγική της εξωστρέφειας. Ανάμεσα στο αν θα κρατούσε το αποκλειστικό ευρωατλαντικό της προνόμιο ή αν θα παρείχε υποστήριξη στους γειτονές της στη δύσκολη μεταβατική τους προσπάθεια.

Κάποιοι θα μπορούσαν τότε να υποστηρίξουν: γιατί να συμφέρει ένα κράτος να μην κεφαλαιοποιήσει την πρωτοπορία που κατέχει για όσο το δυνατόν περισσότερο, αλλά να την απεμπολήσει, διαχέοντά την σε ολόκληρη την περιοχή του; Η απάντηση είναι σήμερα ξεκάθαρη: Γιατί μόνον επενδύοντας στην σταθερότητα ολόκληρης της περιοχής μας, διασφαλίζουμε την ασφάλεια και την ευημερία της δικής μας χώρας και κατοχυρώνουμε έναν ουσιαστικά πρωταγωνιστικό περιφερειακό ρόλο γι' αυτήν.

Αυτή ήταν η στρατηγική επιλογή που έλαβε η Ελλάδα. Και αυτήν προωθούν με συνέπεια όλες οι ελληνικές κυβερνήσεις.

Επί ελληνικής προεδρίας το 2003, η Ενωση υιοθέτησε την Ατζέντα της Θεσσαλονίκης, με την οποία δεσμεύθηκε για τη διαδικασία προσέγγισης των χωρών των Δυτικών Βαλκανίων προς αυτήν. Τον Νοέμβριο του 2007, επαναφέραμε τα Δυτικά Βαλκάνια στο ευρωπαϊκό προσκήνιο με μια νέα πρωτοβουλία για να δοθεί νέα πνοή στην ευρωπαϊκή προοπτική τους. Παράλληλα, η σταθερή προστήλωσή μας στην ρεαλιστική αρχή «πλήρης προσαρμογή, πλήρης ένταξη» εγγυάται τη σαφήνεια των στόχων και τη συνέπεια της πολιτικής μας.

Η στρατηγική επιλογή της Ελλάδας σήμερα δικαιώνεται. Τα Βαλκάνια κάνουν σταθερά βήματα προς την Ευρώπη. Η Σλοβενία, η Ρουμανία και η Βουλγαρία είναι ήδη μέλη της Ενωσης, δείχνοντας το δρόμο και στα υπόλοιπα κράτη. Η Κροατία, προχωρεί σταθερά στον ευρωπαϊκό δρόμο, ενώ πρόσφατα στο Βουκουρέστι έλαβε

Μία τολμηρή στρατηγική με το βλέμμα στο μέλλον

Η πολιτική της Ελλάδας σήμερα δικαιώνεται

Της ΝΤΟΡΑΣ ΜΠΑΚΟΓΙΑΝΝΗ
υπουργού Εξωτερικών

Η μετεξέλιξη της περιοχής των Βαλκανίων σε μια ειρηνική και ραγδαία αναπτυσσόμενη ευρωπαϊκή περιοχή της Ευρώπης αποτελεί στρατηγικό στόχο της Ελλάδος.

πρόσκληση για ένταξη στο ΝΑΤΟ. Προς μεγάλην ικανοποίηση της Ελλάδας, το ίδιο συνέβη και με την γειτονική Αλβανία. Παράλληλα, τόσο η χώρα αυτή, όσο και το Μαυροβούνιο έχουν υπογράψει συμφωνίες Σταθεροποίησης και Σύνδεσης με την Ευρωπαϊκή Ένωση, ενώ αντίστοιχη έχει μονογράψει και η Βοσνία - Ερζεγοβίνη. Ευελπιστούμε ότι αντίστοιχη συμφωνία θα υπογράψει σύντομα και η Σερβία, την οποία θεωρούμε παράγοντα - κλειδί για την σταθερότητα της περιοχής. Προς το ίδιο ευρωπαϊκό μέλλον προχωρεί και η Τουρκία, η οποία συνεχίζει την μακρά και δύσκολη διαδρομή της, έχοντας σταθερό και ειλικρινή υποστηρικτή την Ελλάδα. Με ίδιατερη χαρά θα καλωσορίσουμε στην ευρωατλαντική οικογένεια και την ΠΓΔΜ, μόλις καταλήξουμε σε μια κοινά αποδεκτή λύση στο ζήτημα του ονόματος. Είμαστε έτοιμοι να συνεχίσουμε άμεσα τις διαπραγματεύσεις για να καταλήξουμε το συντομότερο σε μια σύνθετη ονομασία, με γεωγραφικό προσδιορισμό που θα ισχύει έναντι όλων. Μια τέτοια εξέλιξη θα γυρίσει σελίδα στις σχέσεις μας με τη γειτονικό κράτος και θα μας οδηγήσει σε ένα κοινό μέλλον συνεργασίας μέσα στους ευρωατλαντικούς θεσμούς.

Παράλληλα με την πολιτική υποστήριξη, η Ελλάδα προωθεί δυναμικά και την οι-

κονομική ανάπτυξη των γειτόνων της. Διαθέτουμε σημαντικούς δημόσιους πόρους για την υλοποίηση μεγάλων έργων υποδομής και την παροχή αναπτυξιακής βοήθειας στις χώρες της περιοχής. Μέσω του ΕΣΟΑΒ, μέχρι το 2011 θα έχουμε δαπανήσει 550 εκατομμύρια ευρώ στηρίζοντας την πολιτική, οικονομική και κοινωνική τους σταθερότητα. Εξίσου θετικά αποτελέσματα έχει και η εντυπωσιακή ελληνική επενδυτική παρουσία στις χώρες των Βαλκανίων. Με επενδύσεις που ξεπερνούν την 20 δισεκατομμύρια δολάρια, έχοντας δημιουργήσει 200.000 θέσεις εργασίας, η Ελλάδα κατοχυρώνει τον πρωταγωνιστικό της ρόλο στην ανάπτυξη της περιοχής, διευκολύνοντας σημαντικά την πορεία της προς την Ευρώπη.

Στόχος της στρατηγικής της Ελλάδας είναι η περιοχή των Βαλκανίων που, λιγότερο από δύο δεκαετίες πριν, καρκινίζοταν από τη σύγκρουση και την αστάθεια, να μετεξελιχθεί σε μια ειρηνική και ραγδαία αναπτυσσόμενη ευρωπαϊκή περιφέρεια. Ενα τέτοιο περιβάλλον εγγυάται την ασφάλεια και την ευημερία του ελληνικού λαού. Προς αυτόν τον στόχο πρωταγωνιστούμε, με την αναγνώριση της πηγετικής μας θέσης απ' όλους τους γειτονές μας.

Oι χώρες των δυτικών Βαλκανίων εισήλθαν στον νέο αιώνα μέσα από τις πύλες της δημοκρατίας. Τα προγούμενα καθεστώτα ανατράπηκαν, επιτρέποντας έτσι να ξεκινήσει η διαδικασία της συμφιλίωσης. Ο άνεμος της αλλαγής άρχισε να πνέει στην περιοχή. Σύντομα άρχισαν να γίνονται αισθητές οι επιπτώσεις της οικονομικής ανάπτυξης και οι κοινωνίες άρχισαν να συνέρχονται, συμμετέχοντας στις προσπάθειες περιφερειακής ανάπτυξης. Με λίγα λόγια, οι αξίες της Ευρώπης άρχισαν επιτέλους να αποδίδουν καρπούς στα Βαλκάνια.

Στη Σερβία, ο πρωθυπουργός Ζόραν Τζίντιτς ανέλαβε τα πνίγια μιας γεμάτης όραμα πηγεσίας, υποσχόμενος να αλλάξει τη χώρα και να την εντάξει στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Ακόμη και η δολοφονία του από δυνάμεις που αντιτίθενται στην επίτευξη αυτού του ιστορικού στόχου της επιστροφής της Σερβίας, και άρα της περιοχής, στους κόλπους της Ευρώπης δεν ανέτρεψε την πορεία μας. Η αισθητή εκδημοκρατισμού της περιοχής αναγνωρίστηκε και η Διακήρυξη της Θεσσαλονίκης αποτέλεσε μια σημαντική στροφή προς τη σωστή κατεύθυνση, τοποθετώντας τα δυτικά Βαλκάνια στο επίκεντρο της ευρωπαϊκής ατζέντας.

Ομως δεν άδραξαν όλοι την ευκαιρία. Τα εμπνευσμένα λόγια και οι δεσμεύσεις δεν μεταφράστηκαν σε πράξεις. Με απλά λόγια, στο διάστημα που μεσολάβησε από το 2003, δεν εδραιώθηκε η αισθητή ότι η περιοχή ανήκει στην Ευρώπη, ενώ δεν έγιναν αισθητές οι θετικές επιπτώσεις. Ως αποτέ-

Για πρώτη φορά χάνει έδαφος η Ευρωπαϊκή Ιδέα

Εκλογές δημοψήφισμα για την πορεία της Σερβίας

Του **VUK JEREMIC**
υπουργού Εξωτερικών της Σερβίας

λεσμα, στα δυτικά Βαλκάνια επικράτησε ένα αισθητό απογοήτευσης, από την αισθητή ότι ο δρόμος για την ένταξη στην Ευρωπαϊκή Ένωση είναι μακρύς και δύσκολος. Το θετικό κλίμα της Θεσσαλονίκης χάθηκε.

As γίνω ακόμη πιο σαφής.

Ορισμένες χώρες στην περιοχή μας θα αναζητήσουν εναγωνίας τη συνταγματική φόρμουσα που θα τις καθορίσει στο μέλλον. Πρόκειται για την αναζήτηση πολιτικής ταυτόπτητας μέσα σε ένα ιστορικό κενό. Ανήκουμε στο παρελθόν μας ή σε ένα ευρύτερο μέλλον; Χωρίζομαστε ακόμη και κατασκευάζουμε τείχη ή τα γκρεμίζουμε; Δημιουργούμε κλειστές οικονομίες ή ανοίγουμε τα οικονομικά μας σύνορα; Ενδιαφερόμαστε μόνον για τη δική μας ασφάλεια ή εργαζόμαστε για ένα συλλογικότερο σύστημα ασφαλειας;

Σήμερα, όλες οι δημοκρατικές αποφάσεις στις χώρες μας παραμένουν όμηροι ενός μέλλοντος που δεν έχει συ-

«Ανήκουμε στο παρελθόν ή σε ένα ευρύτερο μέλλον; Αυτό είναι το ερώτημα που θα κληθούν να απαντήσουν οι Σέρβοι ψηφοφόροι στις εκλογές της 11ης Μαΐου», Σύμφωνα με τον Vuk Jeremic (αριστερά). Στη φωτογραφία με τον Ευρωπαϊκό Επίτροπο για την διεύρυνση Olli Rehn.

γκεκριμένο ευρωπαϊκό τελικό στόχο. Πίστεψέ με, το να λέει κανείς στο λαό του ότι βρισκόμαστε σε μια «διαδικασία» ούτε δημιουργεί προτεραιότητες ούτε εστιάζει τις προσπάθειες ούτε κερδίζει ψήφους.

Και τα πράγματα κειροτέρεψαν, ιδιαίτερα στη Σερβία, μετά τη μονομερή διακήρυξη της ανεξαρτησίας των Αλβανών του Κοσσυφοπεδίου και την αναγνώρισή της από μια σειρά ευρωπαϊκών χωρών, οι οποίες επέλεξαν να παραβιάσουν το Διεθνές Δίκαιο και τη σερβική κυριαρχία και εδαφική ακεραιότητα, υποβαθμίζοντας έτσι τις σκέσεις τους με τη χώρα μου.

Εξαιτίας αυτού, και για πρώτη φορά από τις 5 Οκτωβρίου του 2000, η ευρωπαϊκή ιδέα στη Σερβία χάνει έδαφος. Αποτελεί ακόμη πιθανή εξέλιξη, σίγουρα όμως δεν αποτελεί πια δεδομένη κατάληξη. Η ένταξη στην Ε.Ε. δεν είναι πλέον αυτονόητη, αλλά μια απόφαση που πρέπει να πάρουμε εμείς οι ίδιοι.

Αυτή είναι η κατάσταση στην οποία βρισκόμαστε. Και μέσα σε αυτό το κλίμα θα διεξαχθούν οι εκλογές της 11ης Μαΐου. Αυτές οι εκλογές, οι κρισιμότερες μετά την ανατροπή του Σλόμπονταν Μιλόσεβιτς, θα αποτελέσουν δημοψήφισμα για τη μελλοντική πορεία της Σερβίας. Η βασικότερη επιλογή θα αφορά την ένταξη ή όχι στην Ευρώπη.

Το αποτέλεσμα θα είναι οριακό. Για να είμαι σαφής, η πλειοψηφία των ψηφοφόρων θα επιλέξει τον ευρωπαϊκό δρόμο μόνον αν αισθανθεί ότι αυτός είναι πράγματι ανοιχτός. Θα απομακρύνει κάθε αμφιβολία ότι είμαστε καλοδεχούμενοι στην Ε.Ε. Και θα ενισχύσει την άποψη ότι η ευρωπαϊκή ολοκλήρωση δεν είναι απλώς μια διοικητική οργάνωση, αλλά ένα από τα πιο επιτυχημένα οράματα στην Ιστορία.

Hμονομερής κάρυκη ανεξαρτησίας εκ μέρους των Αλβανοκοσοβάρων δεν πρόκειται να αφήσει αλώβηπτη τη FYROM. Η θέση των ΗΠΑ ότι πρέπει να μείνει ενωμένη δεν αφήνει σήμερα περιθώρια στο εκεί αλβανικό στοιχείο να εκδηλώσει δυναμικά τις αυτονομιστικές τάσεις του. Το κρίσιμο ζήτημα, άλλωστε, σ' αυτή τη φάση για τον αλβανικό εθνικισμό είναι η αναγνώριση του Κοσσυφοπεδίου και όχι το άνοιγμα ενός νέου μετώπου. Παρ' όλα αυτά, δεν έμεινε με τα χέρια σταυρωμένα.

Το συγκυβερνών Δημοκρατικό Κόμμα Αλβανών αποχώρησε από την κυβέρνηση συνασπισμού υπό τον Νίκολας Γκρούεφσκι. Αφ' ενός επειδή η σλαβομακεδονική πνευματική δεν εφαρμόζει πλήρως τη συμφωνία της Αχρίδας σε ό,τι αφορά τα δικαιώματα της αλβανικής κοινότητας. Κι αφ' ετέρου επειδή τα Σκόπια δεν προχωρούν στην αναγνώριση του Κοσσυφοπεδίου.

Οι Σλαβομακεδόνες δεν θέλουν να διαταράξουν τις σχέσεις τους με το Βελιγράδι. Ο κύριος λόγος, όμως, είναι ότι και οι ιδιοί θεωρούν πώς απειλούνται από την πρώθηση του αλβανικού εθνικισμού. Στην πραγματικότητα, όμως, δεν έχουν τρόπο να τον αναχαιτίσουν. Με μια κίνησή τους, οι Αλβανοί άφησαν μετέωρη την κυβέρνηση Γκρούεφσκι, κάνοντας μία έμμεση πλην σαφή επίδειξη δύναμης.

Η παράδοση είναι το πρώτο σε δύναμη σλαβομακεδονικό κόμμα να σχηματίζει κυβέρνηση μ' ένα από τα δύο αλβανικά κόμματα. Ακόμα κι αν πραγματοποιηθούν εκλογές, δεν θα προκύψει διέξοδος, αφού ο συσχετισμός κοινοβουλευτικών δυνάμεων δεν πρόκειται να αλλάξει ριζικά. Το ενδεχόμενο να συνεργασθούν τα δύο μεγάλα σλαβομακεδονικά κόμματα και να αφήσουν στην αντιπολίτευση τα αλβανικά κόμματα θεωρητικά υπάρχει, αλλά οι πιθανότητες είναι αμελητέες. Μια τέτοια εξέλιξη θα είχε –έστω και έμμεσες– αποσταθεροποιητικές επιπτώσεις στην ενότητα της FYROM.

Η ενότητα αυτή στηρίζεται στη συμφωνία της Αχρίδας, με την οποία τελείωσε η ένοπλη εξέγερση του αλβανικού στοιχείου. Οι Σλαβομακεδόνες υποχρεώθηκαν να προβούν σε υποχώρησης, που προηγουμένως ή συζήτηση επ' αυτών θα εθεωρείτο εθνική προδοσία. Αυτή η συμφωνία μπορεί να απομάκρυνε τον κίνδυνο γενικευσης του εθνοτικού πολέμου και να επέβαλε μία ασταθή συμβίωση, αλλά το πρόβλημα παραμένει ανοιχτό.

Στην πραγματικότητα, ο εθνικός διαχωρισμός έχει ήδη συντελεσθεί και το χάσμα μοιάζει αγεφύρωτο. Ο Αξιός είναι ένα άτυπο σύνορο όσον αφορά την πληθυσμιακή κατανομή των δύο σύνοικων στοιχείων. Μετά τον τερματισμό των αιματηρών συ-

Η FYROM, οι ΗΠΑ και η ελληνική διπλωματία

Αλβανικός εθνικισμός και ελπίδες των Σλαβομακεδόνων

Του ΣΤΑΥΡΟΥ ΛΥΓΕΡΟΥ
Δημοσιογράφου

γκρούσεων τα πράγματα δεν έγιναν όπως ήταν πριν. Το ποτήρι έχει ραγίσει, παρά το γεγονός ότι η κρίση στις αρχές της δεκαετίας δεν εκφυλίσθηκε σ' έναν γενικευμένο και άναρχο εθνοτικό πόλεμο.

Στην ενσωμάτωση της ΠΓΔΜ στο ΝΑΤΟ και στην Ε.Ε. έχουν εναποθέσει πεπλίδες τους οι Σλαβομακεδόνες. Οπως απέδειξε το Βουκουρέστι, όμως, το κλειδί γι' αυτούς τους οργανισμούς το κρατά η Αθήνα.

Οι πιέτες των Αλβανών του Τέτοβο αποφεύγουν να θέσουν θέμα απόσχισης. Γνωρίζουν πολύ καλά ότι η Ουάσιγκτον υποστηρίζει σ' αυτή τη φάση την ακεραιότητα του γειτονικού κράτους. Κρατούν τον αλυτρωτισμό τους σε «χαμπλή φωτιά», επειδή δεν θέλουν να έλθουν σε αντίθεση μαζί της. Η προτεραιότητά τους, άλλωστε, όλα αυτά τα χρόνια ήταν η ανεξαρτητοποίηση και τώρα πα τη διεθνής αναγνώριση του Κοσσυφοπεδίου.

φοπεδίου. Στην πράξη, όμως, αρκετές αλβανικές περιοχές εκφεύγουν από τον έλεγχο της κυβερνητικής εξουσίας.

Ο αλβανικός εθνικισμός δεν έχει παρατηθεί από το όραμα της «Μεγάλης Αλβανίας», αλλά –προς το παρόν τουλάχιστον– οι εξελίξιες οδηγούν στα δυόμισι αλβανικά κράτη. Με την ανεξαρτητοποίηση του Κοσσυφοπεδίου έχουμε το δεύτερο αλβανικό κράτος και στη FYROM υπάρχει ατύπιας το μισό. Το ενδεχόμενο ενοποίησης Αλβανίας - Κοσσυφοπεδίου δεν μπορεί να αποκλεισθεί, αλλά δεν είναι το πιθανότερο σενάριο.

Η νεόδμητη γραφειοκρατία στην Πριστίνα σταδιακά θα αναπτύξει τα δικά της

αυτόνομα συμφέροντα, τα οποία με τη σειρά τους θα αφυδατώσουν τη σημερινή δυναμική της εθνικής ολοκλήρωσης. Μεταξύ Τιράνων και Πριστίνας υπάρχει και ένας υφέρπων ανταγωνισμός, ενώ το Τέτοβο λειτουργεί σε μεγάλο βαθμό σαν δορυφόρος της Πριστίνας.

Το δόγμα της ελληνικής εξωτερικής πολιτικής είναι ότι τα εθνικά συμφέροντα απαιτούν την επιβίωση της FYROM, γιατί έτσι θα αποτραπεί η δημιουργία μιας μεγάλης Αλβανίας και μιας μεγάλης Βουλγαρίας στα βόρεια σύνορά μας. Το δόγμα αυτό δεν είναι εσφαλμένο, αλλά είναι απολύτως σχηματικό και ως εκ τούτου παγιδεύει την ελληνική διπλωματία. Είναι αλλήλεια ότι η μοιρασμά του γειτονικού κράτους μεταξύ Αλβανίας και Βουλγαρίας θα αποτελούσε μια δυσμενή εξέλιξη, αλλά κατά πάσα πιθανότητα δεν πρόκειται να συμβεί.

ΟΙ ΗΠΑ δεν ευνοούν την εθνική ολοκλήρωση στα Βαλκάνια και εκεί που υπάρχει εθνική βούληση, όπως στην περίπτωση των Σέρβων και των Κροατών της Βοσνίας. Πολύ περισσότερο, δεν θα υποχρέωνταν τους Σλαβομακεδόνες να ενσωματωθούν στη Βουλγαρία. Προτιμούν μικρά, αδύναμα και ευκόλως κειραγώσιμα κράτη στη μεσοβαλκανική ζώνη, παρά εθνικά ομοιογενείς κρατικές οντότητες. Σ' αυτό το πλαίσιο θα κινηθούν και οι όποιες μελλοντικές διευθετήσεις στην FYROM.

Εάν ξεπάσουν εθνοτικές συγκρούσεις, το πιθανότερο είναι να οδηγήσουν σε καντονοποίηση. Εάν όχι, την ανατροπή θα επιφέρει η δημογραφία. Ο δείκτης δημογραφικής ανάπτυξης του αλβανικού στοιχείου είναι πολλαπλάσιος από τον αντίστοιχο των Σλαβομακεδόνων. Εάν συνεχισθεί η σημερινή κατάσταση, στο –όχι απότερο– μέλλον οι Αλβανοί θα μετατραπούν σε πλειοψηφία και η FYROM θα μετατραπεί στο τρίτο αλβανικό κράτος με ειρηνικό τρόπο.

Οι Σλαβομακεδόνες έχουν την τάση να απωθούν πολιτικούχολογικά τον αλβανικό κίνδυνο και να οχυρώνονται στο μέτωπο της ονομασίας. Στην πραγματικότητα συνεχίζουν να βαδίζουν προς τον γκρεμό με αξιοσημείωτη μοιρολατρία. Έχουν εναποθέσει όλες τις ελπίδες τους στην ενσωμάτωση του κράτους τους στο NATO και στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Οπως απέδειξε το Boukouréstie, όμως, το κλειδί γι' αυτούς τους οργανισμούς το κρατάει η Αθήνα. Ούτως εχόντων των πραγμάτων, πολύ κακώς η ελληνική πολιτική αυτοεγκλωβίζεται στο δόγμα της ακεραιότητας της FYROM, όταν οι ίδιοι οι Σλαβομακεδόνες επιδεικνύουν αδιαλλαξία. Είναι μάλλον γελοιό η Αθήνα να ενδιαφέρεται περισσότερο από τους ίδιους για το μέλλον του κράτους τους. Πολύ περισσότερο, που δεν εξαρτώνται από αυτήν οι εξελίξεις.

Κόσοβο, η αλβανοποίηση του διεθνούς δικαίου

Ο κοινός στόχος και το όραμα των Αλβανών

Της YELENA GUSKOVA

Επικεφαλής του Balkan Crisis Center, στο Institute of Slavic Studies, Russian Academy of Sciences

Oι Ηνωμένες Πολιτείες, η Βρετανία, η Γαλλία και αρκετές ακόμη ευρωπαϊκές χώρες προσπαθούν να πείσουν τον κόσμο ότι μόνον η ανεξαρτησία του Κοσσυφοπεδίου μπορεί να επιβάλει τη σταθερότητα στην περιοχή των Βαλκανίων. Ουδείς λαμβάνει υπόψη του ότι η Ευρώπη μπορεί να βρεθεί αντιμέτωπη με σοβαρά προβλήματα στο άμεσο μέλλον.

Οι υποστηρικτές της ανεξαρτησίας του Κοσσυφοπεδίου πιστεύουν ότι η Σερβία θα πρέπει να την αποδεχθεί επειδή οι Αλβανοί αποτελούν την πλειοψηφία του πληθυσμού στη περιοχή. Ομως στη διάρκεια των τελευταίων 20 ετών, οι Αλβανοί δεν έχουν εγκαταλείψει τον ένοπλο αγώνα, δημιουργώντας συνεχώς προβλήματα στους Σέρβους. Η ρίζα του προβλήματος του Κοσσυφοπεδίου βρίσκεται στη σύγκρουση συμφερόντων μεταξύ της αλβανικής πλειοψηφίας, που θα θέλει να να δημιουργήσει το δικό της κράτος στα Βαλκάνια, και να ενωθεί με την Αλβανία, και της Δημοκρατίας της Σερβίας, η οποία προσπαθεί να υπερασπισθεί την εδαφική της ακεραιότητα. Δεν πρόκειται για μια θρησκευτική σύγκρουση. Οι Αλβανοί έχουν ιδιαίτερα ενιοχυμένη την αισθηση της εθνικής ταυτότητας, η οποία είναι υπεράνω κάθε άλλης ιδιότητας. Ολοι οι Αλβανοί έχουν έναν κοινό στόχο, την ενοποίηση όλων των περιοχών όπου υπερισχύει το αλβανικό στοιχείο, βάσει της Λέγκας του Πρίζερ (1878), ενός ιερού για τους Αλβανούς εγγράφου, και οι περισσότεροι διαθέτουν ένα ποσό του εισοδήματός τους προκειμένου να ενισχύσουν το στόχο αυτό. Οι Αλβανοί στη Μακεδονία, τη νότια Σερβία και το Μαυροβούνιο θα ακολουθήσουν το παράδειγμα των Κοσοβάρων και δεν αποκλείεται η Ευρώπη να βρεθεί σύντομα αντιμέτωπη με τη δημιουργία πολλών αλβανικών θυλάκων, που θα έχουν προκύψει μέσα α-

πο ένα νέο κύμα συγκρούσεων. Επιπλέον, η Ευρώπη θα βρεθεί αντιμέτωπη με την ανακήρυξη της ανεξαρτησίας και άλλων περιοχών, εκτός Βαλκανίων, δεδομένου ότι κανείς δεν ποτεύει πως η περίπτωση του Κοσσυφοπεδίου είναι μοναδική και δεν θα αποτελέσει επικίνδυνο προπογόνυμενο.

H Ευρώπη θα πρέπει να έχει υπόψη της ότι η περιοχή αυτή, όπου η ανεργία καλπάζει, αποτελεί κέντρο διακίνησης ναρκωτικών (το 80% της αλβανικής πρωτόνης φθάνει στην Ευρώπη μέσω του Κοσσυφοπεδίου), ξεπλύματος μαύρου χρήματος και λαθρεμπορίου όπλων. Πρώτα θα έπρεπε να έχει αντιμετωπίσει το πρόβλημα του οργανωμένου εγκλήματος και μετά να προχωρήσουν σε οποιαδήποτε σκέψη περί ανεξαρτησίας. Πολλοί αναλυτές υποστηρίζουν ότι όλα δοκιμάστηκαν στο Κοσσυφοπέδιο και ότι δεν υπήρχε άλλη λύση εκτός από την ανεξαρτησία. Κάτιο ωστόσο το οποίο δεν ισχύει στην πραγματικότητα. Προκειμένου να αποφύγουν την παραβίαση του Διεθνούς Δικαίου και τον κατακερματισμό οποιαδήποτε χώρας, η διεθνής κοινότητα θα έπρεπε να αναζητεί διευθέτησης της βαλκανικής κρίσης από τις αρχές της δεκαετίας του '90. Σήμερα, πολλοί αναλυτές υποστηρίζουν ότι ο ΟΗΕ δεν θα επιβιώσει την κρίση του Κοσσυφοπεδίου και ότι οι ημέρες του διεθνούς οργανισμού είναι μετρητές. Πιστεύω όμως ότι κάρω στη Ρωσία, ο ΟΗΕ ξεπερνάει τη μεγάλη κρίση στην οποία βρίσκεται από τα μέσα του '90. Τα συμπτώματα ήταν εμφανή, ο ΟΗΕ ακολουθούσε τις επιταγές των ΗΠΑ στη διαχείριση κάθε κρίσης και επέτρεψε στο ΝΑΤΟ να επέμβει στα Βαλκάνια, χωρίς σχετικά ψυφίσματα. Ορισμένοι πολιτικοί προσπαθούν να μας πείσουν ότι οι αρχές του ΟΗΕ δεν εφαρμόζονται και είναι επομένως απαράπτυτη η αντικατάστασή του από ένα νέο σύστημα ασφαλείας. Ομως οι διαφωνίες στους κόλπους του διεθνούς οργανισμού είναι πάντα θετικές. Θα πρέπει να αρχίσουμε να ακούμε ο ένας τον άλλο. Οι αρχές του ΟΗΕ δεν είναι κακές, απλώς

χουν μέχρι στιγμής αναγνωρίσει ή πρόκειται να αναγνωρίσουν το νέο κράτος. Είναι σαφές ότι οι υποστηρικτές της ανεξαρτησίας δεν διεθέτουν αυτή τη στιγμή πλειοψηφία, γεγονός που οφείλεται εν πολλοίς και στη στάση της Ρωσίας. Ορισμένα δυτικά ΜΜΕ υποστηρίζουν ότι η Ρωσία έχει κάσει στο βαλκανικό μέτωπο. Αυτό είναι αναληθές για τους εξής λόγους: Η Ρωσία έχει κάνει πολλά στο διάστημα που μεσολάβησε από το αποφασιστικό «όχι» στην ανεξαρτησία, το οποίο κατέθεσε στο Συμβούλιο Ασφαλείας πριν από ένα χρόνο. Οι σταθερές πολιτικές της επιλογές έχουν αρχίσει ήδη να αποδίδουν καρπούς και μια ολόκληρη περιόδος αγνόησης του Διεθνούς Δικαίου ήδη τελειώνει. Η Ρωσία έχει ήδη πείσει πολλές χώρες για την ανάγκη σεβασμού του Διεθνούς Δικαίου, μια πολιτική επιλογή που έχει κυριαρχήσει στις προσπάθειες διευθέτησης της βαλκανικής κρίσης από τις αρχές του '90. Σήμερα, πολλοί αναλυτές υποστηρίζουν ότι ο ΟΗΕ δεν θα επιβιώσει την κρίση του Κοσσυφοπεδίου και ότι οι ημέρες του διεθνούς οργανισμού είναι μετρητές. Πιστεύω όμως ότι κάρω στη Ρωσία, ο ΟΗΕ ξεπερνάει τη μεγάλη κρίση στην οποία βρίσκεται από τα μέσα του '90. Τα συμπτώματα ήταν εμφανή, ο ΟΗΕ ακολουθούσε τις επιταγές των ΗΠΑ στη διαχείριση κάθε κρίσης και επέτρεψε στο ΝΑΤΟ να επέμβει στα Βαλκάνια, χωρίς σχετικά ψυφίσματα. Ορισμένοι πολιτικοί προσπαθούν να μας πείσουν ότι οι αρχές του ΟΗΕ δεν εφαρμόζονται και είναι επομένως απαράπτυτη η αντικατάστασή του από ένα νέο σύστημα ασφαλείας. Ομως οι διαφωνίες στους κόλπους του διεθνούς οργανισμού είναι πάντα θετικές. Θα πρέπει να αρχίσουμε να ακούμε ο ένας τον άλλο. Οι αρχές του ΟΗΕ δεν είναι κακές, απλώς

Στην περιοχή δεν θα πρέπει να υπάρχουν «μαύρες τρύπες»

Συμφέρον όλων, να ξεπεραστεί η κληρονομιά του παρελθόντος

Tου **SERGEI STANISHEV**
πρωθυπουργού της Βουλγαρίας

Πάντα υποστήριζα –και θα το επαναλάβω!– ότι η ευρωπαϊκή και ευρωατλαντική προοπτική για τις χώρες των Βαλκανίων είναι μονόδρομος. Δεν μπορούμε να αρνηθούμε ότι η περιοχή μας σπάνει το βάρος του παρελθόντος της. Οι επιπτώσεις έχουν συσσωρευθεί εδώ και δεκαετίες και δεν μπορούμε να ξεφύγουμε από αυτές. Αυτό είναι το νόημα της ένταξης στους ευρωπαϊκούς και ευρωατλαντικούς θεσμούς – να αναζητήσουμε κοινές λύσεις στα προβλήματά μας και να συνεργαστούμε στενά, χρησιμοποιώντας όλους τους μπλανσμούς προκειμένου να επιλύσουμε τα προβλήματα των πολιτών μας.

Μόνον η ξεκάθαρη ευρωπαϊκή προοπτική μπορεί να αποτελέσει εγγύηση για τη σταθερότητα, την ασφάλεια και την ευημερία των χωρών της νοτιοανατολικής Ευρώπης. Στο μέλλον, η Βουλγαρία θα εξακολουθήσει να υποστηρίζει με σθένος τη φιλοευρωπαϊκή προσέγγιση στις σχέσεις μεταξύ των χωρών της περιοχής. Δεν θα πρέπει να υπάρχουν «μαύρες τρύπες» στα Βαλκάνια, στις σχέσεις συνεργασίας μεταξύ των χωρών. Είναι ιδιαιτέρως σημαντικό να δοθούν ξεκάθαρα και ενθαρρυντικά πολιτικά μηνύματα από την Ε.Ε. για την ευρωπαϊκή και ευρωατλαντική προοπτική όλων των χωρών των δυτικών Βαλκανίων, περιλαμβανομένης και της Σερβίας. Οι πολίτες της γειτονικής μας χώρας

Οι χώρες των δυτικών Βαλκανίων δεν θα πρέπει να χάσουν την αποφασιστικότητά τους. Από την πλευρά της, η Ε.Ε. θα πρέπει να τηρήσει τις δεσμεύσεις της στην περιοχή. Με την εμπειρία που έχει αποκτήσει, και τον ενεργό της ρόλο σε όλα τα επίπεδα, η Βουλγαρία θα εξακολουθήσει να εργάζεται προς αυτήν την κατεύθυνσην. Είμαι πεπεισμένος ότι η φωνή της περιοχής θα αρχίσει να ακούγεται ολοένα και πιο δυνατά και όχι μόνο στην Ευρώπη. Ωστόσο, πριν από αυτό θα πρέπει να μάθουμε να είμαστε ενωμένοι στην προσπάθειά μας να ξεπεράσουμε τις αρνητικές επιπτώσεις του παρελθόντος. Βήμα βήμα.

Επιθυμία των κρατών στα δυτικά Βαλκάνια είναι να συμπεριληφθούν στον κύκλο με τα αστέρια της Ευρωπαϊκής σημαίας. Για ευημερία, ασφάλεια και σταθερότητα.

έχουν με έμφαση τονισει την αφοσίωσή τους στην κοινή ευρωπαϊκή οικογένεια. Χαιρετίζω επίσης την απόφαση του ΝΑΤΟ να απευθύνει πρόσκληση στις φιλικές μας χώρες, Αλβανία και Κροατία. Ελπίζω ειλικρινά ότι μια ακόμη φίλη χώρα, η Μακεδονία, θα κερδίσει το χαμένο έδαφος το συντομότερο δυνατό. Η Βουλγαρία είναι πρόθυμη να προσφέρει κάθε είδους βοήθεια προκειμένου να βρεθεί μια κοινά αποδεκτή λύση στο θέμα της ονομασίας. Αποτελεί αναμφισβίτη πυγμαρό όλων των γειτονικών χωρών, και θα αποτελέσει ένα μεγάλο βήμα προκειμένου να ξεπεραστεί η κληρονομιά της σύγκρουσης του κοινού μας παρελθόντος.

Πιστεύω ότι καμιά χώρα δεν μπορεί να ενταχθεί με επιτυχία στο ΝΑΤΟ ή την Ευρωπαϊκή Ένωση χωρίς την ύπαρξη πραγματικής και αποτελεσματικής περιφερειακής συνεργασίας. Θα πρέπει να μάθουμε να συνεργαζόμαστε ενεργά και να χρησιμοποιούμε τις ευκαιρίες που μας παρέχονται, προκειμένου να ενισχύσουμε τη συνεργασία μας στον τομέα της ενεργειακής ασφάλειας, της ανάπτυξης και του εκσυγχρονισμού των υποδομών, την ενθάρρυνση των εμπορικών συναλλαγών και των επενδύσεων, και τέλος των ανθρώπινων επιφανών μεταξύ των χωρών μας. Η τουριστική ανάπτυξη, ο πολιτισμικός διάλογος και η προβολή της περιοχής ως τουριστι-

κού προορισμού, όχι μόνον από τις χώρες της Ευρώπης, είναι τομείς στους οποίους η συνεργασία δεν είναι ακόμη επαρκής.

Είμαι αισιόδοξος ότι η κοινή ευρωπαϊκή πορεία για τα Βαλκάνια είναι ένας απολύτως ρεαλιστικός και επιτεύξιμος στόχος, παρά τους κινδύνους που αντιμετωπίζουν ακόμη κάποιες από τις χώρες της περιοχής. Αυτό αποδεικνύεται περίτρανα από την ένταξη της Βουλγαρίας και της Ρουμανίας στην Ε.Ε. καθώς και την πρόσκληση για ένταξη στο ΝΑΤΟ που έλαβαν η Αλβανία και η Κροατία. Ωστόσο, προκειμένου να εγγυθούμε εμείς οι ίδιοι την κοινή ευρωπαϊκή μας προοπτική, δεν θα πρέπει να αφήσουμε κάποιες χώρες απομονωμένες από τη διαδικασία. Οι χώρες των δυτικών Βαλκανίων δεν θα πρέπει να χάσουν την αποφασιστικότητά τους. Από την πλευρά της, η Ε.Ε. θα πρέπει να τηρήσει τις δεσμεύσεις της στην περιοχή. Με την εμπειρία που έχει αποκτήσει, και τον ενεργό της ρόλο σε όλα τα επίπεδα, η Βουλγαρία θα εξακολουθήσει να εργάζεται προς αυτήν την κατεύθυνσην. Είμαι πεπεισμένος ότι η φωνή της περιοχής θα αρχίσει να ακούγεται ολοένα και πιο δυνατά και όχι μόνο στην Ευρώπη. Ωστόσο, πριν από αυτό θα πρέπει να μάθουμε να είμαστε ενωμένοι στην προσπάθειά μας να ξεπεράσουμε τις αρνητικές επιπτώσεις του παρελθόντος. Βήμα βήμα.

Το μέλλον μας να έχει ανοιχτά σύνορα...

Θα πρέπει να σταματήσουμε να ζούμε στο παρελθόν

Του STJEPAN MESIC
Προέδρου της Δημοκρατίας της Κροατίας

Tο να αναλύει κανείς το μέλλον του Κοσσυφοπεδίου λίγο μετά τη διακήρυξη της ανεξαρτοσίας του και λίγο πριν από τη διεξαγωγή των βουλευτικών εκλογών στη Σερβία δεν είναι εύκολο. Τούτο ωστόσο δεν θα πρέπει να μας αποτρέψει από το να ακολουθήσουμε ορισμένες αρχές και να μας εμποδίσει να προβλέψουμε το μέλλον των Βαλκανίων, ή καλύτερα της νοτιοανατολικής Ευρώπης.

Η περιοχή αυτή αποκαλείτο, και ορθώς, «πυριτιδαποθήκη της Ευρώπης». Πολλοί πόλεμοι ξεκίνησαν εδώ, μεταξύ των οποίων Παγκόσμιοι Πόλεμοι, και η περιοχή έχει αποτελέσει θέατρο συγκρούσεων μεταξύ των κρατών και εθνοτήτων: οι τελευταίες ήταν εκείνες που οδήγησαν στη διάλυση της Γιουγκοσλαβίας. Σήμερα, ωστόσο, ο προσανατολισμός των πολιτικών δυνάμεων της περιοχής είναι γνωστός, όπως επίσης και η αποφασιστικότητα της πλειοψηφίας των κατοίκων της νοτιοανατολικής Ευρώπης να ενταχθούν στην Ευρωπαϊκή Ένωση και στο NATO. Αυτό είναι πολύ θετικό.

Η Ευρωπαϊκή Ένωση αποτελεί ένα στόχο κιλιετίας, καθώς για πρώτη φορά στη διάρκεια της μακράς και ταραγμένης της ιστορίας, η Ευρώπη προσπαθεί να ενωθεί, και όχι επειδή κάποιες χώρες προσπαθούν να επιβάλλουν αυτήν την ένωση, αλλά επειδή όλες οι χώρες επιθυμούν να συμμετάσχουν, και προωθώντας τα συμφέροντά τους να ενωθούν ειρηνικά. Το NATO, ο ψυχροπολεμικός ρόλος του οποίου έχει αλλάξει, είναι τώρα ένας στρατιωτικοπολιτικός οργανισμός, ο οποίος εγγυάται την ασφάλεια των μελών του από τη μία, προωθώντας παράλληλα τις δημοκρατικές αξίες.

Τόσο η Ευρωπαϊκή Ένωση όσο και το NATO μπορούν και πρέπει να προσφέρουν υποψηφιότητα σε όλες τις ευρωπαϊκές χώρες, περιλαμβανομένων των χωρών της νοτιοανατολικής Ευρώπης και

των Βαλκανίων. Δεδομένου ότι τα νέα κράτη-μέλη θα πρέπει να ανταποκρίνονται σε ορισμένα κριτήρια, και να εξασφαλίσουν την έγκριση των χωρών-μελών, είναι απαραίτητο να απαλλάξουμε τις σχέσεις μας από στερεότυπα και προκαταλήψεις τα οποία υπάρχουν ακόμη και σήμερα. Ο καθένας από μας γνωρίζει το παρελθόν του άλλου και η γνώση αυτή βασίζεται κυρίως στην ιστορία. Οι προκαταλήψεις, στις οποίες αναφέρθηκα, πηγάζουν από την ιστορία. Συχνά ξεχνάμε ότι όλοι μας έχουμε αλλάξει. Σήμερα, συνεργαζόμαστε με βάσει το πώς είμαστε τώρα, και όχι με βάση την ιστορική μας

Τα Βαλκάνια χρειάζονται ένα όραμα για ένα κοινό ευρωπαϊκό μέλλον. Η ένταξη στο NATO και στην Ε.Ε. αποτελεί επιθυμία της πλειοψηφίας των κατοίκων της περιοχής.

παρουσία. Είναι ένα γεγονός, το οποίο πρέπει να συνειδηποιήσουμε και να αποδεχθούμε.

Συνεπώς, βλέπω το μέλλον των Βαλκανίων ως μια πολύπλευρη περιφερειακή συνεργασία, ως ένταξη στους ευρωατλαντικούς οργανισμούς, ως φιλικές σχέσεις βασισμένες στην απόλυτη ισότητα και την προώθηση των κοινών συμφερόντων. Αν κάπου χαραχθούν νέα σύνορα δεν θα πρέπει να είναι σύνορα τα οποία χωρίζουν. Το μέλλον μας θα πρέπει να έχει ανοιχτά σύνορα, και οι μειονότητες να λειτουργούν ως γέφυρες που μας ενώνουν και όχι ως λόγος για διενέξεις.

Είναι δυνατόν για τα Βαλκάνια να παρουσιάζουν μια τέτοια εικόνα; Πιστεύω πως είναι. Χρειαζόμαστε, ωστόσο, πολιτική βούληση προκειμένου να το υλοποιήσουμε, και θα πρέπει να σταματήσουμε να ζούμε στο παρελθόν. Χρειαζόμαστε ένα όραμα για ένα κοινό ευρωπαϊκό μέλλον, όπου κανείς δεν θα χάσει την ταυτότητά του, αλλά θα είναι μέρος της Ευρώπης- μιας πεπίρου όπου θα κυριαρχεί η ειρήνη, η συνεργασία και η πρόοδος. Επαναλαμβάνω, πιστεύω ότι αυτό το μέλλον μπορούμε να το κατακτήσουμε και ξέρω ότι όλοι το χρειαζόμαστε.

Eκοντας περάσει σχεδόν μια δεκαετία πολιτικά μετέωρο, το Κοσσυφοπέδιο είναι επιτέλους ανεξάρτητο. Ή μάλλον, σχεδόν ανεξάρτητο.

Στις 17 Φεβρουαρίου, η κυβέρνηση της Πρίστινα διακήρυξε την ανεξαρτοσία της από τη Σερβία. Παρότι το Κοσσυφοπέδιο ενήργησε χωρίς την έγκριση του ΟΗΕ, οι Ηνωμένες Πολιτείες και οι κυριότερες ευρωπαϊκές δυνάμεις έσπευσαν να αναγνωρίσουν το νέο κρατίδιο. Η Σερβία και η Ρωσία, μαζί με την Κίνα και καμία δεκαριά άλλες χώρες, έσπευσαν αντίστοιχα να αποκρύψουν την διακήρυξη ανεξαρτησίας ως κενή περιεχομένου.

Η εξέλιξη ήταν δυσάρεστη. Στη Σερβία και στο βόρειο Κοσσυφοπέδιο ξέσπασαν ταραχές, διαδηλωτές πυρπόλησαν την αμερικανική πρεσβεία στο Βελιγράδι, και η Μόσχα κατηγόρησε τις Ηνωμένες Πολιτείες ότι παραβιάζει τη διεθνή νομιμότητα και ρισκάρει ένα νέο κύκλο αιματοχυσίας στα Βαλκάνια.

Τα πράγματα δεν είχαν σχεδιασθεί έτσι. Οταν η Ουάσιγκτον άρχισε να πιέζει για την έναρξη διαπραγματεύσεων για το τελικό στάτους του Κοσσυφοπεδίου, στόχος της ήταν να γράψει το τελευταίο κεφάλαιο της διάλυσης της Γιουγκοσλαβίας, ανοίγοντας έτσι το δρόμο για την αποχώρηση των αμερικανικών στρατευμάτων από τα Βαλκάνια. Αν όμως οι Ηνωμένες Πολιτείες και η Ευρώπη επιθυμούν να αποδεσμευθούν με περιορισμένες απώλειες, και να εκπληρώσουν την προσδοκία τους να ανεξαρτησία του Κοσσυφοπεδίου να κλείσει τη μακρά ιστορία εθνικιστικών συγκρούσεων στην περιοχή, θα πρέπει να επιλύσουν μια σειρά κρίσιμων ζητημάτων τις επόμενες εβδομάδες.

Ο χειρισμός του βόρειου Κοσσυφοπεδίου θα αποτελέσει τη μεγαλύτερη πρόκληση. Οι Ηνωμένες Πολιτείες και η Ε.Ε. θα πρέπει είτε να αποτρέψουν την απόσχιση του βόρειου Κοσσυφοπεδίου, είτε να διαχειρισθούν μια ειρηνική απόσχιση, εάν η δικοτόμηση καταστεί αναπόφευκτη. Στη διάρκεια της τελευταίας δεκαετίας, το βόρειο Κοσσυφοπέδιο αντιστάθηκε στην ενσωμάτωση του από την υπόλοιπη επαρχία, και παρέμεινε πολιτικά και θεσμικά τμήμα της Σερβίας. Επιπλέον, οι Σέρβοι του βόρειου Κοσσυφοπεδίου, δεν έχουν καμία επιθυμία να αποτελέσουν μέρος του νέου κράτους.

Μέχρι τώρα, η αστυνομική και στρατιωτική δύναμη του ΝΑΤΟ κατάφεραν να περιορίσουν τη βία, ενώ Αμερικανοί και Ευρωπαίοι αξιωματούχοι επιμένουν ότι η δικοτόμηση είναι μη αποδεκτή λύση. Ακόμη όμως και αν είναι μη αποδεκτή, η πραγματικότητα αποδεικνύει ότι η απόσχιση του βόρειου τμήματος μπορεί τελικώς να είναι αναπόφευκτη.

Τα «ανοιχτά» θέματα για Ε.Ε. και ΗΠΑ

Πρόκληση ο χειρισμός του βόρειου Κοσσυφοπεδίου

Του **CHARLES A. KUPCHAN**

Καθηγητής Διεθνών Σχέσεων στο πανεπιστήμιο Georgetown, πρόηπον διευθυντή Ευρωπαϊκών Υποθέσεων του Συμβουλίου Εθνικής Ασφαλείας

Αν η ντε φάκτο δικοτόμηση αποδειχθεί αναπότρεπτη, είναι καλύτερα για την Πρίστινα, την Ουάσιγκτον και τις Βρυξέλλες να την υποστηρίξουν. Στο κάτω κάτω, αν η δικοτόμηση γίνει βάσει σχεδίου και όχι αυθαίρετα, είναι πιο πιθανό να αποφευχθεί η αιματοχυσία. Επιπλέον, το Βελιγράδι άφοσε να εννοηθεί καθ' όλη τη διάρκεια των διαπραγματεύσεων, ότι η δικοτόμηση θα μπορούσε να αποτελέσει συμβιβαστική λύση. Αν η διεθνής κοινότητα αποδεχθεί την σερβική κυριαρχία στον Βορρά, το Βελιγράδι ενδεχομένως να υποχωρήσει και να αποδεχθεί την ανεξαρτησία του υπόλοιπου Κοσσυφοπεδίου. Μια άλλη κρίσιμη πρόκληση

θα είναι η αποφυγή της βίας στο υπόλοιπο Κοσσυφοπέδιο, όπου βρίσκονται διασκορπισμένοι περίπου 80.000 Σέρβοι και σερβικά ορθόδοξα μνημεία ανάμεσα στους 1,8 εκατομμύρια Αλβανούς. Παρά τις δύσκολες συνθήκες, το ΝΑΤΟ θα πρέπει να εξακολουθήσει να παρέχει συνεχή προστασία στους σερβικούς θυλάκους και τα μοναστήρια. Η αλβανική πλειονότητα αξίζει αναγνώριση για τη προσπάθεια που κατέβαλε να περιορίσει τη δράση ανεξέλεγκτων ομάδων εξτρεμιστών, οι οποίοι πολύ θα ήθελαν να οδηγήσουν τους εναπομείναντες Σέρβους να εγκαταλείψουν για πάντα το Κοσσυφοπέδιο.

Δύσκολη έως αδύνατη αποδεικνύεται η ειρηνική συμβίωση Αλβανών και Σέρβων στο Κοσσυφοπέδιο. Η δικτούμηση ίσως αποδειχθεί τελικώς αναπότρεπτη.

Σέρβοι και Ρώσοι αξιωματούχοι εξακολουθούν να επιμένουν ότι η αναγνώριση του Κοσσυφοπεδίου θέτει ένα προηγούμενο που απειλεί τις πολυεθνικές κοινωνίες των Βαλκανίων και όχι μόνον. Ομως, ακόμη και στη γειτονιά του Κοσσυφοπεδίου, αυτό το σενάριο δεν ευσταθεί. Η απόσχιση του Κοσσυφοπεδίου από τη Σερβία έχει βάλει πίεση στην Σερβική Δημοκρατία της Βοσνίας να διοργανώσει δημοψήφισμα για την πιθανή απόσχισή της από τη Βοσνία - Ερζεγοβίνη. Μέχρι στιγμής, όμως, ο πρωθυπουργός Μίλοραντ Ντόντιτς έχει αντισταθεί στις πέσεις, δίνοντας χρόνο στα πάθη να καταλαγάσουν.

Οσο για τη Μακεδονία και την αλβανική κοινότητα, η απόσχιση του Κοσσυφοπεδίου δύσκολα θα τους ενθαρρύνει να προχωρήσουν, είτε προς τη διεκδίκηση της ανεξαρτησίας είτε προς την ενσωμάτωσή τους σε μια «Μεγάλη Αλβανία». Αντιθέτως, με την ειρήνευση των Αλβανών του Κοσσυφοπεδίου και την εξουδετέρωση των Κοσοβάρων εξτρεμιστών που πέρασαν στη Μακεδονία ελπίζοντας να δημιουργήσουν προβλήματα, η ανεξαρτησία του Κοσσυφοπεδίου συμβάλλει περισσότερο στην πρεμία παρά στην αποσταθεροποίηση της Μακεδονίας.

Αλλού, η ανεξαρτησία του Κοσσυφοπεδίου είναι δύσκολο να έχει τις τραγικές συνέπειες που προβλέπουν Βελιγράδι και Μόσχα. Το Κεμπέκ και η Καταλωνία είναι μάλλον απίθανο να ξεσκυθούν εξαιτίας της

επιτυχημένης έκβασης της απόσχισης του Κοσσυφοπεδίου από τη Σερβία. Αν υπάρξουν προβλήματα στον Καύκασο, θα οφείλονται στη Ρωσία και όχι στο γεγονός ότι το Κοσσυφοπέδιο αποτέλεσε προηγούμενο που οδήγησε στην αναγνώριση της ανεξαρτησίας της Αμπχαζίας και της Νότιας Οσετίας. Και η Μόσχα μάλλον δεν θα θελόταν να ταράξει τα νερά. Η Ρωσία διατηρεί τον έλεγχο στον νότιο Καύκασο κρατώντας μετέωρες τις αποσχισθείσες περιοχές της Γεωργίας, ασκώντας την επιρροή της εκμεταλλευόμενη αυτές τις «παγωμένες συγκρούσεις».

Θα πρέπει να σημειωθεί ότι είναι αυτές το γεγονός πως η ανεξαρτησία του Κοσσυφοπεδίου αποτελεί διαχωρισμό με βάσει εθνικιστικά κριτήρια και χωρίς την ευλογία του ΟΗΕ. Η Σερβία πράγματι υπέστη έναν επίπονο ακρωτηριασμό. Το να κρατηθεί η χώρα στον δρόμο της ένταξης στην Ε.Ε. δεν θα είναι εύκολο.

Ομως, οι Ήνωμένες Πολιτείες και οι Ευρωπαίοι εταίροι τους ορθώς οδήγησαν το Κοσσυφοπέδιο στο δρόμο της ανεξαρτησίας, ακόμη κι αν τώρα καλούνται να διαχειριστούν τις επιπτώσεις. Μακροπρόθεσμα, αν βοηθήσουν τα Βαλκάνια να απορροφήσουν τους κραδασμούς της μονομερούς απόσχισης, η περιοχή θα είναι πολύ καλύτερα, απ' ό,τι αν το Κοσσυφοπέδιο είχε παραμείνει μια βραδυφλεγής βόμβα εντός της σερβικής επικράτειας.

Σε κρίσιμο σταυροδρόμι τα δυτικά Βαλκάνια

Ενισχύοντας την Ευρωπαϊκή Προοπτική

Του **Olli Rehn**
Επιτρόπου αρμόδιου για τη Διεύρυνση, Ευρωπαϊκή Επιτροπή

HΔιάσκεψη Κορυφής της Θεσσαλονίκης, το 2003, αποτέλεσε σημείο καμπής για τη διαδικασία ένταξης των χωρών των δυτικών Βαλκανίων στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Συγχαίρω την Ελλάδα, που οποία ως προεδρεύουσα της Ε.Ε. πρώθησε το άνοιγμα της Ενωσης προς στην περιοχή αυτή. Τα μέτρα τα οποία υιοθετήθηκαν τότε προκειμένου να υποστηριχθούν οι μεταρρυθμίσεις στις χώρες των δυτικών Βαλκανίων έπαιξαν κεντρικό ρόλο στην ανάπτυξη της περιοχής. Είμαι, επίσης, ευγνώμων στις ελληνικές κυβερνήσεις, οι οποίες έχουν υποστηρίξει τόσο θερμά την πρόοδο των χωρών αυτών, συμβάλλοντας στη σταθερότητα και στην ειρήνη στην Ευρώπη.

Τα δυτικά Βαλκάνια έχουν διανύσει μεγάλο δρόμο, τόσο από πολιτικής όσο και από οικονομικής σκοπιάς, από το 2003 έως σήμερα. Αυτή τη στιγμή βρισκόμαστε σε ένα κρίσιμο σταυροδρόμι. Το 2008, θα μπορούσε να αποτελέσει χρονιά σημαντικής περαιτέρω προόδου και είμαι πεπεισμένος ότι καθεμιά από τις χώρες αυτές μπορεί να επιταχύνει τη διαδικασία ένταξης στην Ε.Ε. μέσα στη χρονιά που διανύουμε.

Φέτος, συμπληρώνονται τρία χρόνια από την έναρξη των ενταξιακών διαπραγματεύσεων με την Κροατία. Η χώρα έχει σε γενικές γραμμές προχωρήσει ικανοποιητικά. Αν εκπληρώσει ορισμένες βασικές προϋποθέσεις, το ερχόμενο φθινόπωρο, η Κομισιόν θα είναι έτοιμη να προτείνει συγκεκριμένο σχέδιο προκειμένου οι διαπραγματεύσεις να ολοκληρωθούν ώς το 2009.

Η Πρώτη Γιουγκοσλαβική Δημοκρατία της Μακεδονίας θα μπορούσε να αποδείξει την ετοιμότητά της να προχωρήσει στην έναρξη των ενταξιακών διαπραγματεύσεων προχωρώντας σε ουσιαστικές μεταρρυθμίσεις, όπως η μεταρρύθμιση του δικαστικού συστήματος και η επιβολή νόμου και τάξης. Το ερχό-

μενο φθινόπωρο θα εκτιμήσουμε την πρόοδο που θα έχει επιτευχθεί.

Τόσο η Αλβανία όσο και το Μαυροβούνιο θα πρέπει να εφαρμόσουν τη Συμφωνία Σταθεροποίησης και Σύνδεσης (SAA) και να προχωρήσουν αποφασιστικά στις απαραίτητες μεταρρυθμίσεις.

Η Βοσνία θα πρέπει να είναι λογικά έτοιμη να υπογράψει τη Συμφωνία Σταθε-

Η Ελλάδα έπαιξε σημαντικό ρόλο στο άνοιγμα της Ευρωπαϊκής Ένωσης προς τις χώρες των Βαλκανίων.

ροποίησης και Σύνδεσης μέσα στο μέλανα αυτόν, και έτσι να έρθει ποι κοντά στην υποψηφιότητα για ένταξη.

Η Σερβία διαδραματίζει κεντρικό ρόλο στη σταθερότητα της περιοχής και στις καλές σχέσεις μεταξύ των χωρών της περιοχής. Γνωρίζω καλά ότι μια μεγάλη πλειοψηφία του σερβικού λαού υποστηρίζει την ένταξη στην Ε.Ε. Η Ενωση υποστηρίζει ανεπιφύλακτα την ευρωπαϊκή προοπτική της Σερβίας. Η χώρα βρίσκεται μπροστά σε μια κρίσιμη επιλογή: είτε θα στραφεί προς την ευρωπαϊκή προοπτική, είτε θα διακινδυνεύσει να οδηγηθεί σε αυτοαπομόνωση. Η πρώτη επιλογή θα οδηγήσει τη Σερβία μπροστά, προς τη σταθερότητα, την ενίσχυση των ελευθεριών και την ευημερία – μαζί με τις άλλες χώρες της περιοχής. Η άλλη επιλογή οδηγεί σε αδιέξοδο.

Η Ευρωπαϊκή Ένωση είναι αποφασισμένη να προχωρήσει στη συντονισμένη διεύθυνση του τελικού στάτου του Κοσ-

συφοπεδίου και να στηρίξει την πολιτική και οικονομική του ανάπτυξη. Το Κοσσυφοπέδιο από την πλευρά του θα πρέπει να διασφαλίσει τη δέσμευσή του για τη δημιουργία μιας δημοκρατικής και πολυεθνικής κοινωνίας.

Η βασικότερη κινητήρια δύναμη για την ένταξη είναι οι μεταρρυθμίσεις. Ομως, η Ε.Ε. είναι πρόθυμη να βοηθήσει τις χώρες που ενδιαφέρονται να προχωρήσουν στις μεταρρυθμίσεις αυτές. Στο πνεύμα της απέντασης της Θεσσαλονίκης, έχουμε κινητοποίησει όλους τους απαραίτητους μηχανισμούς για την ενίσχυση της πρόοδου της περιοχής, όπως η σταδιακή κατάργηση της βίζας, ο διπλασιασμός των υποτροφιών για φοιτητές από τα δυτικά Βαλκάνια, η δημιουργία προγραμμάτων για τις χώρες αυτές στους τομείς της επιστήμης και της έρευνας, της εκπαίδευσης, του πολιτισμού και της νεολαίας.

Η προ-ενταξιακή οικονομική ενίσχυση στην περιοχή ανέρχεται στα 800 εκατομμύρια ευρώ ετησίως. Πρόκειται για τη μεγαλύτερη κατά κεφαλήν ποσό, το οποίο διαθέτει αυτή τη στιγμή η Ε.Ε. συγκριτικά με οποιαδήποτε άλλη περιοχή του κόσμου, καθώς φθάνει περίπου τα 30 ευρώ κατά κεφαλήν το χρόνο. Επιπλέον, κάθε χρόνο δαπανούμε περίπου 150 εκατομμύρια ευρώ για την ασφάλεια της περιοχής, στη Βοσνία και το Κοσσυφοπέδιο: συνολικά δε η επίσημη οικονομική ενίσχυση της Ε.Ε. στην περιοχή των δυτικών Βαλκανίων φθάνει το 1 δισεκατομμύριο ευρώ.

Πρόκειται για ένα ολοκληρωμένο πρόγραμμα ενίσχυσης της οικονομικής και κοινωνικής ανάπτυξης των δυτικών Βαλκανίων. Προωθούμε τους λαούς της περιοχής να επιλέξουν τις ευρωπαϊκές αξίες και το ευρωπαϊκό βιοτικό επίπεδο.

Σε τελική ανάλυση, η πρόοδος εξαρτάται από τον ανθρώπινο παράγοντα. Συχνά ακούωμε στην περιοχή την έκφραση «εδώ είναι Βαλκάνια» – η οποία συνήθως αναφέρεται σε κάτι που είναι προδιαγεγραμμένο να πάει στραβά. Εχω βρεθεί αρκετά στα Βαλκάνια για να γνωρίζω το παζλ των εθνικιστικών, πολιτισμικών, θρησκευτικών και πολιτικών ιδιαιτεροτήτων της περιοχής. Ομως, αρνούμαι να υποταχθώ σε αυτό. Δεν ποτέ υπήρχε οι νομοτελειακά, ποτέ υπήρχε οι ηγετικές αποφάσεις και οι ανθρώπινες πράξεις κάνουν τη διαφορά. Οταν υπάρχει βούληση υπάρχει πρόδοση.

Τέλος, οι πολιτικές ηγεσίες και οι λαοί της περιοχής θα είναι εκείνοι που θα καθορίσουν αν, μέσω των μεταρρυθμίσεων, οι χώρες τους θα υιοθετήσουν ένα ευρωπαϊκό μέλλον, με μεγαλύτερες ελευθερίες και αυξανόμενη ευημερία.

Η Ευρώπη, μόνη οδός για τις χώρες της περιοχής

*To σχέδιο ανάπτυξης
του Κοσσυφοπεδίου*

Tου Hashim Thaci
Πρωθυπουργού του Κοσσυφοπεδίου

Η ανεξαρτησία του Κοσσυφοπεδίου δεν αποτελεί πανάκεια για τις προκλήσεις των Βαλκανίων, σύμφωνα με τον Hashim Thaci.

Tο Κόσοβο είναι ανεξάρτητη χώρα. Η ανεξαρτησία του Κοσσυφοπεδίου θα βοηθήσει να κλείσει και το τελευταίο κεφάλαιο της διάλυσης της Γιουγκοσλαβίας και να ανοίξουν διάπλατα οι πόρτες προς την ειρήνη και τη σταθερότητα στα Βαλκάνια. Θα μας βοηθήσει να κοιτάξουμε το μέλλον και να αφήσουμε πίσω το παρελθόν. Η άμεση προτεραιότητά μας είναι η πλήρης εφαρμογή του σχεδίου Ακτισαρί. Εμεις από την πλευρά μας το έχουμε αποδεχθεί πλήρως, διότι είμαστε πεπεισμένοι ότι είναι ένα καλό σχέδιο για όλους και ειδικότερα για τις μειονότητες.

Οστόσο, η ανεξαρτησία του Κοσσυφοπεδίου δεν αποτελεί λύση για όλες τις προκλήσεις των Βαλκανίων. Η Ευρώπη είναι η μόνη μας οδός. Δεν υπάρχουν άλλες εναλλακτικές λύσεις για το Κοσσυφοπέδιο, και πιστεύω ότι το ίδιο ισχύει και για τις υπόλοιπες χώρες της περιοχής. Έχουμε πολλά δουλειά μπροστά μας. Η ανεξαρτησία, ωστόσο, θα πρέπει να μας βοηθήσει να εστιάσουμε την προσοχή μας στη διαδικασία της μετάβασης. Το βάρος του κυριαρχού κράτους αποτελεί μια τεράστια πρόκληση, η οποία ξεπερνάει την εξέλιξη μιας φυσιολογικής πολιτικής διαδικασίας. Τούτο ισχύει τόσο για το Κοσσυφοπέδιο όσο και για τη Σερβία.

Γι' αυτό το λόγο ένα ανεξάρτητο Κοσσυφοπέδιο βοηθάει και τη Σερβία. Η ανεξαρτησία αποτελεί μια ευκαιρία τόσο για τη Πρίστινα όσο και το Βελιγράδι να αφήσουν το παρελθόν και το παρόν και

να επικεντρωθούν στο μέλλον. Το Κοσσυφοπέδιο θα πετύχει. Ο πληθυσμός μας είναι νέος και διαθέτει επιχειρηματικότητα. Ήδη έχουμε αρχίσει να επενδύουμε στην παιδεία. Θέλουμε να εκπαιδεύσουμε τους νέους μας ώστε να αναλάβουν ενεργό ρόλο στη διεθνή οικονομική σκηνή. Οι νεολαία μας είναι το μέλλον μας. Ελπίζω ότι με τη βοήθεια της Ευρώπης και άλλων διεθνών οργανισμών θα μπορέσουμε να ιδρύσουμε στο Κόσοβο τα απαραίτητα κέντρα εκπαίδευσης για την καλύτερη εκμετάλλευση αυτού του δυναμικού.

Η αποστολή του ΟΗΕ έχει πετύχει πολλά στο Κοσσυφοπέδιο. Μας βοήθησε να ιδρύσουμε τους θεσμούς μας. Εκείνο που χρειαζόμαστε τώρα είναι να προχωρήσουμε στο επόμενο στάδιο. Η προτεραιότητα μετά την ανεξαρτησία θα είναι η εσωτερική οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη, αλλά και η περιφερειακή συνεργασία στο πνεύμα της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης. Τούτο καθιστά αναντικατάστατο το ρόλο της Ευρωπαϊκής Ένωσης στο Κοσσυφοπέδιο.

Οι πολίτες μας υποστηρίζουν την ευρωπαϊκή προοπτική του Κοσσυφοπεδίου. Η κυβέρνηση μου είναι έτοιμη να συνεργαστεί με την Ε.Ε. σε όλους τους τομείς, όμως ως ισότιμος εταίρος. Το Κοσσυφοπέδιο είναι μια ανεξάρτητη χώρα και είμαστε έτοιμοι να συνεργαστούμε χέρι με χέρι με τους Ευρωπαίους εταίρους μας προκειμένου να επιταχύνουμε τις μεταρρυθμίσεις, οι οποίες θα έχουν άμεση

επίδραση στη διαδικασία της ενσωμάτωσής μας στην Ευρώπη.

Θα πρέπει να εστιάσουμε την προσοχή μας στην οικονομία. Χωρίς αυτήν το Κοσσυφοπέδιο δεν έχει μέλλον, και η Ευρώπη θα βρεθεί με ένα κράτος που θα παλεύει για την επιβίωσή του στην καρδιά της Ευρώπης. Δύο είναι τα στοιχεία που θεωρώ ότι απαραίτητα προκειμένου να ενισχυθεί η οικονομική ανάπτυξη – περιφερειακή συνεργασία και στήριξη.

Πρώτον, προκειμένου να επιτύχουμε θα πρέπει να είμαστε σε θέση να πρωθύσουμε το εμπόριο και τις συναλλαγές, πράγμα το οποίο σημαίνει ότι το Κοσσυφοπέδιο θα πρέπει άμεσα να ενταχθεί στην περιφερειακή οικονομική συνεργασία. Χρειαζόμαστε ανοιχτά σύνορα με όλες τις γειτονικές χώρες, συμπεριλαμβανομένης και της Σερβίας. Τούτο θα μας βοηθήσει να ενισχύσουμε τη γεωγραφική μας θέση και να λειτουργήσουμε ως οικονομικό κέντρο της περιοχής. Η Πρίστινα είναι έτοιμη να επενδύσει στην κατασκευή υποδομών που θα διευκολύνουν τις συναλλαγές μεταξύ Ανατολής, Δύσης, Βορρά και Νότου.

Δεύτερον, θα πρέπει να αναπτύξουμε ένα σχέδιο για την ενίσχυση της επιχειρηματικότητας, διασφαλίζοντας έτοιμη και τη δημιουργία θέσεων εργασίας. Η αντιμετώπιση της ανεργίας αποτελεί κλειδί για την αντιμετώπιση της διαφθοράς, της γκρίζας οικονομίας και του οργανωμένου εγκλήματος. Η κυβέρνηση μου έχει καταστήσει σαφές ότι δεν θα ανεχθεί τη διαφθορά με κανένα τρόπο.

Ως προς την κοινωνική διάσταση, προτεραιότητά μας είναι να ενσωμάτωση της σερβικής μειονότητας. Οι Σέρβοι που ζουν στο Κοσσυφοπέδιο αποτελούν αναπόσπαστο κομμάτι του συστήματός μας. Όλες οι προσπάθειες επικεντρώνονται στη διασφάλιση της μέγιστης συμμετοχής τους σε ό,τι αφορά το κρατικό επίπεδο και της μέγιστης αυτονομίας τους σε ό,τι αφορά το τοπικό επίπεδο. Η ενίσχυση της τοπικής αυτοδιοίκησης αποτελεί ένα καλό μοντέλο.

Οι σχέσεις μεταξύ της αλβανικής και της σερβικής κοινότητας θα βελτιωθούν με τον καιρό. Είμαι βέβαιος γι' αυτό. Οστόσο, δεν είναι ρεαλιστικό να πιστεύει κανείς ότι κάτι τέτοιο μπορεί να γίνει εν μια νυκτί. Η διαδικασία της συμφιλίωσης απαιτεί χρόνο.

Ο ρόλος της Ελλάδας είναι καθοριστικής σημασίας για την ανάπτυξη των Βαλκανίων. Ευχαριστούμε την ελληνική κυβέρνηση για τη στήριξη της στην ευρωπαϊκή προοπτική του Κοσσυφοπεδίου. Μόνο με τη συνεργασία μπορούμε να πετύχουμε.

Η εκρηκτική σχέση Θροσκείας και πολιτικής στα Βαλκάνια

Η θροσκευτική συνείδηση πολλές φορές διαπλέκεται με τον εθνικισμό

Του **BRUCE CLARK**

Δημοσιογράφου του «The Economist»

Πώς μπορεί κανείς να εξηγήσει μια σύγκρουση που ξεσπάει μεταξύ ομάδων Ευρωπαίων πολιτών που μοιάζουν μεταξύ τους, μιλούν την ίδια γλώσσα, καταναλώνουν τα ίδια προϊόντα και ζουν σε γενικές γραμμές κάτω από τις ίδιες οικονομικές συνθήκες; Αυτό είναι το ερώτημα που πολλοί έθεσαν στη διάρκεια της δεκαετίας του '90, όταν άγγωστες πόλεις και χωριά της Βοσνίας και της Κροατίας μετατράπηκαν ξαφνικά σε πεδία μαχών. Είναι επίσης ένα ερώτημα που έχω συχνά θέσει για την πατρίδα μου, τη Βόρεια Ιρλανδία, όπου δύσκολα κανείς μπορεί να ξεχωρίσει τους καθολικούς από τους προτεστάντες – όπως δεν μπορούσε κανείς να ξεχωρίσει τους Σέρβους, τους Κροάτες και τους μουσουλμάνους στο προπολεμικό Σεράγεβο.

Η πο προφανής απάντηση είναι ότι σε αντίθεση με το μεγαλύτερο τμήμα της Ευρώπης, σε αυτές τις εστίες συγκρούσεων η θροσκεία παίζει ακόμη πολύ μεγάλο ρόλο στη διαμόρφωση των συνειδήσεων των λαών. Ας θυμηθούμε: το μεγαλύτερο μέρος της σημερινής Γαλλίας και Γερμανίας ταλανζόταν από συγκρούσεις μεταξύ προτεσταντών και καθολικών στη διάρκεια του 16ου και 17ου αιώνα. Ισως λοιπόν ο καλύτερος τρόπος για να εξηγήσει κανείς την εμμονή των θροσκευτικών συγκρούσεων σε περιοχές όπως το Ολστερ και η Βοσνία είναι ότι οι περιοχές αυτές αποτελούν απλώς αναχρονισμούς, που σύντομα θα ακολουθήσουν τον ειρηνικό, μη θροσκευτικό δρόμο της υπόλοιπης Ευρώπης. Για τον αισιόδοξο κοσμικό ουμανιστή, υπάρχει η ελπίδα ότι αυτές οι αναχρονιστικές διενέξεις θα εξαλειφθούν μόλις οι κάτοικοι των συγκεκριμένων περιοχών πάψουν να αυτοπροσδιορίζονται με βάση τη θροσκεία.

Στην πραγματικότητα, ωστόσο, η σχέση μεταξύ Θροσκείας και πολέμου δεν είναι τόσο απλή, ούτε στα Βαλκάνια ούτε πουθενά άλλού. Το υψηλό επίπεδο θροσκευτικής συνείδησης δεν καθιστά αυτόματα πιθανότερη μια σύγκρουση, όπως δεν ισχύει και το αντίθετο. Αν κάποιες ομάδες είναι

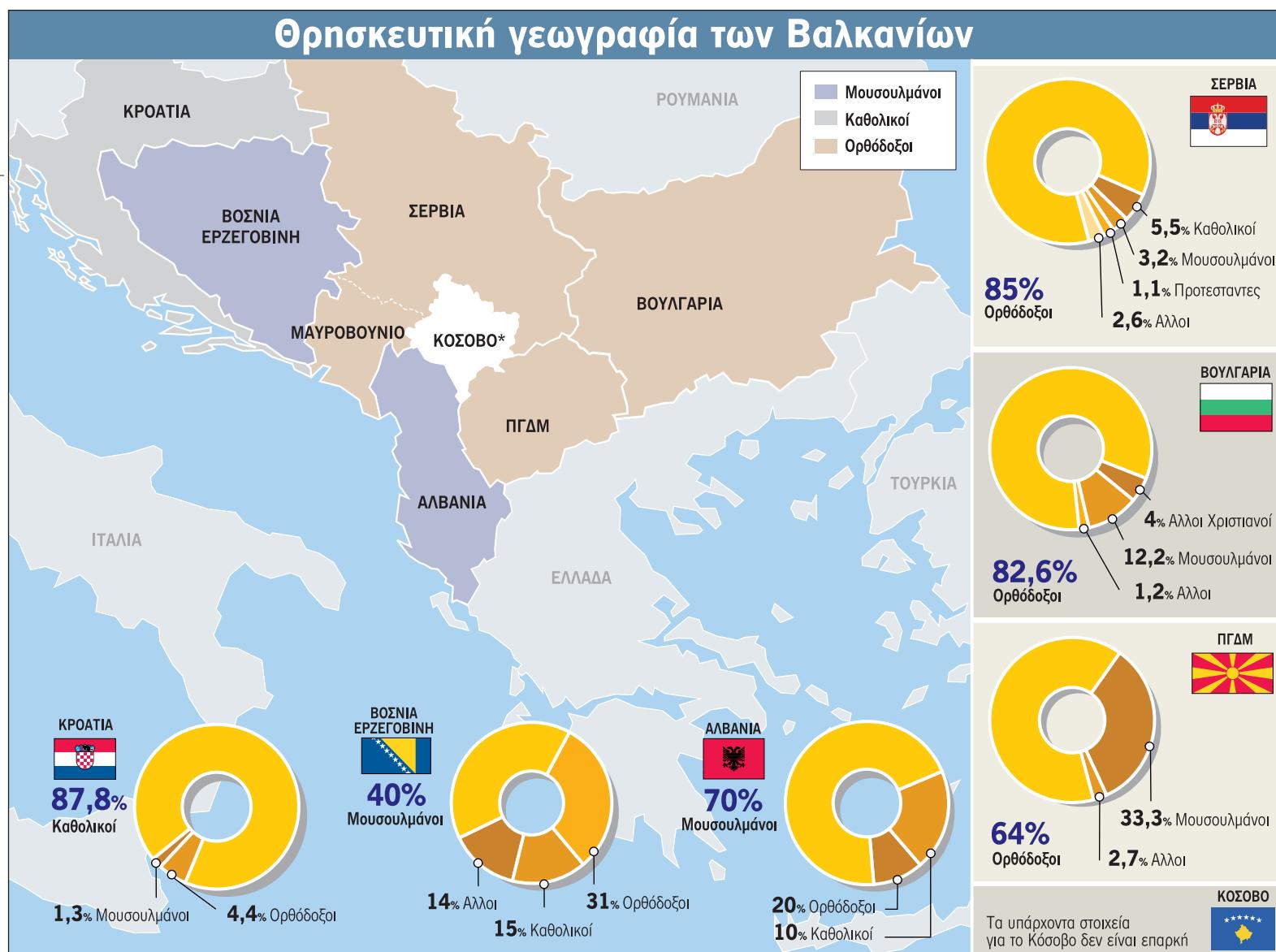
αποφασισμένες να συγκρουσθούν, θα βρουν τρόπο (ακόμη και το ποδόσφαιρο αν χρειαστεί). Στην περίπτωση των Βαλκανίων, εκείνο που ξεκίνησε τον 19ο αιώνα και συνέχισε με διαλείμματα στη διάρκεια του 20ού αιώνα, δεν ήταν θροσκευτική σύγκρουση, αλλά ένα ποι συγκεκριμένο φαινόμενο που περιγράφεται ως θροσκευτικός εθνικισμός. Με άλλα λόγια, ο συνδυασμός της αρχαίας δύναμης της θροσκείας με τη σχετικά ποι σύγχρονη δύναμη του εθνικισμού, ο οποίος κατέστησε και τα δύο πολύ ποι επικίνδυνα.

Ας συγκρίνουμε τα Βαλκάνια με τις ποι ανεπτυγμένες περιοχές της δυτικής Ευρώπης. Κατά τη διάρκεια του 19ου αιώνα, στη δυτική Ευρώπη παρατηρήθηκε μια ξαφνική υποχώρηση της επιρροής της θροσκείας και μια άνοδος του εθνικισμού ως μιας δύναμης που έδωσε νέο νόημα στη ζωή των ανθρώπων. Στην νοτιοανατολική Ευρώπη, οι θροσκευτικές εξαρτήσεις (που διαφέρουν από την ίδια τη θροσκεία) ήταν ακόμη σχετικά ισχυρές, αν και με μια τάση αποδυνάμωσης. Ο εθνικισμός (η ίδια της πίστης σε ένα έθνος, το οποίο μπορεί να

αποτελείται από ανθρώπους διαφορετικών θροσκειών), ήταν μια νέα έννοια, και πολλύ παράξενη για τους υπηκόους της οθωμανικής αυτοκρατορίας, ανεξαρτήτως αν ήταν χριστιανοί ή μουσουλμάνοι. Ενα περιβάλλον στο οποίο ούτε η θροσκεία ούτε ο εθνικισμός είχαν ελπίδα επικράτησης, εκείνο που συνέβη τελικά ήταν μια βαθιά, οπορτουνιστική σύμπραξη των δύο ιδεολογιών. Με άλλα λόγια, η γέννηση του θροσκευτικού εθνικισμού που εξακολουθεί να στοιχειώνει τα Βαλκάνια μέχρι τις μέρες μας.

Προκειμένου να κατανοήσει κανείς τη σημασία του θροσκευτικού εθνικισμού και τη σχέση του με τις βραχυπρόθεσμες πολιτικές επιδιώξεις, θα πρέπει να αναλογισθεί τις προκλήσεις που αντιμετώπισαν οι πρωταγωνιστές της Γιουγκοσλαβίας του Τίτο μετά την κατάρρευση του κομμουνιστικού καθεστώτος. Για κάθε πολιτικό πάγετη ο οποίος προσπαθούσε να κινητοποιήσει τους απλούς αλλά μπερδεμένους ανθρώπους (οι οποίοι δεν είχαν συγκεκριμένη άποψη περί εθνικής ταυτότητας, αλλά ήταν ανοικτοί σε κάθε είδους πειστική

ρητορεία), η θρησκεία αποτέλεσε ένα πολύ πιο αποτελεσματικό και συναισθηματικά ισχυρό σλόγκαν από οποιαδήποτε πολιτική ιδεολογία. Ενας πολεμοχαρής πολιτικός (ο ίδιος μπορεί να μην έχει καμία θρησκευτική πίστη) μπορεί να αυξήσει τρομακτικά την επιρροή του, πειθόντας ότι η «άλλη πλευρά» δεν είναι απλώς διαφορετική πολιτισμικά, αλλά ότι αποτελείται από άπιστους και αιρετικούς. Η υιοθέτηση της ρητορικής του θρησκευτικού φανατισμού ήταν εμφανής σε όλες τις εθνικιστικές ιδεολογίες, οι οποίες πρόκυψαν με την κατάρρευση του κομμουνισμού στη Γιουγκοσλαβία, ανεξαρτήτως αν επρόκειτο για «σερβική», «κροατική» ή «βοσνιακή» ταυτότητα. Πολλοί συνχάρι οι θρησκευτικοί ήγετες χρησιμοποιήθηκαν εν γνώσει τους. Σε μια εποχή κατά την οποία η θρησκεία από μόνη της μοιάζει να ξένει την απίκησή της, οι περισσότεροι θρησκευτικοί ήγετες δύσκολα θα μπορούσαν να αντισταθούν στον πειρασμό να γίνουν συνδιαχειριστές ενός νέου εθνικιστικού στόχου.

Βεβαίως, τα δύο πιο πρόσφατα σημεία ανάφλεξης των Βαλκανίων, το Κοσσυφοπέδιο και τη FYROM, δεν αποτελούν ιδιαίτερα παραδείγματα θρησκευτικού εθνικισμού, με την έννοια ότι μεταξύ Σλάβων και Αλβανών υπάρχει εμφανής διαφορά (γλώσ-

σας) εκτός από εκείνη της θρησκείας. Και σε αυτές τις εστίες σύγκρουσης, ωστόσο, η θρησκευτική ρητορική (και οι εκκλήσεις προς τρίτους στο όνομα της ενδιθρησκευτικής αλληλεγγύης) χρησιμοποιήθηκε συχνά από πολιτικούς οι οποίοι δεν είναι οι ίδιοι ιδιαίτερα φανατικοί θρησκευτικά. Τόσο στη Βοσνία όσο και το Κοσσυφοπέδιο οι οθωμανικές - μουσουλμανικές παραδόσεις (οι οποίες τουλάχιστον κατανοούσαν τη δυνατότητα ειρηνικής συνύπαρξης μεταξύ διαφορετικών θρησκευτικών πίστεων), αμφισβητήθηκαν, στη δινή του πολέμου, από πιο φανατικές μορφές του Ισλάμ, οι ρίζες των οποίων βρίσκονται στη Μέση Ανατολή. Στα Σκόπια, η διένεξη μεταξύ της σερβικής Ορθόδοξης Εκκλησίας και της μη αναγνωρισμένης «Μακεδονικής Ορθόδοξης Εκκλησίας» προκαλεί πολύ μεγαλύτερο δημόσιο ενδιαφέρον από ότι θα μπορούσε ποτέ να προκαλέσει η Ορθόδοξη Εκκλησία.

Ο θρησκευτικός εθνικισμός (περιλαμβανομένων και διενέξεων μεταξύ χριστιανών) είναι πολύ πιο αποτελεσματικός από ότι η θρησκεία από μόνη της, γεγονός που δημιουργεί μεγάλους πειρασμούς, τόσο για τους θρησκευτικούς όσο και για τους πολιτικούς ήγετες.

Ενα περιεργό χαρακτηριστικό της νοτιοανατολικής Ευρώπης είναι ότι η σχέση

Για κάθε πολιτικό ηγέτη ο οποίος προσπαθούσε να κινητοποιήσει τους απλούς ανθρώπους, η θρησκεία αποτέλεσε ένα ισχυρό επιχείρημα.

μεταξύ θρησκείας και εθνικισμού είναι τόσο ισχυρή ώστε μπορεί κανείς να θεωρήσει ότι κάποιες μορφές θρησκευτικής πίστης εκφράζουν στην ουσία εθνικιστικές τάσεις. Οπως κάποιοι ισχυρίζονται ότι το Ισλάμ είναι ουσιαστικά θεοκρατικό, υπάρχουν ορισμένοι που ισχυρίζονται ότι η Ορθόδοξη είναι ουσιαστικά ταυτισμένη με συγκεκριμένες μορφές εθνικισμού, ενώ ο Ρωμαιοκαθολισμός είναι ουσιαστικά ταυτισμένος με το υπερφυσικό.

Σπουδαία πραγματικότητα δεν υπάρχουν σαφείς απόψεις για τον γεωπολιτικό ή τον πολιτικό ρόλο που διαδραματίζουν οι θρησκείες. Ενίστε μπορούν να λειτουργήσουν ως δύναμη ειρήνευσης και συμφιλίωσης, αλλας φορές ως δύναμη μίσους και δικασμού. Συνήθως είναι οι πολιτικές συνθήκες και όχι οι εμμονές των θρησκευτικών ηγετών που ορίζουν τον ρόλο που διαδραματίζει η θρησκευτική πίστη. Φυσικά, υπάρχουν εξαιρέσεις. Κάθε τόσο η Ιστορία παράγει έναν ειλικρινή και χαρισματικό θρησκευτικό ηγέτη, ο οποίος πετυχαίνει να διαδραματίσει ανεξάρτητο ρόλο ως δύναμη ειρήνευσης, εμπνέοντας τους ανθρώπους να κοιτάζουν πέρα από τα μίση τους. Όμως πρόκειται για την εξαίρεση και όχι τον κανόνα, τόσο στα Βαλκάνια όσο και στον υπόλοιπο κόσμο.

Σχετικά πρόσφατη η βία των βαλκανικών εθνών

Δεν είναι εγγεγραμμένη στα γονίδια των κατοίκων

Του ΔΗΜΗΤΡΗ ΛΥΒΑΝΙΟΥ

Επίκουρου καθηγητή Νεότερης Ιστορίας στο ΑΠΘ

Hβία ήταν το μόνο πράγμα που ήξερα για τα Βαλκάνια, έγραψε το 1941 ο Ρεμπέκα Ουέστ στο Black Lamb and Grey Falcon, το πιο γνωστό ίσως βιβλίο για τη Γιουγκοσλαβία στον λεγόμενο «δυτικό κόσμο». Δεν ήταν η μόνη. Το ότι η ανθρώπινη ζωή στα Βαλκάνια ήταν «κτπνώδης και σύντομη», κατά τη διάτυπωση του Τόμας Χόμπις, ήταν κάτι που οι περισσότεροι παραπρητές της περιοχής θεωρούσαν δεδομένο. Η ενδημική παρουσία της βίας στην «πυριτιδαποθήκη της Ευρώπης», και ιδίως αυτής που οφειλόταν σε εθνικιστικούς παροξυσμούς, σημάδεψε ανεξίτηλα τη στερεοτυπική πρόσληψη των Βαλκανικών ως κατ' εξοχήν χώρα «άλογης βίας» και «προαιώνιων εθνικών συγκρούσεων».

Η ενδοβαλκανική βία ήταν ούτε «άλογη» ήταν ούτε και έκφραση ενός «αρχέγονου εθνικού μίσους» μεταξύ των βαλκανικών λαών. Οι «προαιώνιοι εχθροί του έθνους» δεν είναι παρά ένα ακόμη ιδεολόγημα της εποχής της νεωτερικότητας, το οποίο φιλοτεχνήθηκε επιμελώς από τα εθνικά κινήματα του 19ου αιώνα, χωρίς όμως να προκύπτει από την προγενέστερη ιστορική εμπειρία. Πριν από την εμφάνιση του εθνικισμού, όταν η Ορθοδοξία αποτελούσε τον ισχυρότερο συνεκτικό ιστό των περισσότερων βαλκανικών εθνοτικών ομάδων, δεν υπήρχαν μαζικές συγκρούσεις μεταξύ των Χριστιανών της περιοχής. Δεν έλειπε βέβαια η βία, αλλά είχε άλλους ρόλους, συχνά περιορίζοταν σε προσωπικό επίπεδο, και ελεγχόταν από ισχυρότατα πλέγματα παραδοσιακών καδίκων τιμής και κανόνων περι αντεκδίκησης. Οι μποχανισμοί αυτοί, γνωστοί σε όλους και αποδεκτοί (σχεδόν) απ' όλους, δεν επέτρεπαν στη βία να πάρει ανεξέλεγκτες διαστάσεις, που θα έθεταν σε κίνδυνο τη συνοχή αλλά και την ίδια την ύπαρξη της τοπικής κοινότητας. Οι παραδοσιακές λειτουργίες της βίας μετασχηματίστηκαν ριζικά με την ανάδυ-

Η βία και ο πόλεμος αποτέλεσε για σειρά ετών καθημερινή πραγματικότητα για τα παιδιά στα Βαλκάνια. Οι μνήμες θα είναι δυσκολό να σβήσουν.

ση των εθνικών κινημάτων, και την πρώθηση των αλυτρωτικών σχεδίων τους κατά τον 19ο αιώνα. Καθώς τα νεοπαγή κράτη της Ελλάδας, της Σερβίας και της Βουλγαρίας επεδίωκαν την απελευθέρωση οιθωμανικών επαρχιών με μεικτούς πληθυσμούς, όπως η Μακεδονία, η βία πέρασε πλέον στην υπηρεσία του έθνους-κράτους. Σε αυτό το πλαίσιο του διαμοιρασμού των φθαρμένων βαλκανικών ιματίων της παραπαίουσας Οθωμανικής Αυτοκρατορίας εντάσσεται για πρώτη φορά και η γενικευμένη χρήση εθνικής βίας με σκοπό την τρομοκράτηση του αντιπάλου, την κατάκτηση εδαφών και την απομάκρυνση των «αλοεθνών» από τα εθνικά εδάφη. Η εποχή των αιματηρών εθνικών ανταγωνισμών ξεκίνησε με τον Μακεδονικό Αγώνα και κορυφώθηκε με τους Βαλκανικούς Πολέμους και τον Πρώτο Παγκόσμιο Πόλεμο. Ήταν αρκετή αυτή η σύντομη περίοδος για να στηγ-

ματιστούν οριστικά οι Βαλκάνιοι ως αιμοσταγείς πυριβάρβαροι. Η δεύτερη περίοδος εκτεταμένης βίας ήρθε με το Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο, όπου και πάλι μεγάλο μέρος του πολιτικού οικοδομήματος των Βαλκανίων κατεστράφη, αυτή τη φορά από τον Αξόνα. Η γεωγραφία του τρόμου μετατοπίστηκε τότε κυρίως στην κατακερματισμένη πλέον Γιουγκοσλαβία, όπου οι Κροάτες της φασιστικής οργάνωσης Ούστασα προχώρησαν σε αποτρόπαιες εκκαθαρίσεις Σέρβων. Η τρίτη περίοδος οργανωμένων βιαιοτήτων έλαβε χώρα και πάλι στη Γιουγκοσλαβία κατά τη διάλυση της στα τέλη του 20ού αιώνα, με τις γνωστές ωμότητες και τις γνωστές συνέπειες.

Τέσσερις παρατηρήσεις καθίστανται προφανείς. Πρώτον, η μαζική χρήση της ενδοβαλκανικής βίας είναι σχετικά πρόσφατη, ανήκει στην εποχή του εθνικισμού και κυρίως στον 20ό αιώνα, και δεν είναι εγγεγραμμένη στα βαλκανικά γονίδια. Οι Βαλκάνιοι δεν γεννήθηκαν για να σκοτώνουν, αλλά σκότωναν όταν τα εθνικά τους κράτη έκριναν ότι κάποιοι γεννήθηκαν σε «λάθος» μέρος. Δεύτερον, η γενικευμένη βία βρίσκεται πρόσφορο έδαφος σε εποχές πλήρους κατάρρευσης των υφιστάμενων πολιτικών δομών, όπως όταν κατέρρεε η Οθωμανική Αυτοκρατορία ή η ενιαία Γιουγκοσλαβία. Τρίτον, δεν ήταν «αυθόρυμπη», όπως συνήθως υποστηρίζεται, αλλά λεπτομερώς σχεδιασμένη από κράτη και οργανωμένους φορεις. Και τέταρτον, παρότι συχνά χρησιμοποιείται ο αδόκιμος όρος «εθνοκάθαρση» για να την περιγράψει, η βαλκανική βία δεν είναι πάντοτε, ή κυρίως, εθνική αλλά συχνά θρησκευτική, επικαλυπτόμενη όμως με «εθνικό» μανδύα. Οπως είναι γνωστό, «Κροάτης» σημαίνει Καθολικός, ενώ «Σέρβος» είναι μόνον ο Ορθόδοξος. Οι Βαλκάνιοι σκότωναν υπό τη σκέπη της σημαίας τους, αλλά το σύμβολο που κατανοούσαν βαθύτερα ήταν ο Σταυρός. Το γεγονός ότι και οι αντίπαλοι τους ήταν Χριστιανοί είχε μικρή σημασία σε μια εποχή όπου η Εκκλησία στα Βαλκάνια έχει πλέον μετατραπεί από ανυπόχρωρο εχθρό του εθνικισμού σε διαπρύσιο κήρυκά του.

Στην αρχή του σημειώματος αυτού αναφέρθηκε η περίπτωση της Ρεμπέκα Ουέστ. Δεν ήταν δικό της λάθος που γνώριζε μόνο τη φρίκη των βαλκανικών λαών και όχι τις ελπίδες τους. Ακόμη και σήμερα τη βία των εθνών θυμούνται οι περισσότεροι, αν και τώρα έχουν πολύ λιγότερες δικαιολογίες για να το κάνουν.

Η ανακήρυξη της ανεξαρτησίας του Κοσσυφοπεδίου δεν απομάκρυνε τα συρματοπλέγματα από την περιοχή της Μιτροβίτσα.

Η ανεξαρτησία του Κοσόβου άνοιξε ένα νέο κεφάλαιο

Καθοριστικές οι εκλογές στη Σερβία την 11η Μαΐου

Του **ΤΙΜ ΙΟΥΔΑΗ**

Δημοσιογράφου, καλύπτει τα Βαλκάνια για το περιοδικό *The Economist*

Σέρβος συνάδελφος, ο οποίος ζει στην Πρίστινα (ναι υπάρχουν ακόμη μερικοί), ερωτηθείς προ πλεόν να σχολιάσει τις αλλαγές στο Κοσσυφοπέδιο και τη Σερβία τους τελευταίους έξι μήνες, απάντησε: «Η ερώτηση δεν θα πρέπει να είναι για τους τελευταίους έξι μήνες, αλλά για το πριν και το μετά την 11η Φεβρουαρίου».

Αυτό είναι σωστό. Η διακήρυξη της ανεξαρτησίας του Κοσσυφοπεδίου και η αναγνώρισή του από την πλειοψηφία των χωρών-μελών της Ε.Ε. άνοιξε ένα νέο κεφάλαιο στην ιστορία των Βαλκανίων.

Εδώ θα πρέπει να τονισθούν κάποια πράγματα. Πρώτον, οι εξελίξεις στο εσωτερικό του Κοσσυφοπεδίου, δεύτερον, το ζήτημα του ποιος ελέγχει το νέο κράτος και τρίτον, πώς κατανέμεται η εξουσία. Η κυβέρνηση του Κοσσυφοπεδίου επί του παρόντος τηρεί χαμπλούς τόνους. Αντιθέτως, η κυβέρνηση της Σερβίας προσπαθεί να εδραιώσει την εξουσία της στις σερβοκρατούμενες περιοχές, με στόχο την υπονόμευση του νέου κράτους. Παράλληλα, παρών εξακολουθεί να είναι και ο ΟΗΕ, ο οποίος επιρόκειτο να αποκωρήσει, αλλά προς το παρόν παραμένει, και τέλος υπάρχει και η Ευρωπαϊκή Ένωση, η οποία στέλνει δύο σημαντικές αποστολές στο νέο κράτος.

Αν το Συμβούλιο Ασφαλείας είχε προχωρήσει στην αναγνώριση του Κοσσυφοπεδίου βάσει του σχεδίου του Μάρτι Αχτισάρη, ο ΟΗΕ θα έπρεπε εντός 120 πλεόν να παραδώσει τα σκήπτρα στη νέα κυβέρνηση και την Ευρωπαϊκή Ένωση. Το βέτο της Ρωσίας εμπόδισε την εξέλιξη αυτή, εκείνο όμως που φαίνεται να συμβαίνει είναι η περιθωριοποίηση του ΟΗΕ, ο οποίος ωστόσο θα παραμείνει εκεί προκει-

μένου να επιβλέψει ορισμένους τομείς. Το Κοσσυφοπέδιο, πριν από την 11η Φεβρουαρίου, ήταν de facto διαιρεμένο σε αλβανικές και σερβικές περιοχές. Η διαιρέση αυτή καθίσταται λίγο πιο δύσκολη πλέον, και ο ΟΗΕ ενδεχομένως να παραμείνει στις σερβικές περιοχές, ενώ οι αλβανικές να περάσουν στη δικαιοδοσία του προτεκτοράτου της Ε.Ε. Οι Αλβανοί αποτελούν το 90% του πληθυσμού του Κοσσυφοπεδίου, με τους Σέρβους να καλύπτουν μόλις το 6%. Οι σερβικές εκλογές της 11ης Μαΐου θα αποτελέσουν μια κρίσιμη δοκιμή, καθώς το κεντρικό ζήτημα θα είναι το κατά πόσον οι Σέρβοι του Κοσσυφοπεδίου θα θελήσουν να συμμετάσχουν στην εκλογική διαδικασία στη Σερβία, όπως συνέβαινε μέχρι σήμερα.

Οι σερβικές εκλογές ορθώς έχουν προσλάβει χαρακτήρα δημοψηφίσματος για το μέλλον της χώρας. Αυτό σημαίνει ότι η απόφαση που θα λάβουν οι Σέρβοι σε αυτές οι εκλογές θα καθορίσει και το μέλλον της χώρας τους τα επόμενα χρόνια. Από την μια βρίσκονται ο απερχόμενος πρωθυπουργός Βόιτσλαβ Κοστούνιτσα και το Σερβικό Ριζοσπαστικό Κόμμα, ο ιδρυτής του οποίου είναι υπόδικος στη Χάγη για εγκλήματα πολέμου, και από την άλλη, ο πρόεδρος Μπορίς Τάντιτς και το Δημοκρατικό Κόμμα, και οι σύμμαχοί τους.

Οι πρώτοι υποστηριζουν ότι η Σερβία μπορεί να προχωρήσει προς την ένταξη στην Ε.Ε. μόνον αν οι χώρες-μέλη που αναγνώρισαν την ανεξαρτησία του Κοσσυφοπεδίου «πάρουν πίσω» τη θέση αυτή. Ο πρόεδρος Τάντιτς, από την πλευρά του, υποστηρίζει ότι η πορεία της Σερβίας προς την ένταξη αποτελεί τον μόνο τρόπο να υ-

πονομευθούν οι προσπάθειες του Κοσσυφοπεδίου να αναγνωρισθεί επισήμως από τη διεθνή κοινότητα ως ανεξάρτητο κράτος. Καμία από τις δύο αυτές θέσεις δεν ευνοεί τη μελλοντική σταθερότητα και ευημερία της Σερβίας.

Κατά το παρελθόν, η πολύ πιθανή πλέον προοπτική υπερίσχυσης του Ριζοσπαστικού Κόμματος στη Σερβία θα είχε προκαλέσει πανικό στις Βρυξέλλες. Τώρα η αντίδραση είναι πιο συγκρατημένη και οι ιθύνοντες αναζητούν εναλλακτικά σχέδια για την περιοχή. «Η Σερβία είτε θα στραφεί προς την Ευρωπαϊκή της μέλλον, είτε θα κινδυνεύει να οδηγηθεί σε αυτοαπομόνωση», υποστηρίζει ο Ολι Ρεν, επίτροπος αρμόδιος για τη Διεύρυνση, υπογραμμίζοντας ότι η νίκη του Ριζοσπαστικού Κόμματος θα οδηγούσε τη χώρα σε αδιέξοδο.

Κατά την άποψη του Ντιμίτρι Ρούπελι υπουργού Εξωτερικών της Σλοβενίας, ο οποία ασκεί για το εξάμπνο αυτό την προεδρία της Ε.Ε., «αν δεν υπάρξει συμφωνία με τους Σέρβους φίλους μας, το τρένο θα προχωρήσει και εκείνοι θα μείνουν ακόμη πιο πίσω». Το επενδυτικό ενδιαφέρον για τη Σερβία έχει δήλωσει να μειώνεται ως αποτέλεσμα της αντιευρωπαϊκής ρητορικής και της συνεχιζόμενης πολιτικής αστάθειας. Μια νίκη του Ριζοσπαστικού Κόμματος ωστόσο, αν και θα επιπρέψει σημαντικά τη Σερβία, δεν θα έχει ιδιαίτερες επιπτώσεις στην ευρύτερη περιοχή, όπως φοβούνται ορισμένοι, καθώς θα οδηγήσει σε ενίσχυση της ευρωπαϊκής προσπάθειας στην Αλβανία, τη Βοσνία, το Κόσοβο και τη Μακεδονία, προκειμένου να προστατευθούν από τις επιπτώσεις μιας εκ νέου απομονωμένης Σερβίας.

Τραγική «κακοφωνία» ο χειρισμός της αναγνώρισης

*Παρά το γεγονός ότι η Ευρώπη έχει δαπανήσει δισ.
στην περιοχή, δεν κατάφερε να πρωταγωνιστεί*

Του MISHA GLENNY
Δημοσιογράφου και συγγραφέα

Tο απόλυτο χάος είναι μια ευγενής έκφραση για να περιγράψει κανείς τον τρόπο με τον οποίο η Ευρωπαϊκή Ένωση έχει χειριστεί το θέμα του Κοσσυφοπεδίου. Αφού αποφάσισαν ότι η Ε.Ε. θα αναλάμβανε πιγετικό ρόλο σε αυτήν την υπόθεση, υιοθετώντας μια ενιαία στάση, τα κράτη-μέλη στη συνέχεια, καταστρέφοντας την Ωδή στη Χαρά του Μπετόβεν, αποφάσισαν να ακολουθήσει το κάθε ένα τον δικό του ρυθμό. Ο Βρετανός τρομπετίστας αρχισε να παιζει το «Ο Θεός να ευλογεί την Αμερική», ενώ κάποια άλλα κράτη άρχισαν να παιζουν το καθένα μια διαφορετική έκδοση του «Καλίνκα». Το αποτέλεσμα ήταν μια τραγική κακοφωνία.

Οι Ευρωπαίοι έχουν ρίξει δισεκατομμύρια ευρώ στα Βαλκάνια στη διάρκεια της τελευταίας δεκαετίας, με στόχο τη σταθεροποίηση της περιοχής και μετά τη λήξη του πολέμου στο Κοσσυφοπέδιο, το 1999, έχουμε ενισχύσει τις πολιτικές και διπλωματικές προσπάθειες στην περιοχή. Τα πλεονεκτήματα από τη μακροπρόθεσμη στρατηγική που έχει στόχο την ενσωμάτωση των βαλκανικών κρατών στην Ε.Ε. είναι μεγάλα. Και όμως, όταν φθάσαμε στην κρίσιμη πολιτική απόφαση για το Κοσσυφοπέδιο, αποποιηθήκαμε τις ευθύνες μας και αφήσαμε τις Ηνωμένες Πολιτείες και τη Ρωσία να αναλάβουν πρωταγωνιστικό ρόλο - όχι σε ό,τι αφορά την ανεξαρτητοποίηση του Κοσσυφοπεδίου, αλλά σε ό,τι αφορά τον χρόνο και το πλαίσιο της τελικής διεύθετησης.

Οι Ηνωμένες Πολιτείες, πολύ πριν από την ολοκλήρωση των διαπραγματεύσεων μεταξύ των εμπλεκμένων μερών και της διεθνούς κοινότητας είχαν καταστήσει σαφή την πρόθεσή τους να προχωρήσουν σε ά-

μεσην αναγνώριση της ανεξαρτησίας, γεγονός το οποίο στέρπει κάθε κίνητρο από την αλβανική πλευρά για την αναζήτηση μιας πραγματικά βιώσιμης λύσης. Οι Ρώσοι από την πλευρά τους απάντησαν ότι θα χρησιμοποιούσαν το δικαίωμα βέτο στο Συμβούλιο Ασφαλείας προκειμένου να εγγυηθούν την εδαφική ακεραιότητα της Σερβίας. Υπό τις πιέσεις της Ουάσιγκτον και της Μόσχας να λάβουν μια απόφαση και δίνοντας μια εικόνα κάθε άλλο παρά πιγετική, η κοινή στάση των Ευρωπαίων διαλύθηκε. Η πλειοψηφία των μελών τάχθηκε υπέρ της αναγνώρισης της Δημοκρατίας του Κοσσυφοπεδίου (αν και διστακτικά σε ορισμένες περιπτώσεις) και μια δυναμική μειοψηφία είπε ΟΧΙ (στην περίπτωση της Κύπρου προήχθη σε ΠΟΤΕ).

Οι Βρετανοί και οι Αμερικανοί διαβεβαίωσαν άλλα μέλη της Ε.Ε. ότι μια χιονοστιβάδα χωρών θα προχωρούσαν στην

αναγνώριση μόλις οι ΗΠΑ και η Ευρώπη καθιστούσαν γνωστή την πρόθεσή τους να κάνουν το ίδιο. Η ιδέα ήταν να παρουσιαστούν οι Ρώσοι ως αδιάλλακτοι, ως αποτέλεσμα εν μέρει της πανσλαβικής παράδοσης και εν μέρει της χρήσης του συγκεκριμένου ζητήματος ως διαπραγματικού χαρτιού για τη διευθέτηση άλλων ανάλογων διενέξεων στα ανατολικά της πρώπων ΕΣΣΔ (κανένα από αυτά τα δύο δεν εξηγούν πραγματικά τη στάση της Ρωσίας).

Το Λονδίνο και η Ουάσιγκτον επέμειναν επιπλέον ότι το Κοσσυφοπέδιο αποτελούσε μια «μοναδική περίπτωση» και η αναγνώρισή του δεν είχε επιπτώσει σε άλλες αποσχιστικές τάσεις ανά τον κόσμο. Απεδείχθη όμως τελικά ότι οι Ρώσοι ήταν εκείνοι που είχαν πάσει πραγματικά τον διεθνή σφιγμό για το θέμα. Σχεδόν όλος ο υπόλοιπος κόσμος αντιμετώπισε το Κοσσυφοπέδιο ως ένα προπογόνυμενο που θα δημιουργούσε προβλήματα. Το ζήτημα εδώ δεν είναι αν είναι σωστή ή όχι η αναγνώριση, το θέμα είναι ότι οι υποστηρικτές της στην Ε.Ε. δεν μπόρεσαν να στηρίξουν με επικειρήματα τη θέση τους στη διεθνή πολιτική σκηνή. Η Βραζιλία, η Ρωσία, η Ινδία και η Κίνα δεν έχουν την παραμικρή πρόθεση να αναγνωρίσουν το Κοσσυφοπέδιο. Η Ινδονησία, το πολυπλοκότερο μουσουλμανικό κράτος στον κόσμο, παρακολούθησε με τρόμο τις εξελίξεις, παρά την ομολογημένη σχέση της με τους Αλβανούς του Κοσσυφοπεδίου.

Πραγματικά, εκτός από το Αφγανιστάν και την Τουρκία, ο ισλαμικός κόσμος αντιμετώπισε με ψυχρότητα το νέο κράτος για μια σειρά από διαφορετικούς λόγους (περιλαμβανομένων και των τεράστιων ρωτικών ποσών που ξεπλένονται μέσω των χωρών του Κόλπου). Αν οι υποστηρικτές της αναγνώρισης δεν καταφέρουν να συγκεντρώσουν την πλειοψηφία στη Γενική Συνέλευση του ΟΗΕ τον ερχόμενο Σεπτέμβριο, τότε οι προσπάθειες του Κοσ-

συφοπεδίου να ενταχθούν στους βασικούς διεθνείς οργανισμούς θα πέσουν στο κενό. Αν το Κόσοβο δεν αναγνωριστεί από τα Ηνωμένα Εθνη, την Παγκόσμια Τράπεζα, το ΔΝΤ κ.λπ., τότε ποιος θα το φροντίσει; Οι Αμερικανοί που ήταν τόσο πρόθυμοι να το αναγνωρίσουν; Οχι: αισθάνονται ότι έκαναν το δικό τους χρέος. Προφανώς οι Ρώσοι δεν προτίθενται να βοηθήσουν. Οι Σαουδάραβες είναι πάντα έτοιμοι να χρηματοδοτήσουν την κατασκευή τεμενών, αλλά ενδιαφέρονται λιγότερο για το θέμα της ανεργίας. Φυσικά λοιπόν θα είναι η Ε.Ε.

Αν η θέση του Κοσσυφοπεδίου στη διεθνή σκηνή είναι συγκεκυμένη και εύθραυστη, αυτό έχει συνέπειες και στην εσωτερική του κατάσταση. Η Δύση αναγνώρισε ένα κράτος το οποίο είναι de facto διαιρέμένο. Αυτήν τη στιγμή έχει πέντε κυβερνήσεις (την κυβέρνηση του Κοσσυφοπεδίου, τη διοίκηση του ΟΗΕ, την UNMIS, την EULEX, την Ε.Ε., τη σερβική κυβέρνηση (η οποία λειτουργεί ακόμη στις σερβικές περιοχές) και την KFOR. Και ενώ ο ΟΗΕ ετοιμάζεται να αποσύρθει το ερχόμενο καλοκαίρι, η νέα ώρα παραμένει ένα μη κυβερνήσιμο χάος, με μια οικονομία η οποία χαρακτηρίζεται από την υψηλή ανεργία και το οργανωμένο έγκλημα

Έχουμε φορτωθεί την ευθύνη ενός χρονίας δυσλειτουργικού και άπειρου κράτους για πολλά χρόνια ακόμη. Τον Μάιο θα διεξαχθούν εκλογές στη Σερβία - αν η Ε.Ε. είναι τυχερή, θα υπερισχύσουν τα φιλοευρωπαϊκά κόμματα, αυτή τη στιγμή όμως εκείνα που βγαίνουν ενισχυμένα από την υπόθεση του Κοσσυφοπεδίου είναι τα εθνικιστικά κόμματα. Αν κερδίσουν, τότε η Ε.Ε. θα βρεθεί αντιμέτωπη με μια απειθαρχη Σερβία στην καρδιά των Βαλκανίων, ικανή να δημιουργήσει προβλήματα στη Βοσνία - Ερζεγοβίνη ως αντίποινα για την αναγνώριση του Κοσσυφοπεδίου. Αξίζουν συγχαρητήρια σε όλους!

Κόσοβο - έξι αιώνες διενέξεων

Πρώην Γιουγκοσλαβία
Οθωμανική Αυτοκρατορία (1300-1500)

1389: Οι Τούρκοι νικούν τον Σέρβο πρίγκιπα Λάζαρο στη μάχη του Κοσσυφοπεδίου (Κόσοβο Πόλις - Κοιλάδα των Κοτσύφων). Τους επόμενους αιώνες, η θρησκευτική και εθνική ζηγαριά ευνοεί τους μουσουλμάνους και τους Αλβανούς.

1690-1738: Η βίαιη καταστολή των σερβικών εξεγέρσεων από τους Τούρκους έχει ως αποτέλεσμα τη μαζική έξοδο των Σέρβων από το Κοσσυφοπέδιο.

1912, Βαλκανικό Πόλεμοι: Η Σερβία ανακτά τον έλεγχο του Κοσόβου από τους Τούρκους, αναγνωρίζεται με τη Συνθήκη του Λονδίνου, 1913.

1918: Μετά τον Α' Παγκόσμιο Πόλεμο, το Κόσοβο ενσωματώνεται σε ένα νέο κράτος - το Βασίλειο Σέρβων, Κροατών και Σλοβένων, το οποίο μετονόμαζεται σε Γιουγκοσλαβία το 1929.

1941-45, Β' Παγκόσμιος Πόλεμος: Το μεγαλύτερο τμήμα του Κοσόβου γίνεται μέρος της ιταλοκρατούμενης Αλβανίας, που συμπαρατάσσεται με τη ναζιστική Γερμανία. Ο Γιώσης Μπροζ Τίτο -Κροάτης- πηγείται αντάρτηκος εναντίον των Γερμανών. Μετά τη νίκη, ο Τίτο πηγείται κομμουνιστικής κυβέρνησης στη Γιουγκοσλαβία μέχρι τον θάνατό του, το 1980.

1974: Το γιουγκοσλαβικό σύνταγμα αναγνωρίζει αυτόνομο καθεστώς στο Κόσοβο, δίνοντας στην επαρχία de facto αυτοδιοίκηση.

1981-89: Μετά τον θάνατο του Τίτο, ένοπλοι Αλβανοί εκδιώκουν πολλούς Σέρβους από το Κόσοβο. Η αλβανική πλειοψηφία ανέρχεται σε 90%.

ΟΥΓΓΑΡΙΑ
ΚΡΟΑΤΙΑ
ΒΟΗΒΟΝΤΙΝΑ
ΡΟΥΜΑΝΙΑ
ΒΟΣΝΙΑ
ΣΕΡΒΙΑ
ΜΑΥΡΟΒΟΥΝΙΟ
ΚΟΣΟΒΟ
ΠΟΝΤΥΚΟΡΙΤΣΑ
ΑΔΡΙΑΤΙΚΗ ΘΑΛΑΣΣΑ
ΑΙΓΑΙΟΝ
ΑΙΓΑΙΟΝ Τίρανα
ΑΙΓΑΙΟΝ Σκόπια
ΠΓΔΜ
ΒΟΥΛΓΑΡΙΑ
ΠΡΙΣΤΙΝΑ

125 μίλια
200 χλμ.

1989: Ο Γιουγκοσλάβος πρόεδρος Σλόμπονταν Μιλόσεβιτς χρησιμοποιεί την 600ή επέτειο της μάχης του Κοσόβου, για να αρχίσει την απογύμνωση του αυτόνομου καθεστώτος από την επαρχία, κηρύσσοντας ανεπίσημην την αλβανική γλώσσα.

1990: Αλβανοί βουλευτές κηρύσσουν ανεξάρτητο το Κοσσυφοπέδιο. Το Βελιγράδι διαλύει την αυτόνομη Βουλή του Κοσόβου.

1992: Ο ακαδημαϊκός Ιμπραΐμ Ρουγκόβα εκλέγεται πρόεδρος της αποσχισθείσας δημοκρατίας.

1998: Ο Απελευθερωτικός Στρατός του Κοσόβου (KLA) καταλαμβάνει τον έλεγχο του 40% του Κοσόβου. Ο Μιλόσεβιτς εντένει την εκστρατεία εθνοκάθαρσης εναντίον των Αλβανοκοσοβάρων.

2006: Ο Μιλόσεβιτς πεθαίνει από καρδιακή προσβολή, κατά τη διάρκεια δίκης για εγκλήματα πολέμου στη Χάγη.

2007: Ο Αχτισαρί προτείνει ανεξαρτησία του Κοσόβου υπό την εποπτεία της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Οι συνομιλίες καταλήγουν σε αδίεξodo.

9 Ιαν. 2008: Ο πρών διοικητής των ανταρτών Χασίμ Θάτσι εκλέγεται πρωθυπουργός - υπόσχεται ανεξαρτησία για το Κόσοβο.

17 Φεβρ.: Το Κόσοβο κηρύσσει την ανεξαρτησία του, αναγνωρίζεται από ΗΠΑ, Βρετανία και άλλες χώρες. Το Βελιγράδι, με την υποστήριξη της Ρωσίας, καταγγέλλει ως παράνομη την ανεξαρτησία.

Πηγές: UK MoD, UNHCR, Ken Petrie

Φωτογραφία: Getty Images

© GRAPHIC NEWS

Η Σερβία και το βαλκανικό «Βατερλώ» της Ευρώπης

Μακρύς και αβέβαιος ο δρόμος προς την Ε.Ε.

Του **LAZA KECIC**

Διευθυντή του τμήματος Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης, Economist Intelligence Unit

Τεράστιο ίσως και μοιραίο πλήγμα για την ευρωπαϊκή προοπτική της Σερβίας αποτελεί η αναγνώριση της ανεξαρτησίας του Κοσσυφοπεδίου.

Hαναγνώριση της μονομερούς ανακήρυξης της ανεξαρτησίας του Κοσσυφοπεδίου αποτελεί ωμό παραβίαση του διεθνούς δικαιου. Αποτελεί ταυτοχρόνως παραβίαση των αρχών της ίδιας της Ευρωπαϊκής Ένωσης, μέσα από συμβιβασμούς και διαπραγματεύσεις και αποδεικνύει ότι τελικά «η βία επιβραβεύεται». Παρά την εμμονή ότι το Κοσσυφοπέδιο αποτελεί μια sui generis περίπτωση, δημιουργείται ένα επικίνδυνο προγούμενο. Η ατμόσφαιρα στην περιοχή έχει δηλητηριαστεί. Μια «ψυχρή σύγκρουση» έχει δημιουργηθεί.

Γιατί λοιπόν αποφάσισε να υιοθετήσει αυτήν τη στάση η πλειοψηφία των μελών της Ε.Ε., παρά το γεγονός ότι υπήρχαν άλλοι τρόποι να ικανοποιηθούν οι φιλοδοξίες των Αλβανών του Κοσσυφοπεδίου για αυτοδιάθεση; Η ύβρις και οι κακοί υπολογισμοί έπαιξαν τον ρόλο τους. Η ανεξαρτησία εμοιαζει μια βολική λύση και υπήρχε η εμποστούση ότι η κατάσταση θα μπορούσε να διευθετηθεί. Το φρένο στην ολοένα και δυναμικότερη επανεμφάνιση της Ρωσίας αποτέλεσε ένα επιπλέον κίνητρο. Ορισμένοι μάλιστα θεώρησαν πως ήταν μια καλή ευκαιρία ενίσχυσης της εικόνας της Ευρωπαϊκής Ένωσης - απόχος των αποκότων δηλώσεων του Ζακ Πους το 1991, κατά την εναρξη της γιουγκοσλαβικής κρίσης (νότια της Ευρώπης έχει έρθει).

Ενα από τα κυριότερα επιχειρήματα ήταν η σταθερότητα των Δυτικών Βαλκανίων. Ωστόσο, η αναγνώριση ήδη αποσταθεροποίησε το μεγαλύτερο κράτος της περιοχής, τη Σερβία, η οποία έχει βυθιστεί σε βαθιά πολιτική κρίση. Τα κυβερνώντα κόμματα, χωρισμένα σε εθνικιστικούς και φιλοευρωπαϊκούς συνασπισμούς, θα βρεθούν αντιμέτωπα στις πρόωρες εκλογές της 11ης Μαΐου με μια ιστορική, όπως έχει χαρακτηρισθεί, επιλογή: Κοσσυφοπέδιο ή Ευρωπαϊκή Ένωση.

Πράγματι, οι μύθοι και οι συμβολισμοί του Κοσσυφοπεδίου έρχονται σε πλήρη αντίθεση με όσα πρεσβεύει η Ευρωπαϊκή Ένωση. Το διακύβευμα αφορά την εθνική ταυτότητα, την εθνική κυριαρχία και τη σύλλογη

ιστορική μνήμη, σε αντίθεση με τον μεταμοντερνισμό, την ιδέα της συλλογικής κυριαρχίας και την απόρριψη των παραδοσιακών απόψεων για μια επέμβαση στα εσωτερικά τρίτων χώρας.

Η προοπτική της μελλοντικής ένταξης αποτελεί τη βάση της «πάπιας ισχύος» της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Η πιθανή επιθυμία της Σερβίας να εξακολουθήσει να επιδιώκει την ένταξη στην Ε.Ε. ακόμη και με τίμημα την εδαφική της ακεραιοτητα, αποτελεί την απόλυτη δοκιμή της ισχύος αυτού του μοντέλου. Για τις πολιτικές ελίτ της Ευρωπαϊκής Ένωσης δεν υπάρχει ικανοποιητικότερη νομιμοποίηση των προσπαθειών τους. Εξ ου και όλες οι παρεμβάσεις υψηλόβαθμων Ευρωπαίων αξιωματούχων υπέρ της «ευρωπαϊκής προοπτικής» της Σερβίας.

Ωστόσο, ανεξαρτήτως του αποτελέσματος των εκλογών, η αναγνώριση του Κοσσυφοπεδίου αποτελεί τεράστιο, ίσως και μοιραίο πλήγμα για την ευρωπαϊκή προοπτική της Σερβίας. Παρά την επικράτηση του φιλοευρωπαίου Μπόρις Τάντιτς στις προεδρικές εκλογές, τα κόμματα που τάσσονται υπέρ της ένταξης στην Ε.Ε. είναι σχεδόν αδύνατο να εξασφαλίσουν την πλειοψηφία στις εκλογές του Μαΐου. Το εθνικιστικό Ριζοσπαστικό Κόμμα βρίσκεται ποι κοντά από ποτέ στην κατάκτηση της εξουσίας, κατά πάσα πιθανότητα σε συνεργασία με τον απερχόμενο πρωθυπουργό Βόιτσλαβ Κοστούνιτσα. Η Ε.Ε. μπορεί να επιχειρήσει την ενίσχυση του φιλοευρωπαϊκού μπλοκ οργανώνοντας την υπογραφή της Συμφωνίας Σταθερότητας και Σύνδεσης στα τέλη Απριλίου, αν καμφθούν οι αντιρρήσεις της Ολλανδίας και του Βελγίου. Ωστόσο, κάτι τέτοιο δύσκολα θα επιπρέψει αποφασιστικά την έκβαση των εκλογών. Θα μπορούσε ενδεχομένως να έχει και το αντίθετο αποτέλεσμα, καθώς πολλοί Σέρβοι, απογοντευμένοι από τις κενές ευρωπαϊκές υποσχέσεις, θα το αντιμετωπίσουν ως προσπάθεια κειραγώησης.

Ακόμη και στην μάλλον απίθανη περί-

**Η αναγνώριση
του Κοσσυφο-
πεδίου
αποσταθεροποίη-
ση της Σερβία
τη στιγμή που
όλοι ζητούν
σταθερότητα
στην περιοχή.**

πτωση πλειοψηφίας των φιλοευρωπαϊκών κομμάτων, οι προσπάθειες ένταξης στην Ε.Ε. σύντομα θα καταρρεύσουν, καθώς θα απουσιάζει η ελάχιστη κοινωνική συναίνεση που απαιτείται. Η αντίφαση της θέσης των φιλοευρωπαϊκών κομμάτων, τα οποία επιμένουν ότι η υπεράσπιση της εδαφικής ακεραιότητας μπορεί να συμπορευθεί με την ενταξιακή πορεία της Σερβίας, θα αποκαλυφθεί σύντομα. Η Ε.Ε. και ο όποια σερβική κυβέρνηση είναι μοιραίο να έλθουν σε σύγκρουση στο βόρειο Κοσσυφοπέδιο. Ο τραυματισμένος σερβικός λαός είναι βαθιά δικασμένος ανάμεσα στον φόβο επιστροφής στην απομόνωση ή ακόμη και στον πόλεμο της δεκαετίας του '90 και στην βαθύτατη απογοήτευση απέναντι στη Δύση. Οι δημοσκοπήσεις δείχνουν ότι τα δύο τρίτα των Σέρβων τάσσονται υπέρ της ένταξης στην Ε.Ε. Ομως, ένα ακόμη μεγαλύτερο ποσοστό (75%) την απορρίπτει αν το τίμημα είναι η απώλεια του Κοσσυφοπεδίου. Πιο αποκαλυπτικά, μόνο το 20% του πληθυσμού εμπιστεύεται την Ε.Ε.

Κατά τη διάρκεια προεκλογικής συζήτησης με τον αντίπαλό του, ο πρόεδρος Τάντιτς είχε δηλώσει: «Προκειμένου να ενταχθούμε στην Ε.Ε. θα πρέπει να πιστεύουμε σε αυτήν». Το πρόβλημα στη Σερβία είναι πως ελάχιστοι είναι εκείνοι που πιστεύουν. Εκτός από μια πολύ μικρή φιλοδυτική μειοψηφία, η φιλοευρωπαϊκή αποψη στηρίζεται στα πιο αρνητικά θεμέλια που θα μπορούσε κανείς να φανταστεί. Είναι αποτέλεσμα του φόβου και της εκτίμησης ότι η Σερβία δεν έχει άλλη επιλογή και όχι πραγματικής επιθυμίας ένταξης στην Ε.Ε. Στην καλύτερη των περιπτώσεων, ο δρόμος προς τη «σταδιακή» ένταξη της Σερβίας θα είναι μακρύς και αβέβαιος. Η ένταξη στους κόλπους της Ευρώπης δεν είναι μια διακριτική διαδικασία. Απαιτεί συνεχιζόμενη προσπάθεια, πολιτική βούληση και αφοσίωση. Είναι δύσκολο να πιστέψει κανείς ότι θα υπάρξουν αυτές οι προϋποθέσεις στη Σερβία για αρκετό καιρό ακόμη.

Tα Βαλκάνια επιστρέφουν στην επικαιρότητα – βία στο Κοσσυφοπέδιο, κυβερνητική κρίση στα Σκόπια, πρόωρες εκλογές και επιθέσεις σε πρεσβείες στο Βελιγράδι. Η ψευδαίσθηση της σταθερότητας καταρρέει. Οι φόβοι για νέες συγκρούσεις και χάος επιστρέφουν. Μπροστά στα μάτια μας, η μαγεία της Ευρώπης αρχίζει να σβήνει στα Βαλκάνια. Τη στιγμή ακριβώς που κλήθηκαν να διαλέξουν μεταξύ του ευρωπαϊκού τους μέλλοντος και του συμβολικού τους παρελθόντος, οι πολιτικές έλιτ της περιοχής εμφανίστηκαν έτοιμες να στρέψουν την πλάτη τους στις Βρυξέλλες. Η Σερβία είναι έτοιμη να θυσιάσει όλες τις πιθανότητες ένταξής της στην Ευρωπαϊκή Ένωση στο βαθός της συμβολικής μάχης για το Κοσσυφοπέδιο, το οποίο έχασε πριν από 20 χρόνια.

Με λίγα λόγια, κάτι βαθιά ανησυχητικό συντελείται στην περιοχή. Αυτό που βλέπουμε είναι μια κρίση της ίδιας της ιδέας της μετα-εθνικιστικής πολιτικής. Το πολιτικό δράμα που παίζεται σήμερα αποτελεί επανάληψη της πολιτικής των βαλκανικών χωρών στις αρχές του προηγούμενου αιώνα. Η πολιτική των συμβολισμών υπερισχύει της κοινής λογικής. Οι κυβερνήσεις της περιοχής είναι έτοιμες να θυσιάσουν τα μακροπρόθεσμα συμφέροντα των χωρών τους προκειμένου να επιτύχουν βραχυπρόθεσμα εκλογικά οφέλη. Προκειμένου να κερδίσουν τις μικρές τους εκλογικές μάχες, οι πολιτικοί ηγέτες διακινδυνεύουν μια ευρύτερη περιφερειακή κρίση. Η στρατηγική συναίνεση που δημιουργήθηκε μια δεκαετία μετά το τέλος του πολέμου στο Κοσσυφοπέδιο πλέον αμφισβητείται. Η λεπτή γραμμή μεταξύ επιτυχίας και αποτυχίας τελικά απεδίχθη το πιο δύσκολο όριο να προστατευθεί στην περιοχή των Βαλκανίων. Η κλιμακούμενη κρίση στα Βαλκάνια απειλεί να μετατραπεί σε κρίση της ίδιας της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Η όλη συζήτηση γύρω από την αναγνώριση της ανεξαρτησίας του Κοσσυφοπέδιου απέδειξε όχι μόνο ότι οι Ευρωπαίοι δεν μπορούν να επιδείξουν ενότητα, αλλά ότι είναι ανίκανοι να οργανώσουν σωστά μια στάση διαφοροποίησης του κάθε μέλους. Η ελπίδα ορισμένων ότι η γραφειοκρατική απραξία των Βρυξέλλων θα ήταν αρκετή για να προσελκύσει τις χώρες της περιοχής αποδείχθηκε φρούδα. Το πιο διαδεδομένο ανέκδοτο στην περιοχή αυτή τη στιγμή είναι ότι στον επόμενο γύρο της διεύρυνσης της Ε.Ε. η διαφορά μεταξύ των αισιόδοξων και των απαισιόδοξων θα είναι ότι οι μεν απαισιόδοξοι πιστεύουν πως η Σερβία θα ενταχθεί στην Ε.Ε. στη διάρκεια της τουρκικής προεδρίας, ενώ

Πολιτική των συμβολισμών και κοινή λογική

Γιατί θυσιάζονται οι μακροχρόνιοι σχεδιασμοί

Του **IVAN KRASTEV**

Επικεφαλής του Centre for Liberal Strategies, Σόφια, Βουλγαρία

οι αισιόδοξοι ελπίζουν ότι η Τουρκία θα ενταχθεί στη διάρκεια της αλβανικής προεδρίας.

Η κρατούσα άποψη της περασμένης δεκαετίας ότι τα δυτικά Βαλκάνια αποτελούν το μαλακό υπογάστριο των Βρυξέλλων και ότι η μόνη στρατηγική δύναμη στην περιοχή θα ήταν η Ευρωπαϊκή Ένωση, απεδείχθη υπερβολική. Στη διάρκεια των τελευταίων εβδομάδων, η Ρωσία απέδειξε ότι διαθέτει τόσο την ικανότητα όσο και τη φιλοδοξία να χρησιμοποιήσει προς ίδιον όφελος την αναταραχή στα Βαλκάνια. Τα τρία «Π» της ρωσικής πολιτικής στην περιοχή, «Πούτιν, (πετρελαιο)αγωγοί και πανσλαβισμός επανέφεραν τη Μόσχα στο βαλκανικό παιχνίδι. Εκείνο όμως που πρέπει να α-

γιώνοντας τη σερβική σημαία, οι Σέρβοι του Κοσσυφοπεδίου δηλώνουν περίτραβα την άρνησή τους να αποτελέσουν μέρος του νέου κράτους. Ο κίνδυνος συγκρούσεων είναι πάντα ορατός.

νησυχεί περισσότερο τις Βρυξέλλες δεν είναι ο ρωσικός παράγων. Οταν κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του '90 η Ευρωπαϊκή Ένωση αποφάσισε να εμπλακεί στα Βαλκάνια, η κρατούσα άποψη ήταν ότι η περιοχή αποτελεί την πυριτιδαποθήκη της Ευρώπης. Η Ε.Ε. αποφάσισε να επέμβει, προκειμένου να αποτρέψει τη γενικευστής αστάθειας εκτός Βαλκανίων. Σήμερα, οι Βρυξέλλες αρχίζουν να συνειδητοποιούν ότι τα Βαλκάνια δεν αποτελούν τόσο την πυριτιδαποθήκη όσο το υαλοπαλείο της Ευρώπης. Ετσι, η Ευρωπαϊκή Ένωση δεν μπορεί να αποποιηθεί τις ευθύνες της, δεδομένου ότι στην περίπτωση αυτή ισχύει το «ό, τι σπάσεις, το πληρώνεις».

Τα δυτικά Βαλκάνια, η Ευρωπαϊκή Ένωση και τα πολιτικά κριτήρια

Οι ελλείψεις και οι απαραίτητες μεταρρυθμίσεις

Του ΟΘΩΝΑ ΑΝΑΣΤΑΣΑΚΗ

Διευθυντή Σπουδών νοτιοανατολικής Ευρώπης, Πανεπιστήμιο της Οξφόρδης

Ο ταν αναφερόμαστε στα δυτικά Βαλκάνια συνήθως επικεντρώνουμε το ενδιαφέρον μας σε θέματα ασφάλειας και εθνικών ανταγωνισμών και υποτιμούμε εσωτερικά πολιτικά ζητήματα που αφορούν την ποιότητα του εκδημοκρατισμού και της διακυβέρνησης στις χώρες αυτές. Όλα τα κράτη της περιοχής έχουν υιοθετήσει κάποιους κανόνες δημοκρατικής οργάνωσης και συμπεριφοράς και λειτουργούν με εκλεγμένες κυβερνήσεις, σε πολυκομματικό σύστημα και με μια αναπτυσσόμενη κοινωνία πολιτών. Παράλληλα, όμως, η περιοχή αντιμετωπίζει σημαντικά δημοκρατικά έλλειμματα σε τομείς όπως το κράτος δικαιού, το οργανωμένο έγκλημα, η έλλειψη ανεξαρτησίας της δικαστικής εξουσίας. Η αναποτελεσματικότητα του κρατικού μηχανισμού, οι κομματικοί διχασμοί και οι εσωτερικές πολώσεις συμπλέκονται με τα άλυτα θέματα μειονοτήτων και προσφύγων από τη διάλυση της Γιουγκοσλαβίας. Οι ακραίες εθνικιστικές επιρροές και η έλλειψη συμφιλίωσης των λαών συνεχίζουν να απειλούν τα οποία επιτεύγματα της πρόσφατης οικονομικής ανάκαμψης, της μακροοικονομικής σταθεροποίησης και του εκσυγχρονισμού των κοινωνιών. Τελευταία πράξη του δράματος αποτελεί η ανακήρυξη της ανεξαρτησίας του Κοσσόβου, η οποία έχει προκαλέσει ένα νέο κύμα πολιτικής ανασφάλειας σε περιοχές όπου κατοικούν σερβικοί και αλβανικοί πληθυσμοί.

Τα τελευταία χρόνια στην περιοχή των δυτικών Βαλκανίων παρατηρούμε δύο σημαντικές πολιτικές έξελίξεις. Η πρώτη αφορά μια ολοένα εντεινόμενη δια-

Οι προκλήσεις για την Ε.Ε. στα δυτικά Βαλκάνια είναι μεγάλες, δεδομένων των ειδικών συνθηκών που επικρατούν στην περιοχή.

φοροποίηση των εν λόγω χωρών, σύμφωνα με την οποία καθένα από τα κράτη της περιοχής ακολουθεί μια ξεχωριστή πορεία προς τον εκδημοκρατισμό, την οικονομική ανάπτυξη και την ενσωμάτωσή του στη διεθνή κοινότητα. Η Κροατία έχει αποκτήσει το πολιτικό και οικονομικό προβάδισμα, με το μεγαλύτερο κατά κεφαλήν εισόδημα στην περιοχή και τη σαφέστερη πορεία ένταξης στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Στην αντίπερα όχθη βρίσκεται το πμι-αναγνωρισμένο Κόσσοβο, με το μικρότερο κατά κεφαλήν εισόδημα και τη μεγαλύτερη αβεβαιότητα όσον αφορά την πολιτική και οικονομική του βιωσιμότητα. Η Βοσνία - Ερζεγοβίνη είναι απόλυτα διχασμένη ανάμεσα σε δύο ισχυρές κρατικές οντότητες και τρεις εθνότητες, με αδιασφάλιστο το συνταγματικό μέλλον του Ντέιτον. Η Σερβία, στο κέντρο της περιοχής, είναι εδώ και καιρό πολιτικά πολωμένη, με σημαντικές κομματικές α-

ντιπαραθέσεις σε μια σειρά από ιδιαίτερα ευαίσθητα εθνικά θέματα και με βαριά την κληρονομιά της περιόδου Μιλόσεβιτς. Η ΠΓΔΜ αντιμετωπίζει βασικό πρόβλημα ασυνεννοοσίας και διαμάχης ανάμεσα σε Σλαβομακεδόνες και Αλβανούς στο πλαίσιο της Οχρίδας και της σταθεροποίησης της κρατικής της οντότητας.

Η δευτερη εξέλιξη αφορά τον ολοένα και αυξανόμενο ρόλο της Ευρωπαϊκής Ένωσης στα εσωτερικά πολιτικά πράγματα των χωρών αυτών. Με δεδομένη την επιτυχημένη πολιτική επιρροή της στην Κεντρική και την Ανατολική Ευρώπη, η Ευρωπαϊκή Ένωση θεωρείται από όλους ως η μόνη λύση στον εκδημοκρατισμό και την πολιτική εξομάλυνσης του βαλκανικού χώρου. Κατά την πολιτική μετάβασης των δυτικών Βαλκανίων, ο ρόλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης γίνεται όλο και πιο κρίσιμος στο να επισημαίνει τις ατέλειες και τις ελλείψεις, να επιδεικνύει τις απαραίτητες μεταρρυθμίσεις, να καθορίζει πολιτικές προτεραιότητες, να χρηματοδοτεί δημοκρατικές και εκσυγχρονιστικές αλλαγές και να παρεμβαίνει δυναμικά όταν χρειάζεται.

Κεντρικό στοιχείο στη σχέση ανάμεσα στα κράτη των δυτικών Βαλκανίων και της Ευρωπαϊκής Ένωσης είναι η πλήρωση των κριτηρίων που θέτει η Ε.Ε., με δυνητικό στόχο την ένταξη. Στην παρούσα προκριματική προ-ενταξιακή προετοιμασία τα κριτήρια είναι ως επί το πλείστον πολιτικά. Στα δυτικά Βαλκάνια η Ευρωπαϊκή Ένωση ζητεί από τη Σερβία να συνεργαστεί με το Διεθνές Ποινικό Δικαστήριο για την Πρώτη Γιουγκοσλαβία, από τη Βοσνία - Ερζεγοβίνη να λειτουργήσει τους κεντρικούς κρατικούς θεσμούς, από την ΠΓΔΜ να συνεργάστοντα πολιτικά κόμματα για την εφαρμογή του Συντάγματος, από το Μαυροβούνιο να εκσυγχρονίσει τον ατελή κρατικό μηχανισμό και από την Αλβανία να αποφεύγει τις πολιτικές δικόνοις που παρεμποδίζουν την ομαλή λειτουργία του κράτους. Παράλληλα, σε περιφερειακό επίπεδο η Ε.Ε. ζητεί από όλες τις χώρες της περιοχής τη μεταρρύθμιση της δικαστικής τομέα, την καταπολέμηση της διαφθοράς και του οργανωμένου έγκληματος, τη μεταρρύθμιση της δημόσιας διοίκησης και την περιφερειακή συνεργασία.

Μέχρι τώρα η Ε.Ε. έθετε κριτήρια και προϋποθέσεις στις υποψήφιες χώρες της Κεντρικής και της Ανατολικής Ευρώπης οι οποίες είχαν ως επί το πλείστον θετικό αντίκτυπο στη μετατροπή των χωρών αυτών. Στην περίπτωση των δυτικών Βαλ-

Κρίσιμη στιγμή για τη διεύρυνση της Ε.Ε.

ΧΩΡΕΣ ΣΕ ΑΝΑΜΟΝΗ ΓΙΑ ΕΝΤΑΞΗ

Πηγές: Ε.Ε., Διεθνής Τράπεζα

κανίων, οι προϋποθέσεις που θέτει η Ευρωπαϊκή Ένωση για την ενταξη στην Ευρωπαϊκή Ένωση είναι βασικές αντιφάσεις.

Πρώτον, δεν συνδέονται άμεσα με μια δεδηλωμένη υπόσχεση ένταξης στην Ευρωπαϊκή Ένωση -με την εξαίρεση της Κροατίας όπου αναμένεται η ολοκλήρωση των ενταξιακών διαπραγματεύσεων το 2009- αλλά με διαδοχικά ενδιάμεσα στάδια σύγκλισης, όπως την υπογραφή της Συμφωνίας Σταθεροποίησης και Σύνδεσης, την απονομή του τίτλου υποψήφιας χώρας, την επικύρωση της κάθε υποψηφιότητας από τα κράτη μέλη, την έναρξη διαπραγματεύσεων προς ένταξη κ.ο.κ. Οι ενδιάμεσοι στόχοι έχουν αποκτήσει ιδιαίτερη σημασία και η Ε.Ε. δίνει βαρύτητα στο ταξίδι και λιγότερο στον τελικό στόχο. Η έλλειψη δεσμευσης ως προς την ένταξη θέτει μεί-

ζον θέμα αξιοπιστίας της Ευρωπαϊκής Ένωσης στις χώρες της περιοχής.

Δεύτερον, συνδέονται με περισσότερα και δυσκολότερα πολιτικά κριτήρια τα οποία απαιτούν ισχυρή πολιτική βούληση, ισχυρές και ανεξάρτητες κρατικές οντότητες. Από την περιοχή των δυτικών Βαλκανίων μόνο η Κροατία και η Σερβία έχουν μια σχετική κρατική χειραφέτηση που οποια τους επιτρέπει να ανταποκριθούν στα δύσκολα πολιτικά κριτήρια, ενώ από τις δύο αυτές μόνο η Κροατία έχει επιδείξει και ανάλογη πολιτική βούληση, ενώ η Σερβία δεν έχει επιτύχει την αναγκαία πολιτική συναίνεση αλλά αμφιταλαντεύεται ανάμεσα στην επιδραση της Ευρωπαϊκής Ένωσης και την επιρροή της Ρωσίας, η οποία επανέρχεται δυναμικά στο παγκόσμιο την Βαλκανίων με το πλεονέκτημα της ενεργειακής της

υπεροχής. Όλες οι άλλες χώρες των δυτικών Βαλκανίων πάσχουν κυριολεκτικά από έλλειψη κρατικών μηχανισμών και συνέπετα από πολιτική βούληση για την υιοθέτηση κριτηρίων που επικαλείται στην Ευρωπαϊκή Ένωση.

Τρίτον, οι πολιτικές προϋποθέσεις αναγκάζουν την Ευρωπαϊκή Ένωση να παρέμβει στην ίδια προκειμένου να καλύψει τα κενά των κρατικών μηχανισμών, αναλαμβάνοντας ρόλους στρατιωτικής και αστυνομικής προστασίας, κρατικής υποστήριξης και τεχνογνωσίας, επιλογής των έργων για χρηματοδότηση, αλλά και δημιουργίας νέων θεσμών. Στα δυτικά Βαλκανία, η Ε.Ε. διαπραγματεύεται είτε με κράτη στων οποίων τη διακυβέρνηση συμμετέχει και η ίδια είτε με κράτη που πάσχουν από υψηλότατο βαθμό εξωτερικής εξάρτησης. Προωθεί επομένως ένα νέο μοντέλο παρεμβατικής ενσωμάτωσης, το οποίο απειλεί τον ίδιο τον δημοκρατικό χαρακτήρα της πολιτικής μετάβασης. Μέχρι τώρα η Ευρωπαϊκή Ένωση επέβαλλε τα κριτήρια και άφηνε τις υποψήφιες χώρες να αποφασίσουν τους τρόπους με τους οποίους θα τα επιτύχουν. Στα δυτικά Βαλκανία η Ευρωπαϊκή Ένωση παρεμβαίνει και στον τρόπο διακυβέρνησης, προτείνοντας ή επιβάλλοντας τον τρόπο με τον οποίο οι χώρες αυτές θα πραγματοποιήσουν τις μεταρρυθμίσεις τους. Παρεμβαίνει σε συνταγματικά θέματα, μεταρρυθμίσεις που αφορούν κρατικούς θεσμούς, υποστηρίζει ανοικτά τις φιλοδυτικές τάσεις.

Η παρεμβατικότητα της Ε.Ε. στην πολιτική διαδικασία ενέχει θετικά και αρνητικά στοιχεία. Στα θετικά, δεσμεύει περισσότερο την Ευρωπαϊκή Ένωση και την δένει στενότερα με την περιοχή, διευκολύνει το επενδυτικό κλίμα και κρατάει μισάνοιχτη την πόρτα ένταξης στο μέλλον. Στα αρνητικά, αποδυναμώνει τις τοπικές ηγεσίες, επιβάλλει αλλαγές που ενιοτε δεν σέβονται τις δημοκρατικές ευαισθησίες των λαών και δημιουργεί περαιτέρω εξάρτηση ή και πιθανή απόκλιση από τον στόχο, όπως στην περίπτωση της Σερβίας.

Πολλοί αναφέρονται στις μαγικές 1-κανότητες της Ε.Ε. να μεταρρυθμίζει πολιτικά, οικονομικά και κοινωνικά συστήματα όταν χρησιμοποιεί το εργαλείο της διεύρυνσης και προδιαγράφει αυστηρές προϋποθέσεις πριν από την ένταξη. Η πρόκληση των Δυτικών Βαλκανίων είναι μεγαλύτερη, δεδομένου ότι η Ε.Ε. είναι αναγκασμένη να ακολουθήσει μια παρεμβατική μέθοδο σε μια περίοδο που οι αντιστάσεις της σε περιπτέρω διευρύνσεις είναι αυξημένες.

Το πρόβλημα του Κοσσυφοπεδίου είναι πρόβλημα της Σερβίας

Απαραίτητη μια διαφορετική πολιτική από την Ε.Ε.

Του DMITRI TRENIN

Senior Associate στο Carnegie Endowment for International Peace
και Αναπληρωτή Διευθυντή του Κέντρου στη Μόσχα

Ισχυρή παραμένει η παρουσία της KFOR στο Κοσσυφοπέδιο.

Hανεξαρτησία του Κοσσυφοπεδίου, και η αναγνώρισή της από τις Ηνωμένες Πολιτείες και μερικές ακόμη χώρες έχουν διαμορφώσει μια καινούργια κατάσταση όχι μόνον για τα Βαλκάνια, αλλά για ολόκληρο τον κόσμο. Είναι σαφές ότι το Κόσοβο, από νομικής άποψης δεν δημιουργεί προηγούμενο: Το μοντέλο του Κοσσυφοπεδίου δεν πρόκειται να εφαρμοσθεί προκειμένου να επιλυθούν οι πολλές διενέξεις ανά τον κόσμο που είτε έχουν παγώσει είτε στιγμιαίζουν. Ωστόσο, το μοντέλο αυτό σπάει το ταμπού της αναγνώρισης δεύτερης κατηγορίας προϊόντα από τη διάλυση ενός κράτους. Η Γιουγκοσλαβία, η Τσεχοσλοβακία και η Σοβιετική Ένωση έχουν διαλυθεί. Οι ομόσπονδες οντότητες που τις αποτελούσαν έγιναν δεκτές από τη διεθνή κοινότητα ως νόμιμες διάδοχοι των διαλυμένων ενώσεων. Η περίπτωση του Κοσσυφοπεδίου οδηγεί τη διαδικασία αυτή σε ένα στάδιο παραπέρα: έρχεται τώρα η σειρά των αυτόνομων οντοτήτων, οι οποίες δεν είχαν γευθεί επισήμως το δικαίωμα της αυτοδιάθεσης.

Καθώς η κάθε περίπτωση διαφέρει από την άλλη, δεν είναι δυνατόν το μοντέλο αυτό να εφαρμοστεί αυτομάτως για την επίλυση όλων των εθνικιστικών διενέξεων. Η Βοσνία-Ερζεγοβίνη, 13 χρόνια μετά την εφαρμογή της Συνθήκης του Ντέιτον ακολουθεί τελείως διαφορετικές αρχές. Την ίδια στιγμή, ωστόσο, είναι σαφές ότι η Αμπκαζία δεν θα αποτελέσει ένα κράτος με τη Γεωργία, και ότι, εκτός κι αν υπάρξει νέος πόλεμος, το Καραμπάχ θα παραμείνει τμήμα της Αρμενίας, η οποία από την πλευρά της, προκειμένου να αποφύγει νέα σύρραξη, θα πρέπει να συμφωνήσει με το Αζερ-

Το Κόσοβο - Μετόχια, όπως το αποκαλούσαν πάντα στη Σερβία δεν είναι πια κομμάτι της χώρας. Για τους Σέρβους, όμως θα αποτελεί πάντα κομμάτι του πολιτισμού τους.

25

φοπέδιο χωρίς την σερβοκρατούμενη περιοχή, η οποία θα μπορούσε να επανενωθεί με τη Σερβία. Μια λύση που θα προέβλεπε την προστασία του εναπομείναντος σερβικού στοιχείου και της σερβικής πολιτιστικής κληρονομιάς, και ένα ρεαλιστικό πακέτο βοήθειας προκειμένου να διευκολυνθεί η ένταξη τόσο της Σερβίας όσο και του Κοσσυφοπεδίου στην Ευρωπαϊκή Ένωση.

Οι Ευρωπαίοι, δυστυχώς, πάστηκαν και πάλι στην αναμονή, ενώ οι Αμερικανοί, απορροφημένοι από τις εξελίξεις σε άλλα σημεία του κόσμου αναζητούσαν μια έξοδο από τα Βαλκάνια. Οσο για τους Ρώσους, υπερασπίστηκαν την ορθή αρχή του διαζυγίου κοινή συναίνεση, κατάφεραν ωστόσο ταυτόχρονα να εκμεταλλευθούν την κατάσταση προς ίδιον όφελος παρέχοντας στο Βελιγράδι ψυχολογική υποστήριξη με αντάλλαγμα σημαντικές ενεργειακές συμφωνίες. Οι Ρώσοι αρνήθηκαν ανοικτά τη βοήθειά τους στη Δύση στο θέμα του Κοσσυφοπεδίου, ποτέ όμως δεν είχαν δημιουργήσει ψευδαισθήσεις ως προς την επιβολή μιας λύσης που θα επιβάλλονταν στη Σερβία παρά τη θέλησή της. Ωστόσο, η πολιτική της Μόσχας δύσκολα θα μπορούσε να θεωρηθεί υπεύθυνη για τη σημερινή κατάσταση στα Βαλκάνια.

Πεδίο έντονης αντιπαράθεσης μεταξύ των κ. Μπους και Πούτιν αποτέλεσαν τα Βαλκάνια, στη δύση της θητείας των δύο απερχόμενων προέδρων.

μπαίτζάν σε κάποιου είδους εδαφικές παραχωρήσεις. Από την άλλη πλευρά, η Τραϊστρια, υπό τις σωστές συνθήκες θα αποτελέσει ένα κράτος με τη Μολδαβία, ενώ η Νότια Οσετία, υπό την προϋπόθεση ότι θα υπάρχουν συνταγματικές και διεθνείς εγγυήσεις, θα επαναενωματωθεί στη Γεωργία. Όλες οι δυστυχισμένες οικογένειες, έγραψε ο Τολστόι στην «Αννα Καρένινα», είναι δυστυχισμένη η κάθε μια με το δικό της τρόπο, και θα πρέπει να αντιμετωπίζονται διαφορετικά η μια από την άλλη.

Ο τρόπος, με τον οποίο αντιμετωπίστηκε

το ζήτημα του Κοσσυφοπεδίου, σε καμιά περίπτωση δεν υπήρξε ο καλύτερος. Από το 1999 είχε καταστεί σαφές ότι οι Σέρβοι δεν θα ήλεγχαν ποτέ ξανά τους Κοσσοβάρους. Το αντίστροφο είναι επίσης αλληλεία: η σερβική μειονότητα θα απορρίπτει πάντα την εξουσία των Κοσσοβάρων. Θα είχε πολύ περισσότερο νόημα αν η Ευρωπαϊκή Ένωση, οι Ηνωμένες Πολιτείες και το NATO είχαν χρησιμοποιήσει την πολιτική και στρατιωτική τους ισχύ προκειμένου να πείσουν το Βελιγράδι και την Πρίστινα να συμφωνήσουν σε μια λύση που θα περιελάμβανε ένα ανεξάρτητο Κοσσυ-

Θα πρέπει κανείς να διδάσκεται από τα σφάλματά του. Η συνεχιζόμενη ανικανότητα της Ευρώπης να αντιμετωπίσει το πρόβλημα της Σερβίας είναι εντυπωσιακή. Ωστόσο, μέχρις ότου το Βελιγράδι συμβιβαστεί με τη νέα πραγματικότητα, που περιλαμβάνει πλέον και το ανεξάρτητο Κοσσυφοπέδιο, η Σερβία θα παραμένει αγκάθι στην εξάπλωση της Ε.Ε στη νοτιοανατολική Ευρώπη. Προκειμένου να απομακρύνει το αγκάθι αυτό, η Ευρώπη θα πρέπει να συνεργαστεί στενότερα με τη σερβική πολιτική ελίτ και την κοινή γνώμη, και να προσπαθήσει με υπομονή να αλλάξει την κρατούσα άποψη για τη δυτική εχθρότητα απέναντι στη χώρα τους. Θα πρέπει να αρθούν οι ταξιδιωτικοί περιορισμοί και να υπάρχουν οικονομικές πρωτοβουλίες προκειμένου να διευκολυνθεί η πορεία της Σερβίας προς την ένταξη στην Ε.Ε. Την κατάλληλη στιγμή θα πρέπει να βρεθεί μια φόρμουλα για την επανέναρξη των διαπραγματεύσεων μεταξύ Βελιγραδίου και Πρίστινας, οι οποίες θα οδηγήσουν στην αναγνώριση της ανεξαρτησίας του Κοσσυφοπεδίου από τη Σερβία με κάποιες αλλαγές των συνόρων, οι οποίες θα ανταποκρίνονται στην εθνική σύνθεση του πληθυσμού. Μόνον όταν η Ευρώπη καταφέρει να λύσει το πρόβλημα της Σερβίας θα μπορέσει να βάλει πίσω της το πρόβλημα του Κοσσυφοπεδίου.

Hαναγνώριση της ανεξαρτησίας του Κοσσυφοπεδίου – η οποία ανακηρύχθηκε μονομερώς με τη χώρα να τελεί υπό διεθνή επιτήρηση – προβλέθηκε ως μέσο για την σταθεροποίηση της περιοχής. Μόνο τις σκνές της καταστροφής στην Μιτροβίτσα να δει κανείς αρκεί για να καταλάβει ότι συνέβη το ακριβώς αντίθετο. Το Κόσοβο, η Σερβία και η Βοσνία είναι σήμερα πολύ πιο ασταθείς απ' ό,τι πριν ξεκίνησε η διαδικασία της αναγνώρισης του Κοσσυφοπεδίου. Και τα χειρότερα μπορεί να μην τα έχουμε δει ακόμη. Κάθε νέα αναγνώριση από χώρα της Ε.Ε. αποτελεί ένα ακόμη καρφί στο φέρετρο των φιλοευρωπαϊκών δυνάμεων στη Σερβία και ενθαρρύνει την εθνικιστική παράνοια και τη νοοτροπία του «όλοι εναντίον μας» μεταξύ των Σέρβων. Μέχρι το καλοκαίρι, το πιθανότερο είναι ότι η Σερβία θα έχει μία απολύτως αντιδυτική και αντιευρωπαϊκή κυβέρνηση, με το Κοσσυφοπεδίο να είναι ντε φάκτο διαιρεμένο, υπό τον ελάχιστο έλεγχο της κυβέρνησής του και στο περιθώριο της διεθνούς κοινότητος. Η «υπό επιτήρηση ανεξαρτησία», μάλλον δεν αποτελεί παράγοντα σταθεροποίησης της περιοχής. Δεν πρόκειται να προσφέρει και πολλά στους Αλβανούς του Κοσσυφοπεδίου, πόσω μάλλον σε όλους τους υπόλοιπους. Όμως οι Βρυξέλλες θα έχουν αρκετά πράγματα να επιτηρήσουν.

Η Μακεδονία αποτελεί ένα ακόμη θύμα της διαδικασίας ανεξαρτητοποίησης του Κοσσυφοπεδίου. Το κυβερνών κόμμα στα Σκόπια έχασε την κοινοβουλευτική πλειοψηφία τον Μάρτιο, όταν το Δημοκρατικό Κόμμα των Αλβανών (DPA), το οποίο μετείχε στην κυβέρνηση, εμφάνισε ένα τελεσίγραφο, απαιτώντας, μεταξύ άλλων, άμεση αναγνώριση του Κοσσυφοπεδίου και αναγνώριση της Αλβανικής ως δεύτερης επίσημης γλώσσας του κράτους. Η στιγμή δεν θα μπορούσε να είναι χειρότερη. Τρεις εβδομάδες πριν από τη διεξαγωγή της Συνόδου του NATO στο Βουκουρέστι, η οποία θα αποφάσιζε για την ένταξη της Μακεδονίας, και εν μέσω κρίσιμων διαπραγματεύσεων με την Ελλάδα για την ονομασία. Οι ανήσυχοι Δυτικοί φίλοι των Σκοπίων γρήγορα έπεισαν το DPA να επιστρέψει στην κυβέρνηση, όμως η ζημιά στη φήμη της Μακεδονίας είχε ήδη γίνει. Ολοι οι μελλοντικοί εταίροι των Σκοπίων στο NATO αντελέγθησαν ότι η κυβέρνηση ανά πάσαν στιγμή θα μπορούσε να ανατραπεί από τους Αλβανούς, εκτός κι αν υπάρξει εξωθεν διεθνής παρέμβαση. Ενα ακόμη μικρό βαλκανικό κράτος που είναι καταδικασμένο στην διεθνή επιτήρηση παρά να λειτουργεί ως πραγματικά ανεξάρτητο.

Ο δρόμος της Μακεδονίας προς την περιορισμένη ανεξαρτησία υπήρξε αντίθετος

Τα χειρότερα μπορεί να μην τα έχουμε δει

Γιατί οι Σκοπιανοί πολιτικοί ρισκάρουν

Του KYRIL DREZOV

Διευθυντή του Τμήματος νοτιοανατολικής Ευρώπης του Keele University, Μεγάλη Βρετανία

Ενώπιον πολιτικών εξελίξεων
βρίσκονται τα Σκόπια μετά την πρόσφατη κυβερνητική κρίση.

από αυτόν του Κοσσυφοπεδίου. Το τελευταίο γεννήθηκε υπό πίεση, με τον διεθνικό του χαρακτήρα να αποφασίζεται από άλλους πριν καν τη γέννηση του. (Φυσικά, οι Αλβανοί των Σκοπίων βρίσκουν πολύ ελκυστικό το καθεστώς των Σέρβων στο Κοσσυφοπέδιο, όπως αυτό προβλέπεται στο σχέδιο Αχτισαάρι, και θα ήθελαν πολύ να εφαρμοσθεί κάτι ανάλογο στη Μακεδονία.) Επιπλέον, εξαρχής κατέστη σαφές ότι η σημαία, ο εθνικός ύμνος και το σύνταγμα της νέας χώρας δεν θα μπορούσαν να χρησιμοποιήσουν σύμβολα που χρησιμοποιούνται από γειτονικές χώρες. Αντιθέτως, η

Μακεδονία κέρδισε την ανεξαρτησία της το 1991, και σταδιακά άρχισε να δέχεται περιορισμούς. Το όνομά της άλλαξε σε FYROM το 1993, το 1995 αναγκάστηκε να αλλάξει σημαία, το 2003 αναγκάστηκε να αλλάξει το σύνταγμά της προκειμένου να περιλάβει ως ισότιμη την αλβανική μειονότητα. Και έπειτα συνέχεια: νέα αλλαγή στο όνομα προκειμένου να ενταχθεί στο NATO και την Ε.Ε., περαιτέρω μεταρρυθμίσεις προκειμένου να ενισχύσει τον διεθνικό χαρακτήρα της χώρας. Το παράδοξο στα Σκόπια είναι ότι οι πολιτικοί μπορούν πιο εύκολα να υποχω-

ρόσουν στα αιτήματα των Αλβανών να αλλάξουν τον χαρακτήρα του κράτους παρά στο αίτημα των Ελλήνων να αλλάξουν το όνομά του. Ακόμη και η δέσμευση του ΝΑΤΟ και της Ε.Ε. ότι αυτό θα ανοίξει το δρόμο για την ένταξη δεν αποτελεί επαρκές δόλωμα για ορισμένους. Τα χέρια τους ενδεχομένως να είναι δεμένα από τον απλό πολίτη ο οποίος θεωρεί απαράδεκτο το αίτημα για αλλαγή της ονομασίας την οποία γνώριζε από τότε που γεννήθηκε.

Δεν μπορεί κανείς να κατηγορήσει τους πολιτικούς των Σκοπίων ότι συμμερί-

ζονται τους ψηφοφόρους τους. Ωστόσο, η ευθύνη των πολιτικών και των διανοούμενων είναι άλλη: στη διάρκεια των τελευταίων 17 χρόνων δεν κατάφεραν να εμπλακούν σε έναν ουσιαστικό διάλογο για την κληρονομιά των προγούμενων 45 ετών υπό το κομμουνιστικό καθεστώς της Γιουγκοσλαβίας. Αντιθέτως, με άλλες χώρες της πρώην Γιουγκοσλαβίας, στη Μακεδονία, δεν υπήρξε μια ουσιαστική ενδοσκόπηση, αν και το χρειαζόταν ίσως περισσότερο από όλες τις άλλες πρώην γιουγκοσλαβικές δημοκρατίες. Καμία άλλη από τις

**Αδοξα έλπε
για τα Σκόπια
η σύνοδος
του ΝΑΤΟ
στο Βουκουρέστι.**

πρώην γιουγκοσλαβικές δημοκρατίες δεν μεταμορφώθηκε τόσο δραστικά στη διάρκεια της κομμουνιστικής περιόδου, αποκτώντας όνομα, γλώσσα και Εκκλησία οι οποίες είχαν ελάχιστη σχέση με τα ονόματα, τις γλώσσες και τις εκκλησίες που λειτουργούσαν επίσημα στα ίδια εδάφη πριν από το 1944. Δεν αποτελεί σύμπτωση ότι στις μετέπειτα δεκαετίες, το όνομα της Μακεδονίας αποτελεί σημείο τριβής με τους Ελληνες, η γλώσσα με τους Βούλγαρους και η Εκκλησία με τους Σέρβους.

Η ιστορική πρόκληση της Μακεδονίας και των γειτόνων της είναι να μετατρέψουν αυτές τις διενέξεις σε γέφυρες, οι οποίες θα δημιουργήσουν μια συμπαγή ευρωπαϊκή περιοχή με συμβολικά μόνον σύνορα. Σε αυτήν τη γειτονιά, η Μακεδονία θα μπορεί να συνδέεται με την Ελλάδα με το όνομα και το κοινό ιστορικό παρελθόν των 3.000 χρόνων αρχαίων ελληνικών και βυζαντινών παραδόσεων, με τη Βουλγαρία μέσω γλώσσας, κοινών εθίμων και λογοτεχνίας, και με τη Σερβία μέσω κοινής θρησκευτικής και πολιτισμικής παράδοσης, η οποία διαμορφώθηκε μέσα από δεκαετίες συνύπαρξης στην ίδια ομόσπονδη χώρα.

Η Μακεδονία αξίζει ενίσχυση και όχι αποδυνάμωση. Υπό τις παρούσες συνθήκες, τούτο θα επιτευχθεί καλύτερα μέσα από την ένταξη στο ΝΑΤΟ και την Ε.Ε. Οχι διότι αυτοί οι οργανισμοί είναι ιδανικοί –οι πρόσφατοι χειρισμοί στο Κόσοβο και τη Σερβία αποδεικνύουν το αντίθετο– αλλά γιατί κάθε εναλλακτική λύση είναι χειρότερη, τόσο για τη Μακεδονία όσο και τις γειτονικές της χώρες –μέλη της Ε.Ε. Η δραματική σύνοδος του ΝΑΤΟ στο Βουκουρέστι απέδειξε πέραν κάθε αμφιβολίας ότι ο συμβιβασμός στην ονομασία αποτελεί ένα αναπόφευκτο πρώτο βήμα για την ένταξη της Μακεδονίας στο ΝΑΤΟ και την Ε.Ε. και την κατάργηση των συνόρων στα Βαλκάνια. Ιδανικά, η νέα ονομασία θα έπρεπε να λαμβάνει υπόψη τις ανησυχίες της Αθήνας, χωρίς να μειώνει τα Σκόπια. Το πακέτο συμβιβασμού θα μπορούσε επίσης να περιλαμβάνει τη δημιουργία μιας επιτροπής ακαδημαϊκών στα Σκόπια, με τη συνδρομή της Ε.Ε., η οποία θα περιλαμβάνει κοινής αποδοχής ιστορικούς, πολιτικούς επιστήμονες, νομικούς, φιλοσόφους και θεολόγους από τη Μακεδονία και τους Ευρωπαίους εταίρους, οι οποίοι θα έχουν τη δύναμη να κάνουν προτάσεις για τις αλλαγές στα αμφιλεγόμενα σχολικά εγχειρίδια και τις επίσημες εκδόσεις και στις ονομασίες τόπων και μνημείων.

Η προοπτική της «Μεγάλης Αλβανίας»

Εμπόδιο οι ιδιαιτερότητες μεταξύ των Αλβανών

Του ΘΑΝΟΥ ΒΕΡΕΜΗ

Προέδρου του Εθνικού Συμβουλίου Παιδείας, Αντιπροέδρου του ΕΛΙΑΜΕΠ

Hεθνική αφύπνιση ήρθε αργά για τους Αλβανούς. Καθώς τα 3/4 του διάσπαρτου αλβανικού πληθυσμού ταυτίζονταν λόγω θρησκεύματος με τις οθωμανικές αρχές και πολλοί μουσουλμάνοι Αλβανοί διέπρεψαν ως βεζίρηδες και μισθοφόροι στην υπηρεσία των Οθωμανών, μόλις το 1878 στην Πριζέρενη (Prizren) του σημερινού Κοσσυφοπεδίου έγινε από την «Λίγκα» η διακήρυξη της αυτονομίας των Αλβανών και ο γεωγραφικός τους εντοπισμός. Ωστόσο, η αργοπορημένη αυτή αφύπνιση δεν επέτρεψε στους ομοεθνείς του Κοσσυφοπεδίου και της κατοπινής ΠΓΔΜ να ενώσουν τις τύχες τους με την πλειοψηφία της ανεξάρτητης Αλβανίας.

Πριν όμως ο εθνικισμός κατασκευάσει δεσμούς ισχυρότερους από το θρήσκευμα και τους άγραφους νόμους των κοινοτήτων, η σημερινή Αλβανία κωρίζεται σε δύο φυλετικές οικογένειες που ξεχώριζαν κυρίως από το γλωσσικό τους ιδίωμα. Η γραμμή του Σκούμπη ή Γενούσου ποταμού, που περνάει από το Ελμπασάν και κωρίζει την Αλβανία σε βορρά και νότο, διαχωρίζει και τους Γκέγκηδες από τους Τόσκηδες. Οι πρώτοι, που βρίσκονται στα βόρεια του Σκούμπη αλλά και πέραν των συνόρων των κώρων, στο Κοσσυφοπέδιο, στο Τέτοβο, στο Πρέσεβο και σε μικρό τμήμα του Μαυροβουνίου, ήταν προσκολλημένοι στις αρχές του «κώδικα του Λέκε Ντουγκατζίνι» που υπήρξε ο άγραφος κανόνας των ορεσίβιων πληθυσμών του βορρά. Πρόκειται για κώδικα συμπεριφοράς και καταναγκασμών που διαφοροποιεί τους συντηρητικούς και οποισθορομικούς Γκέγκηδες από τους περισσότερο ευέλικτους και προσαρμοστικούς κατοίκους της πεδιάδας του νότου, τους Τόσκηδες.

Οι πιέτεροι Αρβανίτες, προϊόντα μετοικεσιών κυρίως του 14ου αιώνα (αλλά όχι μόνον) είναι στη μέγιστη πλειοψηφία τους Τόσκηδες και βέβαια χριστιανοί ορθόδοξοι. Στον πολιτικό βίο της Αλβανίας οι Τόσκηδες ταυτίστηκαν με τον πρώτο πρωθυπουργό της ανεξάρτητης κώρας, τον ορ-

θόδοξο ιερέα Φαν Νόλι, ενώ οι Γκέγκηδες, με τον δικτάτορα και κατοπινό βασιλέα Αχμέτ Ζόγου ή Ζογκ. Η μακρά θητεία του κομμουνιστή Εμβέρ Χότζα στην εξουσία επέβαλε την υπεροχή των Τόσκηδων και κατέπινξε τις πολιτισμικές ιδιαιτερότητες των Γκέγκηδων. Το γλωσσικό ιδίωμα των Τόσκηδων έγινε η επίσημη γλώσσα της κώρας και ο κώδικας τημάς που διαιώνιζε τις διαφορές ανάμεσα στις φατρίες των Γκέγκηδων τέθηκε εκτός νόμου.

Με το τέλος του κομμουνιστικού καθεστώτος οι διαφορές αναζωπυρώθηκαν και η πολιτική ζωή επέστρεψε στον προπολεμικό ανταγωνισμό Γκέγκηδων και Τόσκηδων. Ο σημερινός πρωθυπουργός Σάλι Μπερίσα ανήκει στους πρώτους, ενώ οι πιέτες της σοσιαλιστικής αντιπολίτευσης στους δεύτερους. Μία μεγάλη Αλβανία που θα προσέθετε στην υπάρχουσα τους Γκέγκηδες του Κοσσυφοπεδίου και όλους τους «αλύτρωτους» διεσπαρμένους ομοφύλους τους, θα διατάραξε την ισορροπία σε βάρος των Τόσκηδων. Είναι φανερό ότι οι τελευταίοι του απεύχονται, αλλά κωρίς η προοπτική του ανταγωνισμού με νέους Γκέγκηδες στο πολιτικό παιχνίδι να ενθουσιάζει και τον Μπε-

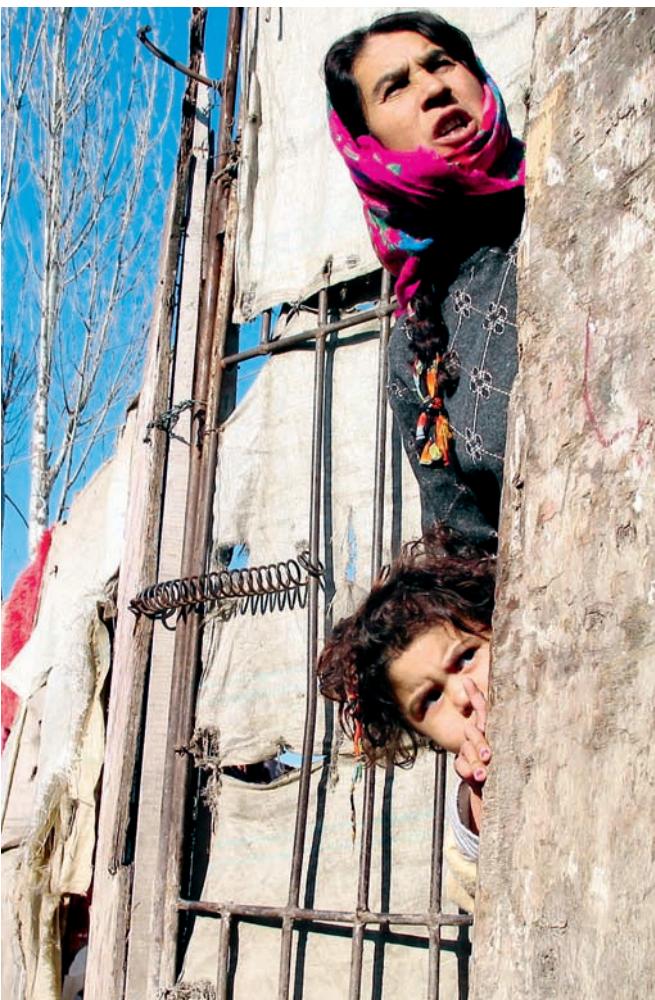
ρίσα και τους συνεργάτες του. Κατά τα πρώτα χρόνια της μετακομιουνιστικής εποχής ο Μπερίσα και ο πιγέτης του Κοσσυφοπεδίου, Ιμπραήμ Ρουγκόβα, σχεδίαζαν την κατάργηση των συνόρων ανάμεσα στις δύο αλβανικές (στο μεγάλο τους ποσοστό) οντότητες. Με τον καιρό τα πνεύματα άρχισαν να διαφοροποιούνται. Καθώς οι Κοσοβάροι απέκτησαν τη διοικητική τους αυτονομία με όλα τα συμπαροματούντα, ο «γραφειοκρατικός» εθνικισμός που χαρακτηρίζει τα έθνη - κράτη που αποσχίστηκαν από την παλιά Γιουγκοσλαβία επικρατεί και στο «ανεξάρτητο» Κοσσυφοπέδιο.

Στα δυτικά Βαλκάνια γνωρίσαμε ώς τώρα μόνο την αποδόμηση της Γιουγκοσλαβίας σε πολλές νέες ανεξάρτητες οντότητες. Δεν έγινε ακόμα το αντίθετο, να ενωθούν δηλαδή τα κρατικά θραύσματα για να σχηματίσουν μεγαλύτερες μονάδες. Ο αλβανικός αλυτρωτισμός δεν έχει πάψει βέβαια να φωλιάζει στις καρδιές των απανταχού Αλβανών και θα ήταν λάθος να υποτιμήσουμε τη λαϊκή απόκτηση που τέτοια ρεύματα είχαν πάντοτε στη σύγχρονη ιστορία, όμως για την ώρα ουδείς τον επικαλείται.

Με τη συνέντευξή του στην «Καθημερινή» της 9ης Μαρτίου, ο Σάλι Μπερίσα δηλώνει απερίφραστα ότι η ανεξάρτηση του Κοσσυφοπεδίου είναι η τελευταία πράξη του αλβανικού αλυτρωτισμού. Είναι πιθανό ο πρωθυπουργός της Αλβανίας να απεύχεται τη μεγέθυνση της κώρας του σε βάρος της συνοχής της. Γιατί αν οι Γκέγκηδες του βορρά ένωνταν τις δυνάμεις τους με τους ομοφύλους του Κοσσυφοπεδίου, θα καθιστούσαν τους πολιτικούς τους αντιπάλους, Τόσκηδες, μια μόνιμη και αποξηνώμενη μειοψηφία. Ποιος έρει αν τότε η νότια Αλβανία, με τους παραδοσιακούς της δεσμούς με την Ελλάδα, δεν θα αναζητούσε στενότερες σχέσεις με τη κώρα μας.

Ο αλβανικός αλυτρωτισμός δεν έχει πάψει να φωλιάζει στις καρδιές των λαϊκών Αλβανών. Για την ώρα, πάντως, ουδείς τον επικαλείται.

Βοσνία-Ερζεγοβίν: ένα κράτος σε μόνιμη κρίση

Oι προϋποθέσεις για μια νέα εποχή

Του ΙΩΑΝΝΗ ΑΡΜΑΚΟΛΑ
Επιστημονικό συνεργάτη, EKEM

Hπρόσφατη Διακήρυξη του Κοινοβουλίου της Σερβικής Δημοκρατίας της Βοσνίας-Ερζεγοβίνς (Σ.Δ.-Β.Ε.) για το ζήτημα του Κοσσυφοπεδίου, που ερμηνεύτηκε διεθνώς ως προπομπός απόσχισης, επανέφερε στο προσκάνιο τις εξελίξεις στο κράτος της Βοσνίας-Ερζεγοβίνς. Οι εκτιμήσεις όμως, που προβλέπουν την εκ νέου αποσταθεροποίηση της χώρας αυτής, είναι υπερβολικά απαισιόδοξες. Η πολιτική δέσμευση της Δύσης για την επιβίωση και σταθεροποίηση της χώρας παραμένει ισχυρή και αυτό συνιστά, στις παρούσες συνθήκες, ικανό αποτρεπτικό παράγοντα. Άλλωστε, μετά την εμπειρία της δεκαετίας του 1990, ούτε οι εθνοτικές ομάδες της Βοσνίας φαίνεται να επιθυμούν νέες πολεμικές περιπέτειες.

Η χώρα πάντως παραμένει εδώ και καιρό σε βαθιά κρίση, την οποία μια σειρά παραγόντων τείνουν να καταστήσουν μόνιμη: η περιπλοκή πολιτική δομής που δημιούργησε η Συνθήκη του Ντέιτον, η νομιμοποίηση των αποτελεσμάτων της εθνοκάθαρσης μέσω κυρίως της δημιουργίας της Σ.Δ.-Β.Ε., η ανεπαρκής πολιτική μετάβαση στη μετα-Μήλοσεβίτες εποχή στη Σερβία, η αποτυχία ανάδειξης πηγεσιών στη Βοσνία ικανές να ξεπεράσουν το δικασμό και, τέλος, το σύνδρομο εξάρτησης από τη διεθνή κοινότητα.

Η τρέχουσα φάση της κρίσης ξεκίνησε το 2006, όταν ένα συνονθύλευμα ετερόκλητων πολιτικών δυνάμεων οδήγησε σε αποτυχία το σχέδιο της συνταγματικής μεταρρύθμισης. Μέσα από την κρίση αυτή κυριάρχησαν στο πολιτικό σκηνικό δύο πρώτην μετριοπαθείς πολιτικοί, ο Βοσνιο-μουσουλμάνος Χάρις Σιλατζίτς και ο Σερβο-βόσνιος Μίλοραντ Ντόντιτς. Η κρίση και οι πολιτικές εντάσεις συνεχίστηκαν αδιάκοπα, αποδεικνύοντας ότι οι πολιτικές ελίτ, οχυρωμένες πίσω από τον εθνικισμό για τη διαφύλαξη των προνομίων τους, είναι κατώ-

τερες των περιστάσεων και των αναγκών της χώρας. Οι ίδιες πηγεσίες όμως βρίσκουν γόνιμο έδαφος και στην κοινωνία που, βαθιά δικασμένη εθνοτικά, συνεχίζει να νομιμοποιεί εκλογικά κόμματα και πολιτικές που οδήγησαν τη χώρα σε πόλεμο. Παράλληλα, ο δικασμός διαιωνίζεται μέσω της προβληματικής διαχείρισης της μνήμης του πολέμου: από τις προσπάθειες άρνησης των σερβικών εγκλημάτων και εξίσωσης των ευθυνών μέχρι την πολιτική «εργαλειοποίηση» της γενοκτονίας στη Σρεμπρένιτσα και την υποδαύλιση του «συνδρόμου θυματοποίησης» των Βοσνιο-μουσουλμάνων.

Σε απάντηση των παραπάνω, η διεθνής κοινότητα αναθέωρησε πρόσφατα το χρονοδιάγραμμα κατάργησης των εκτεταμένων εξουσιών («Εξουσίες Βόννων») που κατέχει από το 1997 και με απόφαση του Συμβουλίου Εφαρμογής Ειρήνης, του συντονιστικού οργάνου στο οποίο συμμετέχουν ΗΠΑ, Ρωσία και Ευρωπαϊκή Ένωση, η διεθνής παρεμβατική δομή θα παραμείνει πλέον στη χώρα επ' αόριστον.

Και ενώ όλοι συναινούν για την ανάγκη συνταγματικών μεταρρυθμίσεων, η κάθε εθνοτική πηγεσία τείνει να αντιλαμβάνεται αυτές σύμφωνα με το δικό της «συμφέρον». Οι προθεσμίες για την υπογραφή της Συμφωνίας Σταθεροποίησης και Σύνδεσης με την Ευρωπαϊκή Ένωση έρχονται και πάρερχονται. Μικροπολιτικοί τακτικισμοί οδηγούν πότε το ένα και πότε το άλλο κόμμα σε αδιέξοδες θέσεις που «μπλοκάρουν» τις μεταρρυθμίσεις. Μόνιμο πεδίο διαφωνίας αποτελεί η μεταρρύθμιση της αστυνομίας, αλλά οι πρωταγωνιστές αλλάζουν ανάλογα με την πολιτική συγκυρία.

Στο μυαλό όλων βρίσκεται φυσικά η εσωτερική αναδιάρθρωση της χώρας. Δηλωμένη επιθυμία των Βοσνιο-μουσουλμάνων αποτελεί η κατάργηση της Σ.Δ.-Β.Ε. Οι Σερβο-βόσνιοι από την πλευρά τους φai-

νονται διατεθειμένοι να αποδεχθούν εκτεταμένες αλλαγές εφόσον όμως εξασφαλιστεί ο κεντρικός τους στόχος: η επιβίωση της Σ.Δ.-Β.Ε. Σε αυτό το πλαίσιο πρέπει να ερμηνευθεί και η πρόσφατη, προσεκτικά διατυπωμένη, Διακήρυξη του Κοινοβουλίου της Σ.Δ.-Β.Ε.: ως μια προσπάθεια ενδυνάμωσης του στόχου της διατήρησης της πολιτικής αυτονομίας της σερβικής οντότητας. Η αναθέωρηση του καθεστώτος των εσωτερικών οντοτήτων, που έχει ορθά χαρακτηριστεί το «κούτι της Πανδώρας», αποτελεί και την «κόκκινη γραμμή» για τους Σερβο-βόσνιους. Η πραγματικότητα αυτή φαίνεται πλέον να γίνεται αποδεκτή και από τη διεθνή κοινότητα. Οι αξιωματούχοι της επιμένουν στη διατήρηση των βασικών συνιστώσων του Ντέιτον, το οποίο σημαίνει απόρριψη τόσο των σερβικών αποσχιστικών τάσεων όσο και της ριζικής εσωτερικής αναδιάρθρωσης της χώρας.

Η ανεξαρτητοποίηση, τελικά, του Κοσσυφοπεδίου, εφόσον δεν συμπαρασύρει σε συνολική αποσταθεροποίηση την περιοχή, δεν προβλέπεται να οδηγήσει σε ακραίες καταστάσεις τη Βοσνία-Ερζεγοβίνη. Αντιθέτως, μπορεί και να συντελέσει στο οριστικό ξεκαθάρισμα του πολιτικού τοπίου προς όφελος της σταθερότητας της χώρας. Απαραίτητες προϋποθέσεις γ' αυτό αποτελούν η σταδιακή αποκλιμάκωση της έντασης στην περιοχή, η επικράτηση των μετριοπαθών δυνάμεων στη Σερβία, η εγκατάλειψη των προσπαθειών για ριζική αναδιάρθρωση της εσωτερικής δομής της Βοσνίας και η πρόοδος στα θέματα συμφιλίωσης και διαχείρισης της μνήμης του πολέμου.

Μικρά πιόνια στη Μεγάλη Σκακιέρα

To ναυάγιο της αμερικανικής πολιτικής

Του ΠΕΤΡΟΥ ΠΑΠΑΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ
Δημοσιογράφου

Aνοιξη 1999, άνοιξη 2008: Για δεύτερη φορά μέσα σε εννέα χρόνια, οι συγκυρίες καθιστούν το λιλιπούτειο Κοσσυφοπέδιο απροσδόκητης σημασίας πιόνι στη «Μεγάλη Σκακιέρα» της αμερικανορωσικής αντίπαραθεσης, που κινδυνεύει να λάβει τη μορφή δεύτερου Ψυχρού Πολέμου. Αν και η νέα βαλκανική κρίση δεν έχει πάρει και μάλλον δεν θα πάρει πολεμική μορφή, στο πολιτικό επίπεδο παρουσιάζει πολλές ομοιότητες με την προηγούμενη. Η απόφαση του Αμερικανού προέδρου Μπαράκ Κλίντον να εξαπολύσει πόλεμο κατά της Γιουγκοσλαβίας, τον Μάρτιο του 1999, εξυπηρετούσε τρεις αλληλένδετες σκοπούς:

● **Πρώτον**, την αναγόρευση των ΗΠΑ στο, κατά Μαντλίν Ολμπράιτ, «αναντικατάστατο έθνος». Ενα έθνος που λόγω του «εξαιρετικού» χαρακτήρα του δεν δεσμεύεται από κανένα περιορισμό του διεθνούς δικαιού και μπορεί να κηρύξσει «δίκαιους» πολέμους εκτός πλαισίου ΟΗΕ.

● **Δεύτερον**, την περικύλωση της Ρωσίας. Ο Κλίντον κατασκεύασε με τους «ανθρωπιστικούς πολέμους», τύπου Κοσσυφοπέδιου, μια νέα αιτία ύπαρξης του ΝΑΤΟ στη μεταψυχροπολεμική εποχή. Στη συνέχεια, γιόρτασε τα 50χρονα της Συμμαχίας με το Μπλε Μπανγκ της προς Ανατολάς διεύρυνσης, παραβιάζοντας την υπόσχεση του πατρός Μπους στον Γκορμπατσόφ περί του αντιθέτου.

● **Τρίτον**, τη διαιώνιση «παγωμένων κρίσεων» στην Ευρώπη, που θα συνδαλίζουν τις εσωτερικές αντιθέσεις της. Ως μη λησμονούμε ότι τον Δεκέμβριο του 1998 πραγματοποιήθηκε η σημαντική γαλλοβρετανική συνάντηση του Σεν Μαλό και την Πρωτοχρονιά του 1999, τρεις μήνες πριν από την έναρξη του πολέμου, καθιερώθηκε το ευρώ ως ενιαία, λογιστική μονάδα. Ο υιός Μπους ανάλωσε επτά χρόνια με τους τυχοδιωκτισμούς του στο Ιράκ και το Αφγανιστάν, στο όνομα του πολέμου κατά της ισλαμικής τρομοκρατίας. Ομολογώντας

σιωπηρά ότι η αιτιολογία ήταν προσχηματική και η εκστρατεία ολέθρια, επέστρεψε, τους τελευταίους μήνες της προεδρίας του, στα δυτικά Βαλκάνια, προσπαθώντας να συνεχίσει τη στρατηγική Κλίντον – αλλά με περισσότερο αδέξιο και λιγότερο αποτελεσματικό τρόπο. Εξωθώντας τους Αλβανοκοσοβάρους στη μονομερή απόσχιση, η κυβέρνηση Μπους έδωσε άλλο ένα δείγμα μονομερούς πγεμονισμού, υπονομεύοντας περαιτέρω τον ΟΗΕ, οι αποφάσεις του οποίου κατοχύρωναν το απαραβίαστο των σερβικών συνόρων. Συνέχισε την πολιτική δημιουργίας αμερικανικών προτεκτοράτων σε ευρωπαϊκό έδαφος (η τεράστια βάση Bondsteel, στο Κοσσυφοπέδιο, χαρακτηρίζεται διεθνώς ευρωπαϊκό Γκουαντάναμο) και ενθάρρυνε τον πολιτικό δικασμό της Ευρωπαϊκής Ένωσης, πολλές χώρες της οποίας αντιμετωπίζουν τον κινδυνό δημιουργίας «μικρών Κοσσυφοπεδίων» στο εσωτερικό τους, λόγω μειονοτικών προβλημάτων (Ισπανία, Βέλγιο, Σλοβακία, Ρουμανία κ.ά.).

Τέλος, ο πρόεδρος Μπους έριξε όλο το πρωστικό βάρος με στόχο να πετύχει μια δεύτερη, μετά το 1999, προς Ανατολάς διεύρυνση του ΝΑΤΟ, κατά την πρόσφατη σύνοδο κορυφής του Βουκουρεστίου. Ιδιαίτερα η ένταξη της Ουκρανίας και της Γεωργίας θα προκαλούσε μια περικύλωση της Ρωσίας χωρίς προηγούμενο από την εποχή του Ιβάν του Τρομερού, θα έφερνε τους Αμερικανούς στο μαλακό υπογάστριο της αχανούς χώρας, στον Καύκασο, θα μετέτρεπε τη Μαύρη Θάλασσα σε αμερικανική mare nostrum, επιδεινώνοντας δραματικά τη ρωσική θέση στον «πόλεμο των αγωγών» για τη μεταφορά του πετρελαίου και του φυσικού αερίου της Κασπίας. Το κυριότερο, η απόφαση αυτή θα πυροδοτούσε ένα νέο Ψυχρό Πόλεμο ΝΑΤΟ - Ρωσίας, τοπιλίζοντας όλες τις γέφυρες ενεργειακής και πολιτικής συνεργασίας της τελευταίας με την Ευρώπη. Ωστόσο, ο πρόεδρος Μπους και οι επιτε-

λείς του (μη εξαιρουμένης, παραδόξως, της Κοντολίζα Ράις, η οποία, αν μη τι άλλο, θα έπρεπε, ως παλιά Κρεμλινολόγος, να καταλαβαίνει κάτι παραπάνω) έπεσαν δραματικά έξω στην εκτίμηση των πολιτικών συσχετισμών. Το 2008 δεν είναι 1999 και ο Πούτιν δεν είναι Γέλτσιν. Παραμονές της συνόδου του Βουκουρεστίου, ο Ρώσος πρεσβευτής στο ΝΑΤΟ, Ντιμίτρι Ραγκόζιν, απειλούσε ανοιχτά ότι, αν η Ουκρανία και η Γεωργία μπουν στο ΝΑΤΟ, η μεν πρώτη θα δικοτομηθεί, η δε δεύτερη θα κάσει τις ντε φάκτο αυτόνομες περιοχές της Αμπκαζίας και της Νότιας Οσετίας, οι οποίες θα αναγνωρισθούν αυτομάτως, ως «Κοσσυφοπέδια της Γεωργίας» από τη Μόσχα.

Επιπλέον, ο Μπους μετά το Ιράκ και τη Αφγανιστάν δεν είναι ο Κλίντον μετά τη Βοσνία και το Κόσοβο, ενώ η «παλιά Ευρώπη» δεν είναι διατεθειμένη να θυσιάσει τα ενεργειακά και πολιτικά της συμφέροντα για τα ωραία μάτια του απερχόμενου προέδρου μιας παραπαίουσας υπερδύναμης. Αποτέλεσμα ήταν το Βατερλώ του Μπους στο Βουκουρέστι, με τον αναζωογονημένο γαλλογερμανικό άξονα να τοπριλίζει την ένταξη Ουκρανίας και Γεωργίας, αλλά και με απροσδόκητα μεγάλο αριθμό χωρών να στηρίζουν την Ελλάδα στο θέμα της FYROM. Το σαφέστατο μήνυμα από το Βουκουρέστι ήταν ότι η εξαιρετική «στιγμή» της αμερικανικής μονοκρατορίας μετά τη διάλυση της ΕΣΣΔ αποτελεί πλέον παρελθόν και ότι στον αβέβαιο κόσμο μας δεν αρκεί κανείς να είναι αγαπημένο παιδί της Ουάσιγκτον για να πραγματώσει τις πολιτικές του φιλοδοξίες.

Από μια άλλη, πιο ανησυχητική άποψη, το 2008 είναι ο αντίποδας του 1999: Τότε, ο πόλεμος δικαιολογήθηκε στο όνομα της κοσμοπολίτικης ιδεολογίας που θεωρούσε ότι η παγκοσμιοποίηση θα κάνει τα εθνικά σύνορα πορώδη, θα κατευνάσει τα εθνικιστικά πάθη και θα επιτρέψει την ευημερία στο πλαίσιο πολυεθνικών κρατών. Σήμερα, η απόσχιση του Κοσσυφοπεδίου επαναφέρει τα σενάρια για αλλαγές συνόρων, με στόχο τη δημιουργία εθνοτικά «καθαρών» κρατών, δίνοντας τροφή στα οράματα περί Μεγάλων Αλβανίας, Μεγάλων Σερβίας, Μεγάλων Κροατίας και Μεγάλων Βουλγαρίας. Ήδη, το 2001, ο Γάλλος αναλυτής Αλεξάντρος Αντλέρ είχε προτείνει, με αφορμή τις εθνοτικές συγκρούσεις στην FYROM, να χρησιμοποιηθεί η «χειρουργική» και όχι η «ομοιοπαθητική» στην αντιμετώπιση των βαλκανικών προβλημάτων. Περιττό να τονίσει κανείς πόσο επικίνδυνη θα ήταν (και) για την Ελλάδα η επικράτηση αυτής της ανατριχιαστικής λογικής.

Πλήγμα κατά της πολιτικής Μπους αποτέλεσε η Συνόδος του ΝΑΤΟ στο Βουκουρέστι.

Βαλκανική γεωγραφία «έχθρας και συνεργασίας»

Η πολιτική αστάθεια επηρεάζει την οικονομία

Του VLADIMIR GLIGOROV
Οικονομολόγου, Vienna Institute for International Economic Studies, Βιέννη, Αυστρία

Ο βαλκανικές οικονομίες έχουν αρχίσει να ισχυροποιούνται, καθώς ενισχύονται η ασφάλεια και η πολιτική σταθερότητα στην περιοχή. Η επίλυση της κρίσης του Κοσσυφοπεδίου το 1999, ο εκδημοκρατισμός της Κροατίας και της Σερβίας το 2000, η επίλυση της κρίσης της «Μακεδονίας» το 2001, και η ανεξαρτησία του Μαυροβουνίου το 2006 συνέβαλαν θετικά στην ανάπτυξη των συγκεκριμένων χωρών αλλά και της περιοχής γενικότερα. Ανάλογες θετικές επιδράσεις θα πρέπει να αναμένονται με την επίλυση του ζητήματος του Κοσσυφοπεδίου και την πολιτική σταθεροποίησης της Σερβίας.

Δεδομένης της ισχυρής επιρροής των ζητημάτων ασφαλείας και της πολιτικής σταθερότητος, είναι σημαντικό να είναι κανένας σαφής σε ό,τι αφορά τη «γεωγραφία της έχθρας και της συνεργασίας» στα Βαλκάνια. Η γεωγραφία της έχθρας αφορά τις περιοχές όπου τίθενται ζητήματα ασφαλείας τόσο μεταξύ κρατών όσο και εντός των κρατών. Σε ό,τι αφορά τον τομέα της ασφαλείας, μια μόνο σημαντική διένεξη έχει απομείνει, αυτή μεταξύ του Κοσσυφοπεδίου και της Σερβίας, και αυτή αφορά εδαφικές διεκδικήσεις. Υπάρχει επίσης μια εσωτερική πολιτική κρίση, αυτή της Σερβίας. Οπως πρόσφατα κατέστη σαφές σε όλους, η κοινωνική αναταραχή στη Σερβία και οι βίαιες συγκρούσεις στο βόρειο τμήμα του Κοσσυφοπεδίου είναι ακόμη πιθανά.

Οι πολιτικοί κίνδυνοι είναι πολύ πιο εξαπλωμένοι γεωγραφικά. Η πολιτική αστάθεια πυροδοτείται από τα συνταγματικά προβλήματα (Βοσνία-Ερζεγοβίνη), την αργή διαδικασία εκδημοκρατισμού (Βοσνία-Ερζεγοβίνη, «Μακεδονία», Σερβία και Μαυροβούνιο), και την κοινωνική δυσαρέσκεια η οποία ενισχύει τα κόμματα εκείνα που συνδυάζουν τον εθνικισμό με τη λαϊκή δημαρχία. Αυτή η πολιτική αστάθεια για διάφορους λόγους επηρεάζει την οικονομική πολιτική η οποία με τη σειρά

της επιτείνει τη μακροοικονομική αστάθεια. Αυτή η κατάσταση μπορεί να συντροφεί όσο υπάρχει μεγάλη ανάπτυξη στην περιοχή και εφόσον διατηρηθεί στους σημερινούς ρυθμούς του 5-6%. Αν ο ρυθμός ανάπτυξης μειωθεί λόγω πολιτικής αστάθειας ή κάποιας κρίσης στην περιοχή, οι βαλκανικές οικονομίες θα αντιμετωπίσουν πολύ σοβαρά προβλήματα.

Για παράδειγμα, αν η Σερβία οδηγηθεί σε περαιτέρω αποσταθεροποίηση μετά τις εκλογές της 11ης Μαΐου, η οικονομία της, η οποία ήδη δέχεται ισχυρές πτέσεις, θα παρουσιάσει σημαντική κάμψη και θα μπορούσε να οδηγηθεί σε σοβαρή ύφεση. Η Σερβία χρειάζεται περίπου 5 δισεκατομμύρια ευρώ επτοσίως προκειμένου να χρηματοδοτήσει το σημερινό της έλλειμμα, κι αν η διεθνής χρηματοδότηση καταστεί πολύ ακριβή ή διακοπεί, θα μειωθούν τόσο η κατανάλωση όσο και οι επενδύσεις με αποτέλεσμα να έχουμε μπδενική ή και αρντική ανάπτυξη.

Οι συνέπειες της πολιτικής και οικονομικής αποσταθεροποίησης της Σερβίας, δεν θα είναι δραματικές για τα υπόλοιπα Βαλκάνια, ειδικότερα αν η Σερβία εξακολουθήσει να υποστηρίζει την περιφερειακή οικονομική συνεργασία. Υπάρχουν ενδείξεις

ότι οι εμπορικές συναλλαγές και άλλες οικονομικές σχέσεις με το Κοσσυφοπεδίο έχουν επηρεαστεί αρντικά, αλλά τούτο πλήττει κυρίως τη Σερβία και όχι κανέναν άλλο. Ωστόσο, αν οι πολιτικές διαφωνίες οδηγήσουν σε τερματισμό της περιφερειακής συνεργασίας, οι αρντικές επιπτώσεις θα εξαπλωθούν και σε άλλες χώρες. Προκειμένου να αναλύσει κανείς αυτές τις επιπτώσεις, είναι απαραίτητη η κατανόηση της γεωγραφίας της συνεργασίας.

Σήμερα στα Βαλκάνια υπάρχουν δύο βασικοί εμπορικοί άξονες. Ο πρώτος είναι μεταξύ της Κροατίας και της Βοσνίας-Ερζεγοβίνης, και ο άλλος είναι μεταξύ της Σερβίας, της Βοσνίας, της «Μακεδονίας», του Μαυροβουνίου και του Κοσσυφοπεδίου. Οι υπόλοιποι άξονες είναι μικροί με εξαίρεση εκείνον μεταξύ «Μακεδονίας» και Κοσσυφοπεδίου. Αν στην ευρύτερη περιοχή προστεθούν η Ελλάδα, η Αυστρία και η Σλοβενία, τότε οι εμπορικές τους συναλλαγές με κάποιες από τις χώρες της περιοχής θα πρέπει να χαρακτηρισθούν σημαντικές, ακόμη δε περισσότερο οι επενδύσεις τους.

Η Σερβία εξαρτάται ιδιαίτερα από τις εξαγωγές στην περιοχή και τις επενδύσεις στην ευρύτερη περιοχή. Θα χάσει πολλά αν θυσιάσει την περιφερειακή συνεργασία στον βαθμό των πολιτικών διενέξεων. Για τον λόγο αυτό η Σερβία παραμένει ενεργή οικονομικά στην περιοχή, κάτι που αναμένεται να συνεχισθεί ακόμη κι αν τα εθνικιστικά κόμματα κερδίσουν τις εκλογές, και έτσι καθυστερήσει η διαδικασία ένταξης στην Ευρωπαϊκή Ένωση.

Παρότι η πολιτική αστάθεια στη Σερβία επηρεάζει αρντικά τη χώρα και κάποιες από τις γειτονικές της χώρες, η επίλυση του ζητήματος του Κοσσυφοπεδίου θα πρέπει επί της αρχής να έχει θετική επίδραση, καθώς θα οδηγήσει σε ενίσχυση των επενδύσεων στην περιοχή. Ακόμη δεν έχουν αρχίσει να υλοποιούνται διότι η διαδικασία δεν υπάρχει ομαλή και η σταθερότητα παραμένει ζητούμενο. Παράλληλα, το θέμα του Κοσσυφοπεδίου αποτελεί και ζήτημα ασφαλείας για την ευρύτερη περιοχή, και η επίλυσή του θα βοηθήσει όλες τις βαλκανικές οικονομίες. Τα αίτια που οδηγούν στην πολιτική αστάθεια μπορούν να αντιμετωπισθούν στο πλαίσιο της διαδικασίας ένταξης στην Ευρωπαϊκή Ένωση και το NATO. Τα συνταγματικά προβλήματα και τα προβλήματα εκδημοκρατισμού μπορούν να επιλυθούν στο «ευρύτερο πλαίσιο», όπως υποστήριζε ο Zav Mowé για ολόκληρη την Ευρώπη. Τούτο έχει αποδειχθεί αληθές και για την Ελλάδα, και επομένως η Ελλάδα θα πρέπει να είναι μια χώρα που θα στηρίξει τη διαδικασία αντικατάστασης των πολιτικών διενέξεων με εκείνη της περιφερειακής συνεργασίας.

Αέρας ανάκαμψης στις οικονομίες των βαλκανικών χωρών

Για πρώτη φορά πλέον δεν υπόκεινται σε πρόγραμμα του ΔΝΤ

Του JENS BASTIAN

Οικονομολόγου European Agency for Reconstruction, Θεσσαλονίκη

Στη διάρκεια των τελευταίων πέντε ετών, οι οικονομίες των Δυτικών Βαλκανίων γνωρίζουν μια περίοδο βιώσιμης οικονομικής ανάκαμψης με ισχυρή αύξηση του ΑΕΠ, υποχώρηση του πληθωρισμού, αυξημένες άμεσες ξένες επενδύσεις και προοπτική ένταξης στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Με την ένταξη της Βουλγαρίας και της Ρουμανίας τον Ιανουάριο του 2007, άλλαξαν οι κανόνες του παιχνιδιού για τις χώρες των Δυτικών Βαλκανίων. Η Κροατία είναι υπό ένταξη χώρα που διαπραγματεύεται με τις Βρυξέλλες έναν σύνθετο κατάλογο προϋποθέσεων για την προσχώρησή της. Η ΠΓΔΜ είναι υποψήφια για ένταξη από τον Δεκέμβριο του 2005 και το Μαυροβούνιο ολοκλήρωσε τη Συμφωνία Σταθεροποίησης και Σύνδεσης με την Ευρωπαϊκή Επιτροπή τον Οκτώβριο του 2007.

Η οικονομική πρόοδος που έχουν σημειώσει τα δυτικά Βαλκάνια και η ευρωπαϊκή τους προοπτική θέτει ερωτή-

Οι υπαίθριες, πρόχειρα στημένες αγορές συμβάλλουν στο πενιχρό εισόδημα πολλών ανθρώπων στα δυτ. Βαλκάνια, που προσβλέπουν σε βελτίωση των συνθηκών διαβίωσης τους τα επόμενα χρόνια.

ματα σχετικά με τη δυνατότητα της ευρύτερης περιοχής να επωφεληθεί πλήρως από τον ευνοϊκό αυτό συγκερασμό εξελίξεων. Για πρώτη φορά από τις αρχές της δεκαετίας του 1990, όταν άρχισε η διαδικασία οικονομικής και πολιτικής μετάβασης, οι χώρες των δυτικών Βαλκανίων δεν υπόκεινται πλέον σε μεμονωμένα προγράμματα του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου. Οι άμεσες ξένες επενδύσεις στην περιοχή υπερβαίνουν συνολικά τα 20 δισ. ευρώ και αυτό καταδεικνύει ότι στοχεύουν περισσότερο από ποτέ στον εντοπισμό επιχειρηματικών ευκαιριών στο Ζάγκρεμπ, το Βελιγράδι, τα Σκόπια, το Σεράγεβο και την Ποντγκόριτσα.

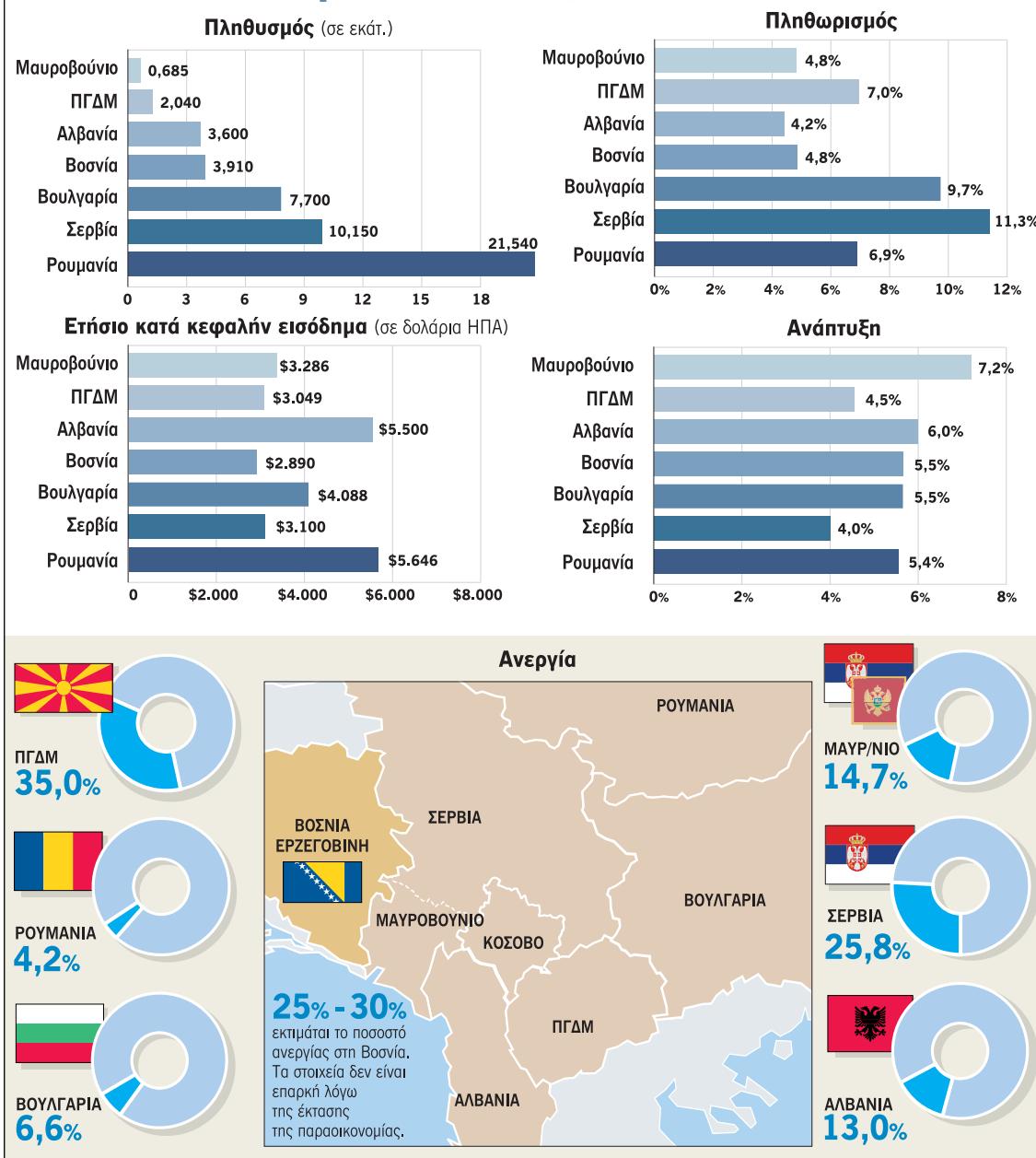
Επιπλέον, με την ένταξη της Σλοβενίας και της Ουγγαρίας το 2004, αλλά και της Βουλγαρίας και Ρουμανίας το 2007, οι χώρες των δυτικών Βαλκανίων επωφελούνται όλοι και περισσότερο από την εγγύτητά τους στις ευρωπαϊκές αγορές. Υπογράφοντας τη Συμφωνία Ελεύθερου

Εμπορίου Κεντρικής Ευρώπης (CEFTA) τον Δεκέμβριο του 2006, όλες οι χώρες των δυτικών Βαλκανίων επιβεβαίωσαν τη δέσμευσή τους σε ένα καθεστώς ελεύθερου εμπορίου σύμφωνο με τις προδιαγραφές της Ευρωπαϊκής Ένωσης και του Παγκόσμιου Οργανισμού Εμπορίου. Μοναδικό εμπόδιο στη βιώσιμη οικονομική ανάπτυξη των δυτικών Βαλκανίων είναι η παρατεταμένη κακή πορεία των χωρών αυτών σε ό,τι αφορά την αύξηση του κατά κεφαλήν ΑΕΠ. Με την αξιοσημείωση εξαίρεση της Σλοβενίας και λιγότερο της Κροατίας, σε όλες τις άλλες χώρες της περιοχής το κατά κεφαλήν ΑΕΠ δεν έχει φθάσει στο κρίσιμο όριο των 5.000 δολαρίων ΗΠΑ, παρά τη μεταβατική περίοδο 15 και πλέον ετών που έχουν διανύσει.

Σημαντική μερίδα του πληθυσμού αυτών των οικονομιών σε μεταβατική φάση περιμένει ακόμη να αυξηθεί το εισόδημά της χάρη στην οικονομική ανάπτυξη και να βελτιωθούν οι επαγγελματικές προοπτικές τους. Δεδομένου ότι οι προσδοκίες αυτές δεν ικανοποιούνται, υπάρχει κίνδυνος να αυξηθεί η δυσαρέσκεια μεταξύ των πολιτών, η οποία εκφράζεται με τα υψηλά ποσοστά αποχής στις εκλογές, με τη μετανάστευση για ανεύρεση καλύτερης εργασίας και την αυξανόμενη απροθυμία τους να υποστηρίξουν βιώσιμες μεταρρυθμίσεις. Η απογοήτευση αυτή δεν εκφράζεται (ακόμη) με κοινωνικές ταραχές στους δρόμους του Βελιγραδίου, του Σεράγεβο, της Ποντγκόριτσα ή των Τιράνων. Ωστόσο, υπάρχει κίνδυνος ότι από τα πιθανά θύματά της να είναι η στάριξη του πληθυσμού στην ευρωπαϊκή ενοποίηση. Οι αναφορές στην «Ευρώπη», την Ευρωπαϊκή Ένωση και τις Βρυξέλλες αποτελούν σύνθετες χαρακτηριστικό του πολιτικού διαλόγου στο εσωτερικό των δυτικών Βαλκανίων. Παρά τις βαθιές πολιτικές διαφορές στο εσωτερικό των χω-

Οικονομική ανάπτυξη στα Βαλκάνια

ρών αυτών, αλλά και ανάμεσά τους, η πλειονότητα των πολιτικών τους ελίτ και των πληθυσμών τους εξακολουθούν να συμμερίζονται τον τελικό στόχο να αποτελέσουν μέρος της ευρωπαϊκής ενοποίησης. Τα υψηλά αυτά ποσοστά, όμως, δεν μπορούν πλέον να θεωρούνται δεδομένα και η υποστήριξη στην Ευρωπαϊκή Ένωση υποχωρεί τα τελευταία πέντε χρόνια στα δυτικά Βαλκάνια (όπως καταδεικνύουν οι έρευνες του Ευρωβαρόμετρου).

Παρά την ορατή οικονομική πρόοδο στις χώρες των Δυτικών Βαλκανίων, η πολιτική αστάθεια σε ορισμένες από αυτές εξακολουθεί να αποτελεί μείζονα παράγοντα κινδύνου για τους ξένους επενδυτές και την εγχώρια επιχειρηματική κοινότητα. Μετά την κήρυξη ανεξαρτησίας του Κοσσυφοπεδίου στα μέσα Φεβρουαρίου, κατέρρευσαν οι κυβερνήσεις των δύο γειτονικών των χωρών, της ΠΓΔΜ και της Σερβίας. Οπως καταδεικνύουν οι πρόσφατες εξελίξεις στο Βελιγράδι, ο στόχος της ευρωπαϊκής ενοποίησης αμφισβητείται ανοιχτά από

την υπηρεσιακή κυβέρνηση του πρωθυπουργού Βόιτσλαβ Κοστούντσα. Οι επικείμενες βουλευτικές εκλογές στη Σερβία, στις 11 Μαΐου, θα προσπαθήσουν να διαλύσουν την πολιτική ομίχλη που περιβάλλει την μελλοντική κατεύθυνση της χώρας. Μόλις πριν από ένα χρόνο, η Σερβία είχε βουλευτικές εκλογές και οι προεδρικές έλαβαν χώρα μόλις τον περασμένο Φεβρουάριο. Ο απερχόμενος κυβερνητικός συνασπισμός του πρωθυπουργού Κοστούντσα παρέμεινε αρραγής μόνον για επτά μήνες. Με κάθε νέο εκλογικό κύκλο, η πολιτική αναταραχή στο Βελιγράδι παραμένει άλυτο πρόβλημα. Κατά συνέπεια, η Σερβία, που ήδη έχει καθυστερήσει ως προς την οικονομική και πολιτική προσαρμογή των Δυτικών Βαλκανίων, εξακολουθεί να χάνει πολύτιμο χρόνο σε ό,τι αφορά την εφαρμογή του μεταρρυθμιστικού προγράμματος το οποίο εξακολουθεί να είναι πολύπλοκο σε τομείς όπως οι επενδύσεις υποδομής κατά μήκος του Δούναβη, μια συνεκτική αναμόρφωση των αποδοχών των δημοσίων υπαλληλών, κα-

Από τις αρχές της δεκαετίας του 1990, οι άμεσες ξένες επενδύσεις στην περιοχή υπερβαίνουν συνολικά τα 20 δισ. ευρώ.

θώς και τη θέσπιση νομοθεσίας σχετικής με τις πτωχεύσεις επιχειρήσεων, την εταιρική φορολογία, καθώς και τη μεταρρύθμιση του δικαστικού συστήματος και της ανώτατης εκπαίδευσης.

Η παραμονή της Σερβίας στην πορεία προς τις μεταρρυθμίσεις είναι κρίσιμη όχι μόνον για τη χώρα αυτή καθευτή αλλά και για το μένυμα που θα στείλει προς τις γειτονικές της χώρες, την Ευρωπαϊκή Ένωση, την Ευρωπαϊκή Τράπεζα Ερευνας και Ανάπτυξης, την Παγκόσμια Τράπεζα, τον Παγκόσμιο Οργανισμό Εμπορίου κ.λπ. Όσο μένει πίσω το Βελιγράδι και εξετάζει εναλλακτικές στην ευρωπαϊκή ενοποίηση, τόσο οι αρχές σε Ζάγκρεμπ, Ποντγκόριτσα, Σκόπια, Σεράγεβο, Πρίστινα και Τίρανα θα επιδιώκουν επιπλέον βοήθεια από την Ευρωπαϊκή Ένωση. Μέχρι στιγμής, η βοήθεια της Ευρωπαϊκής Ένωσης σε χώρες των Δυτικών Βαλκανίων βρίσκεται στο υψηλότερο κατά κεφαλήν επίπεδο στον κόσμο.

Ποιες άλλες προκλήσεις αντιμετωπίζει η περιοχή; Η οικονομική ενοποίηση με την Ευρωπαϊκή Ένωση και ιδιαιτέρως με την ενίσχυση των εμπορικών δεσμών αναμένεται να συνεχισθεί τα επόμενα έτη. Ωστόσο, η βιωσιμότητα της διαδικασίας ενοποίησης θα εξαρτηθεί σε καίριο βαθμό από τις διαρθρωτικές μεταρρυθμίσεις στην πολιτική ανταγωνισμού, τις βελτιώσεις στην τοπική υποδομή μεταφορών (χερσαίων, θαλάσσιων και εναέριων), καθώς και την αντιμετώπιση των προκλήσεων στον τομέα της εταιρικής διακυβέρνησης όπως η διαφάνεια στις δημόσιες προμήθειες, η νομοθεσία περί πτωχεύσεων, η ροή γης αδειών για την έναρξη επιχειρήσεων και οι τοπικές φορολογικές υπηρεσίες.

Η περιοχή των Δυτικών Βαλκανίων έχει σημειώσει πρόοδο. Από την αναδιάρθρωση στην οικοδόμηση θεσμών, την κινητοποίηση των επενδύσεων και τη διευκόλυνση του εμπορίου. Από πολλές απόψεις η κατάσταση στην περιοχή έχομαλύνεται και καθίσταται πιο προβλέψιμη για τους επενδυτές και τους χαράσσοντες πολιτική. Επιδιώκει να αφήσει πίσω της τα στερεότυπα και τις προκαταλήψεις περί των «Βαλκανίων». Τα γεγονότα στο Κοσσυφοπέδιο μάς υπενθυμίζουν ότι έχει μείνει πολλή δουλειά να γίνει. Αντί, όμως, να φωνάζουμε «άλικος! λύκος!», όπως κάναμε στο παρελθόν, η κατάσταση υπαγορεύει να αντιμετωπίσουμε την πρόκληση.

Hθέση των ελληνικών τραπεζών στις χώρες της νοτιοανατολικής Ευρώπης θεωρείται πλέον ισχυρή και δεδομένη. Η έγκαιρη επένδυση στις οικονομίες αυτές αμέσως μετά την απελευθέρωσή τους τη δεκαετία του 1990, αρχικά με σκοπό την εξυπηρέτηση των ελληνικών επιχειρήσεων, που επεκτείνονταν στην περιοχή, και κατόπιν για την εκμετάλλευση των μεγάλων ευκαιριών του τραπεζικού τομέα, τις έφερε γρήγορα σε δεσπόζουσα θέση, με αποτέλεσμα σήμερα να διαθέτουν 2.300 σημεία πώλησης και 17.000 υπαλλήλους. Οι ελληνικές τράπεζες έχουν αρχίσει να δρέπουν τα αποτελέσματα των επενδύσεών τους, καθώς πλέον του 11% των κερδών τους προέρχεται από αυτές τις χώρες (χωρίς την Τουρκία), ενώ στα σχέδιά τους είναι η αύξηση του ποσοστού αυτού σε 25% - 30% μέχρι το 2010. Η Τράπεζα Πειραιώς, για παράδειγμα, αντλεί το 14% των κερδών της από τις δραστηριότητές της σε 5 χώρες της νοτιοανατολικής Ευρώπης και την Αίγυπτο, ποσοστό που εκτιμάται ότι θα διαμορφωθεί σε 26% μέχρι το 2010, για όλο το δίκτυο εξωτερικού. Σχεδιάζει επίσης να έχει 817 καταστήματα μέχρι τότε, αποδεικνύοντας τη σημασία που αποδίδει στις δραστηριότητες εξωτερικού και στο διεθνές δίκτυο.

Είναι φανερό ότι η ανάπτυξη των βαλκανικών χωρών θα συνεχιστεί τα επόμενα χρόνια, οι δε προοπτικές του τραπεζικού όσο και άλλων επιχειρηματικών κλάδων, αναδεικνύονται ιδιαίτερα θετικές. Ο δείκτης τραπεζικής διαμεσολάβησης (Τραπεζικός Δανεισμός / ΑΕΠ), που υποδεικνύει το κατά πόσον η τραπεζική αγορά της κάθε χώρας έχει κορεστεί, είναι ακόμα σε χαμηλά επίπεδα στη νοτιοανατολική Ευρώπη, και συγκεκριμένα ανέρχεται κατά μέσον όρο στο 45%, όταν στην Ελλάδα είναι 93% και στην Ευρωζώνη 142%. Αυτός ο δείκτης αποτελεί βασική ένδειξη των σημαντικών προοπτικών ανάπτυξης του τραπεζικού τομέα και άρα καταδεικνύει τη συνέχιση της υγιούς πορείας των ελληνικών Τραπεζών που δραστηριοποιούνται εκεί.

Σημαντική είναι επίσης και η βελτίωση που έχουν πραγματοποιήσει τα τελευταία χρόνια οι χώρες αυτές σε επίπεδο μακροοικονομικής και θεσμικής σταθερότητας, κάτι που αποτελεί εγγύηση ασφάλειας για το μέλλον. Η ένταξη της Ρουμανίας και της Βουλγαρίας στην Ε.Ε. αποτελεί απτή αναγνώριση της προόδου αυτής. Όλες οι χώρες των Βαλκανίων έχουν υψηλό ρυθμό ανά-

Οι προοπτικές των ελληνικών τραπεζών

Ο ρόλος τους στα Βαλκάνια

Του **Η. ΜΙΛΗ**

Γενικού Διευθυντή της Τράπεζας Πειραιώς

Η Τράπεζα Πειραιώς είναι αποφασισμένη να ισχυροποιήσει την ίδια σημαντική παρουσία της και να κατακτήσει υψηλότερο μερίδιο αγοράς στη νοτιοανατολική Ευρώπη.

πτυξης, που κατά μέσον όρο βρίσκεται στα επίπεδα του 6%, και έχουν δρομολογήσει τις απαραίτητες μεταρρυθμίσεις για τη δημιουργία και θεσμική τους βελτίωση. Είναι, βέβαια, λογική και αναμενόμενη μια μεγαλύτερη ευαισθησία των χωρών αυτών στους οικονομικούς κύκλους, η οποία την περίοδο που διανύουμε εκδηλώνεται με υψηλό έλλειμμα στο ισοζυγίο τρεχουσών συναλλαγών, υψηλό εξωτερικό χρέος και με τάση εμφάνισης πληθωριστικών πέσεων. Η επιδείνωση του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών υποδηλώνει ότι οι χώρες αυτές είναι κατά κάποιον τρόπο «θύματα» της ίδιας τους της ανάπτυξης, δεδομένου ότι η αυξανόμενη εγχώρια ζήτηση αντανακλά αυξημένη κατανάλωση και επένδυση με την υποστήριξη ενός όλο και πιο ενεργού ιδιωτικού τραπεζικού συστήματος. Εκτιμάμε ότι αυτή η μακροοικονομική ανισορροπία δεν θα επηρεάσει μακροχρόνια τις οικονομίες αυτών των χωρών, καθώς έχουν καταφέρει να δημιουργήσουν πλέον ισχυρές βάσεις, που μπορούν να χρησιμοποιηθούν ως αντίβαρο σε κάθε οικονομική κρίση.

Πρέπει επίσης να επισημάνω σε αυτό το σημείο την ξεχωριστή θέση των χωρών αυτών ως πόλο προσέλκυσης ξένων επενδύσεων, γεγονός που καταδεικνύει την γενικότερη εμπιστοσύνη στις προοπτικές τους, αλλά και την επίδραση που θα έχει αυτό στη μείωση του ελλείμματος τρεχουσών συναλλαγών. Η εισροή ξένων άμεσων επενδύσεων συνεχίζεται, με κάποια σταθεροποίηση του ρυθμού αύξησής τους.

Οι ελληνικές τράπεζες καλούνται να συνεχίσουν να αναπτύσσονται σε ένα διαρκώς βελτιούμενο μακροοικονομικό, επιχειρηματικό και θεσμικό πλαίσιο. Για

να μπορέσουν να ανταποκριθούν με επιτυχία, θα πρέπει όμως να αντιμετωπίσουν ένα πλήθος παραγόντων και κινδύνων. Στο επιχειρηματικό πεδίο, ο ανταγωνισμός με ισχυρές δυτικοευρωπαϊκές τράπεζες είναι ιδιαίτερα υψηλός και θα πρέπει να αναπτυχθούν με ιδιαίτερη ευελιξία, ώστε να καταφέρουν να ανταποκριθούν με επιτυχία. Στο επίπεδο του πιστωτικού κινδύνου, δημιουργείται μια ανησυχία για την επίπτωση στην ποιότητα των δανειακών χαρτοφυλακίων που μπορεί να έχει τυχόν διακύμανση στις συναλλαγματικές ισοτιμίες. Παρόλο που οι ελληνικές τράπεζες είναι γενικώς επαρκώς προστατευμένες με συστήματα διαχείρισης πιστωτικών, λειτουργικών και συστηματικών κινδύνων, θα πρέπει να συνεχίσουν να επαγρυπνούν και να βελτιώνουν τους τρόπους κατανόησης και αντιμετώπισης των κινδύνων αυτών.

Σε επίπεδο διοικητικής λειτουργίας, σημείο-κλειδί αποτελεί και ιδιαίτερη έμφαση πρέπει να δοθεί στην κατάλληλη στελέχωση από ικανούς managers σε μεσαίο και υψηλό επίπεδο, καθώς και στην υποστήριξη από τις κεντρικές μονάδες.

Η Τράπεζα Πειραιώς είναι αποφασισμένη να ισχυροποιήσει την ίδια σημαντική παρουσία της και να κατακτήσει υψηλότερο μερίδιο αγοράς στη νοτιοανατολική Ευρώπη. Αυτό θα το επιτύχει, όπως έχει ήδη αναφερθεί, με 360 νέα καταστήματα μέσα στην επόμενη τριετία, με τη δημιουργία καινοτόμων προϊόντων και με την ενδυνάμωση των τομέων της διαχείρισης περιουσίας τριτών και τραπεζοασφαλειών. Ιδιαίτερη βαρύτητα αναμένεται να δοθεί στις αγορές της Ρουμανίας και της Βουλγαρίας, οι οποίες το 2010 εκτιμάται ότι θα συνεισφέρουν πάνω από το 50% των συνολικών κερδών του εξωτερικού.

Η σταθερότητα του πολιτικού περιβάλλοντος, με λίγες εξαιρέσεις, και οι θετικές προοπτικές των οικονομιών της περιοχής πρέπει να αξιοποιηθούν ακόμη περισσότερο από τις ελληνικές τράπεζες, οι οποίες μπορούν να προσφέρουν τεχνογνωσία και επιχειρηματική πρωτοβουλία, υπερακοντίζοντας ισχυρούς και προβεβλημένους ανταγωνιστές. Εκμεταλλεύμενες τη γεωγραφική και πολιτισμική εγγύτητα με τις βαλκανικές χώρες, και συνεχίζοντας το ήδη επιτυχόμενο από την Ελλάδα επιχειρηματικό μοντέλο ανάπτυξης, πιστεύων ότι θα μπορέσουν να συνεχίσουν το ρόλο τους μεταξύ των ρυθμιστών του τραπεζικού κλάδου των Βαλκανίων.

Oι μακροχρόνιοι ιστορικοί και γεωπολιτικοί δεσμοί της χώρας μας με την περιοχή της NA Ευρώπης την καθιστούν φυσικό χώρο παρουσίας και δημιουργικότητας για τον Ελληνα επιχειρηματία. Το σταδιακό άνοιγμα των αγορών της NA Ευρώπης, από τις αρχές της δεκαετίας του '90, σε συνδυασμό με το ευνοϊκό κοινωνικοπολιτικό περιβάλλον και την εγρήγορση του ιδιωτικού τομέα να εκμεταλλευτεί τις διανογόμενες ευκαιρίες ενίσχυσαν αποφασιστικά τους δεσμούς της ελληνικής οικονομίας με την περιοχή αυτή. Αυτή η οικονομική διασύνδεση με τη NA Ευρώπη επέτρεψε στην Ελλάδα να απολαμβάνει σημαντικές οικονομικές συνέργειες, συνεισφέροντας σχεδόν το 1/5 του μέσου ετήσιου ρυθμού ανάπτυξης της ελληνικής οικονομίας (περίπου 0,6 ποσοστιαίς μονάδες ετησίως), κατά την τελευταία δεκαετία, μέσω κυρίως των ακόλουθων διαύλων:

i) Της ενίσχυσης της ζήτησης για ελληνικές εξαγωγές αγαθών και υπηρεσιών.

ii) Της ισχυρής επενδυτικής παρουσίας των ελληνικών επιχειρήσεων στην περιοχή.

iii) Της εισροής σχεδόν 1 εκατομμυρίου μεταναστών από τη NA Ευρώπη

i. Η Ν.Α. Ευρώπη ενίσχυε τη ζήτηση για εξαγωγές και βοηθά στο μετασχηματισμό του εξαγωγικού τομέα της ελληνικής οικονομίας. Η μεγάλη αυτή αγορά των 115 εκατομμυρίων κατοικών (συμπεριλαμβανομένης και της Τουρκίας) ενίσχυσε τη ζήτηση για ελληνικές εξαγωγές αγαθών και υπηρεσιών σε μια περίοδο που υφίστανται έντονο ανταγωνισμό στις αγορές της Ε.Ε.-15. Συγκεκριμένα, οι εμπορικές σχέσεις της ελληνικής οικονομίας με τη NA Ευρώπη αναπτύχθηκαν με ταχύτατους ρυθμούς την τελευταία δεκαετία με αποτέλεσμα το μερίδιο των ελληνικών εξαγωγών προς την περιοχή να ανέρχεται σήμερα στο 22% των συνολικών εξαγωγών της Ελλάδας σε σύγκριση με 7,5% το 1997. Ταυτόχρονα με την αύξηση των εξαγωγών μας προς τη NA Ευρώπη σημαντική ήταν και η διεύρυνση του μεριδίου των εισαγωγών από τη συγκεκριμένη περιοχή (το οποίο τριπλασιάστηκε την τελευταία δεκαετία) με ταυτόχρονη σημαντική αύξηση του μεριδίου των πρώτων υλών και των ενδιάμεσων αγαθών (όπως ανεπεξέργαστα τρόφιμα, μεταλλικά και μη μεταλλικά ορυκτά, υφάσματα κτλ.) στο σύνολο των ελληνικών εισαγωγών. Είναι αξιοσημείωτο το εύρημα πρόσφατης μελέτης της Διεύθυνσης Οικονομικής Ανάλυσης της Εθνικής Τράπεζας ότι η πρόσβαση στο απόθεμα άφθονων και σχετικά φθηνών πρώτων υλών και ενδιάμεσων αγαθών από τη NA Ευρώπη αποτέλεσε κίνητρο για την αναδιάρθρωση της παραγωγής του ελληνικού μεταποιητικού τομέα προς προϊόντα υψηλότερης προστιθέμενης αξίας, ενισχύοντας την ανταγωνι-

Οι οικονομικές σχέσεις με την νοτιοανατολική Ευρώπη

Σημαντική η επίδραση για την ελληνική οικονομία

Του **Π. ΜΥΛΩΝΑ**

Οικονομικού και στρατηγικού συμβούλου του Ομίλου της Εθνικής Τράπεζας της Ελλάδας

στικότητα των συγκεκριμένων κατηγοριών εξαγωγών (όπως χημικά, διαρκή καταναλωτικά αγαθά και μεταποιημένα προϊόντα μεταλλουργίας υψηλής προστιθέμενης αξίας) στις εξαιρετικά ανταγωνιστικές αγορές της Ε.Ε. Ως εκ τούτου, το μερίδιο των ελληνικών εξαγωγών υψηλότερης προστιθέμενης αξίας στις αγορές της Ε.Ε.-15 σχεδόν διπλασιάστηκε την τελευταία δεκαετία (από 0,06 σε 0,14 των συνολικών εισαγωγών της Ε.Ε.-15) αντισταθμίζοντας μερικώς τη σημαντική απώλεια μεριδίων αγοράς σε παραδοσιακούς κλάδους όπως η κλωστοϋφαντουργία, τα ενδύματα και τα τρόφιμα που είχαν αποτέλεσμα τη μείωση του συνολικού μεριδίου των ελληνικών εξαγωγών από το 0,6% στο 0,2% του συνόλου των εισαγωγών στην Ε.Ε.-15. Η πρόσβαση σε πρώτες ύλες και ενδιάμεσα αγαθά αποτέλεσε επίσης και ένα βασικό κίνητρο για τις ελληνικές επιχειρήσεις που αποφάσισαν να επενδύσουν στην περιοχή.

ii. Οι ελληνικές επιχειρήσεις κατέχουν σημαντική θέση στη NA Ευρώπη Οι σημαντικές διανογόμενες ευκαιρίες στην NA Ευρώπη οδήγησαν τις ελληνικές επιχειρήσεις στο να αναδειχθούν μεταξύ των κορυφαίων επενδυτών στην περιοχή. Εκτιμάται ότι οι ελληνικές επιχειρήσεις έχουν επενδύσει άνω των 12 δισ. ευρώ στην NA Ευρώπη με τον αριθμό των ελληνικών συμφερόντων επιχειρήσεων που δραστηριοποιούνται στην περιοχή να υπερβαίνει τις 3.500. Από σχετικά περιορισμένες - ως επί το πλείστον - κλίμακας επενδύσεις τη δεκαετία του 1990 για αποφυγή του υψηλότερου εργατικού κόστους στην ελληνική αγορά, έκουμε φθάσει σε μεγάλης κλίμακας διασυνοριακές συγκωνεύσεις και εξαγορές κυρίως στον τομέα των υπηρεσιών αλλά και της βιομηχανίας. Αυτές οι επιχειρηματικές κινήσεις στοχεύουν τόσο στην πρόσβαση στην ταχέως αναπτυσσόμενη εσωτερική αγορά και στους διαθέσιμους πόρους της NA Ευρώπης όσο και στη χρηματοποίησή της ως εφαλτήριο για δρομολόγηση νέων εξωστρεφών στρατηγικών προς ακόμα ευρύτερες γεωγραφικές περιοχές. Τα κέρδη από τις ελληνικές άμεσες ξένες επενδύ-

σεις (ΑΞΕ) στην περιοχή αυξάνονται εκθετικά τα τελευταία χρόνια και εκτιμάται ότι ανέλθαν στο 1,3 δισ. ευρώ το 2007 (από 0,2 δισ. ευρώ το 2000) ενώ αναμένεται - υπό το πλέον συντηρητικό σενάριο - να υπερβούν τα 2 δισ. ευρώ το 2009 καθώς οι ελληνικές επενδύσεις διέρχονται σε φάση ωρίμασης.

iii. Οι μετανάστες συνιστούν μια από τις κινητήριες δυνάμεις της ελληνικής οικονομίας Οι μετανάστες βελτίωσαν την ευελιξία της εγχώριας αγοράς εργασίας και συνεπώς το δυνητικό ρυθμό οικονομικής ανάπτυξης, και υποστήριξαν - μέσω της προοδευτικής ενσωμάτωσής τους στην ελληνική οικονομία - την εγχώρια ζήτηση και το ρυθμό ανάπτυξης της ελληνικής οικονομίας.

Οι οικονομικές συνέργειες συνεισφέρουν σχεδόν το 1/5 του μέσου ετήσιου ρυθμού ανάπτυξης της ελληνικής οικονομίας κατά την τελευταία δεκαετία

Σήμερα οι μετανάστες αντιπροσωπεύουν το 13% του εργατικού δυναμικού και το 6% του διαθέσιμου εισοδήματος και συνεισφέρουν σημαντικά στην καταναλωτική δαπάνη ενώ παράλληλα, αυξάνοντας την προσφορά εργασίας, βελτιώνουν την αποδοτικότητα του κεφαλαίου και ενθαρρύνουν τις πάγιες επενδύσεις. Η επίδραση της NA Ευρώπης στην ελληνική οικονομία αναμένεται να παραμείνει σημαντική τα επόμενα χρόνια συνεισφέροντας άνω του 15% του ετήσιου ρυθμού οικονομικής ανάπτυξης (περίπου ½ ποσοστιαία μονάδα ετησίως). Η συνεισφορά θα βασισθεί κυρίως στον περαιτέρω εκσυγχρονισμό των παραγωγικών και εξαγωγικών δομών της χώρας μας μέσω της διασύνδεσης με τη NA Ευρώπη, την πληρέστερη ενσωμάτωση των μεταναστών και την πηγετική οικονομική θέση των ελληνικών επιχειρήσεων στην περιοχή η οποία αναμένεται να αποτελέσει εφαλτήριο για την ενίσχυση της εξωστρέφειας της ελληνικής οικονομίας. Το γεγονός ότι οι περισσότερες από τις οικονομίες της περιοχής αυτής είναι σχετικά ευάλωτες απέναντι στην τρέχουσα διυσμενή διεθνή συγκυρία δεν αναιρεί την προοπτική ότι η αυξανόμενη διασύνδεση μαζί τους θα αποφέρει σημαντικά μεσο-μακροπρόθεσμα οφέλη.

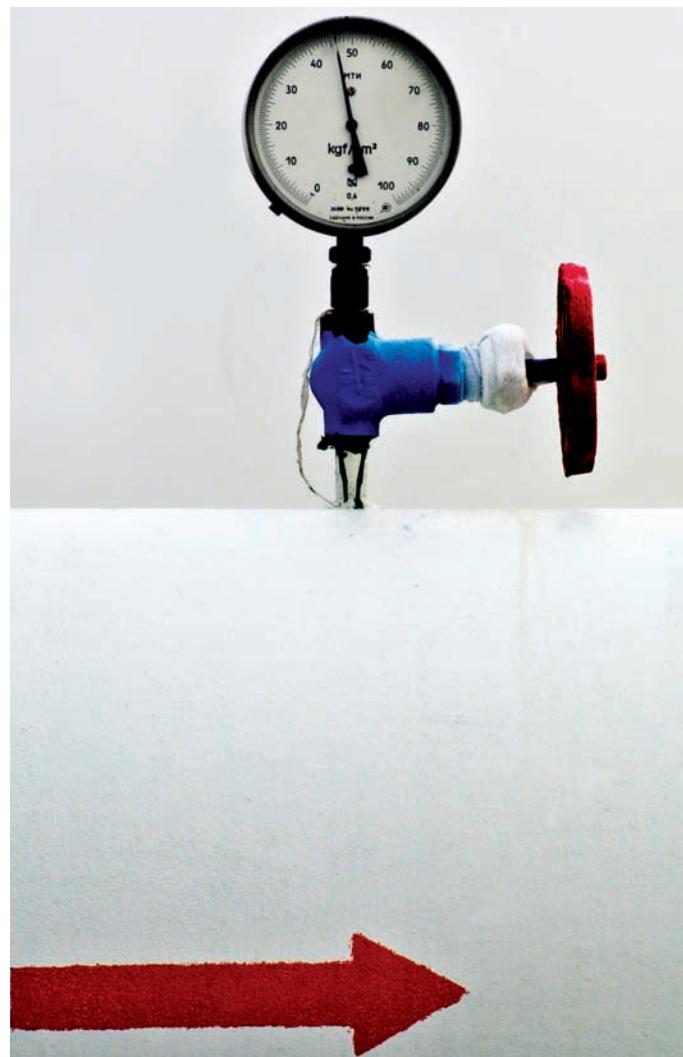

Η ενεργειακή παρουσία της Ελλάδας στα Βαλκάνια

Η χώρα μας, ενεργειακός κόμβος στην περιοχή

Του **Μ. Λ. ΜΥΡΙΑΝΘ***

Γενικού Διευθυντή Διεθνών Δραστηριοτήτων, Ελληνικά Πετρέλαια

*Οι απόψεις που εκφράζονται στο παρόν είναι αυστηρά προσωπικές. Δεν δεσμεύουν κανένα τρίτο και δεν συναρτώνται με άλλες θέσεις που τυχόν κατέχει ο συγγραφέας.

Tο τέλος του διπολισμού και η βαθμιαία (σε ορίζοντα δεκαπενταετίας) πλήρης αποδόμηση της πρώην Γιουγκοσλαβίας, έφεραν ανακατατάξεις σε περιφερειακό επίπεδο δημιουργώντας 5 νέα βαλκανικά κράτη και 2 μορφώματα -προτεκτοράτα, το ένα εκ των οποίων, ανακήρυξε μονομερώς την ανεξαρτησία του. Η μετάβαση στην οικονομία της αγοράς υπόρχει κοινωνικά επώδυνη διαδικασία, ωστόσο τρεις χώρες, η Σλοβενία το 2004, η Βουλγαρία και η Ρουμανία το 2007, κατόρθωσαν να ενταχθούν στην Ε.Ε. Οι υπόλοιπες, με (προσωρινή μάλλον) εξαίρεση τη Σερβία, ακολούθουν την ευρωπαϊκή προσέγγιση με διαφορετικό βιηματισμό, μέσω των συμφώνων Σύνδεσης και Σταθερότητας.

Το πλαίσιο που δημιουργήθηκε στα Βαλκάνια κινητοποίησε εταιρίες κυρίως των ιστορικών παικτών του χώρου (Ρωσίας: LUKOIL, Gazprom και Gaz-promneft, Αυστρίας: OMV, Ουγγαρίας: MOL και Τουρκίας: OPET, και ALPET), ώστε να πάρουν θέσεις από τα πρώτα στάδια (1995-2000) ιδιωτικοποίησης των κρατικών μονοπωλίων ενέργειας. Μεγάλες πολυεθνικές κυρίως του πετρελαίου (SHELL), επένδυσαν επιλεκτικά, στη Βουλγαρία, και Ρουμανία, προεξοφλώντας την ένταξή τους στην Ε.Ε. σε οριζόντιο ορίζοντα. Η τελευταία μεγάλη αποκρατικοποίηση είναι εκείνη της κρατικής εταιρίας πετρελαίου της Σερβίας, NIS που το 2007 παραχωρήθηκε εκτός διαγωνισμού στους Ρώσους, γεγονός που ενδεχομένως οριστικοποιήθει μετά τις κρίσιμες εκλογές της 11ης Μαΐου που θα αποκρυσταλλώσουν την πορεία της σημαντικής αυτής χώρας.

Από τις αρχές του 1999, ελληνικές επιχειρήσεις εγκαντιάζουν σε μεγάλη κλίμακα τη φάση της εξωστρεφούς οργανικής και μη-ανάπτυξης σαν στάδιο μετεξέλιξης και εσωτερικής τους ωρίμανσης. Διαθέτοντας κεφαλαιουχική επάρκεια, τεχνογνωσία και βούληση για επέκταση, παρά τα οργανωτικά τους προβλήματα (οι περιοσότερες) και τις γνωστές εγγενείς δυσχέρειες εδραιώνουν έκτοτε τη θέση τους με άμεσες επενδύσεις (FDI) της τάξεως των 14 δισ. ευρώ σε 4.000 επιχειρήσεις που απασχολούν 200.000 εργαζόμενους. Η βαλκανική ενδοχώρα είναι η φυσική προέκταση του λεγόμενου Marketing Envelope των επιχειρήσεων αυτών. Η παρουσία εταιρειών εμπορίας πετρελαίου στα Βαλκάνια καταγράφεται ήδη από τις 35ετίες από την τιτοκή περίοδο, με τις εταιρίες JETOIL και MAMIDOIL. Σήμερα συνεχίζεται στη Σερβία μέσω της MAMIDOIL-Beograd με προοπτική της ίδρυσης αποθηκευτικών χώρων και δικτύου πρατηρίων. Επίσης στην Αλβανία με τη MAMIDOIL-ALBANIAN στο Δυρράχιο και στην ΠΓΔΜ με τη MAMIDOIL-Skopje. Τέλος, στο Κοσσυφοπέδιο, οι εταιρίες του Ομίλου Μαμιδάκη, διαθέτουν εγκαταστάσεις αποθήκευσης. Η AVIN εξάλλου το 1999 αύξησε τον όγκο των εξαγόμενων καυσίμων και λιπαντικών που συνεχίζεται μέχρι σήμερα, στη Σερβία, Αλβανία, ΠΓΔΜ, Βουλγαρία και Ρουμανία. Πρόσφατα ίδρυσε την AVIN ALBANIA SHA, για δραστηριοποίηση σε όλους τους τομείς εμπορίας πετρελαιοειδών στην Αλβανία. Η συγγενική της CYCLON εξάγει επίσης τα προϊόντα της στο σύνολο σχεδόν των Βαλκανίων.

Ο όμιλος ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΠΕΤΡΕΛΑΙΑ κατέχει την ισχυρότερη παρουσία στην περιοχή με το διυλιστήριο της ΟΚΤΑ στην ΠΓΔΜ, τον πετρελαιαγώγο VARDAX μήκους 240 χλμ. και μεταφορικής ικανότητας 2.5 MTA, που συνδέει την ΟΚΤΑ στα Σκόπια με τις εγκαταστάσεις των ΕΛΠΕ στη Θεσσαλονίκη, εγκαταστάσεις στο Δυρράχιο, στο Μπαρ του Μαυροβουνίου και σε δύο αεροδρόμια. Αποτελεί αξιόλογο περιφερειακό παίκτη με παρουσία στη χονδρική και λιανική εμπορία σε 7 βαλκανικές χώρες και στόχο τα 400 πρατήρια το 2012 από τα σημερινά 252. Τα ΕΛΠΕ μετέχουν και στον πετρελαιαγώγο Bourgas - Αλεξανδρούπολης, έργο μεγάλης γεωπολιτικής αξίας, όπου χρειάστηκαν 14 χρόνια προσπαθειών διαδοχικών ελληνικών κυβερνήσεων, ώστε να καταστεί δυνατή η τριμερής συμφωνία (Ρωσία - Ελλάδα-Βουλγαρία) και να απεγκλωβιστεί από το επίπεδο του δυνητικού, σε εκείνο του πραγματικού πετρελαιαγωγού τη 18η Δεκεμβρίου 2007. Η κατασκευή του εκτιμάται ότι δεν θα βραδύνει.

Στον τομέα του φυσικού αερίου σημειώθηκε επίσης σημαντική πρόοδος. Σχεδιάζεται ο μάκιος 212 χλμ. υποθαλάσσιος (Σταυρολιμένας Θεσπρωτίας - Otranto) Ελληνο-Ιταλικός αγωγός POSEIDON. Με απόφασή της η Ε.Ε. επέβαλε τον Μάιο του 2007 απόκλιση από τα ισχύοντα για την πρόσβαση τρίτων στα δίκτυα, αναθέτοντας το έργο και την εκμετάλλευση, αποκλειστικά στην ιταλική Edison SpA και την ελληνική ΔΕΠΑ (το 35% του Μ.Κ. της οποίας κατέχουν τα ΕΛΠΕ) για να αποκλειστούν τρίτοι και δι' αυτών η μονομερής ευρωπαϊκή εξάρτηση από ένα μόνο προμηθευτή, τη ρωσική Gazprom.

Ο δεύτερος αεριαγώγος μάκιος 85 χλμ. μεταξύ Κομοτηνής και Karacabey εγκαινιάστηκε το 2007 από τους πρωθυπουργούς Ελλάδος και της Τουρκίας. Το έργο συνιστά πιθανώς το μεγαλύτερο μέχρι σήμερα μέτρο οικοδόμησης εμπιστοσύνης μεταξύ των δύο κρατών. Το επόμενο βήμα είναι να τροφοδοτηθεί η Ε.Ε. μέσω Ελλάδος και Ιταλίας (Inter-connector: Greece - Italy: IGIs project), αλλά και τα δυτικά Βαλκάνια μέσω Ελλάδος. Στο τμήμα από τον κόμβο Τρίκαλα Ημαθίας (εκεί συναντώνται οι αεριαγώγοι από τον βορρά με το ρωσικό φυσικό αέριο και από την ανατολή που μεταφέρει στην Ελλάδα μέ-

σω Τουρκίας αέριο από το Αζερμπαϊτζάν και μελλοντικά από το Ιράν και τη Τουρκμενιστάν) μέχρι τον Σταυρολιμένα Θεσπρωτίας το μάκιος του αεριαγώγου είναι 280 χλμ. με μέγιστο υψόμετρο κατά μάκιος της διαδρομής τα 1.850 μέτρα. Ο αγωγός θα μεταφέρει το 2011 στην Ιταλία 8bcm/γρ, με την προϋπόθεση ότι το έργο ξεκινήσει το 2008.

Τέλος, την 23 Ιουνίου 2007 με την παρουσία υπουργών της Ρωσίας και της Ιταλίας, συμφωνήθηκε μεταξύ της ρωσικής OAO Gazprom και της ιταλικής ENI η

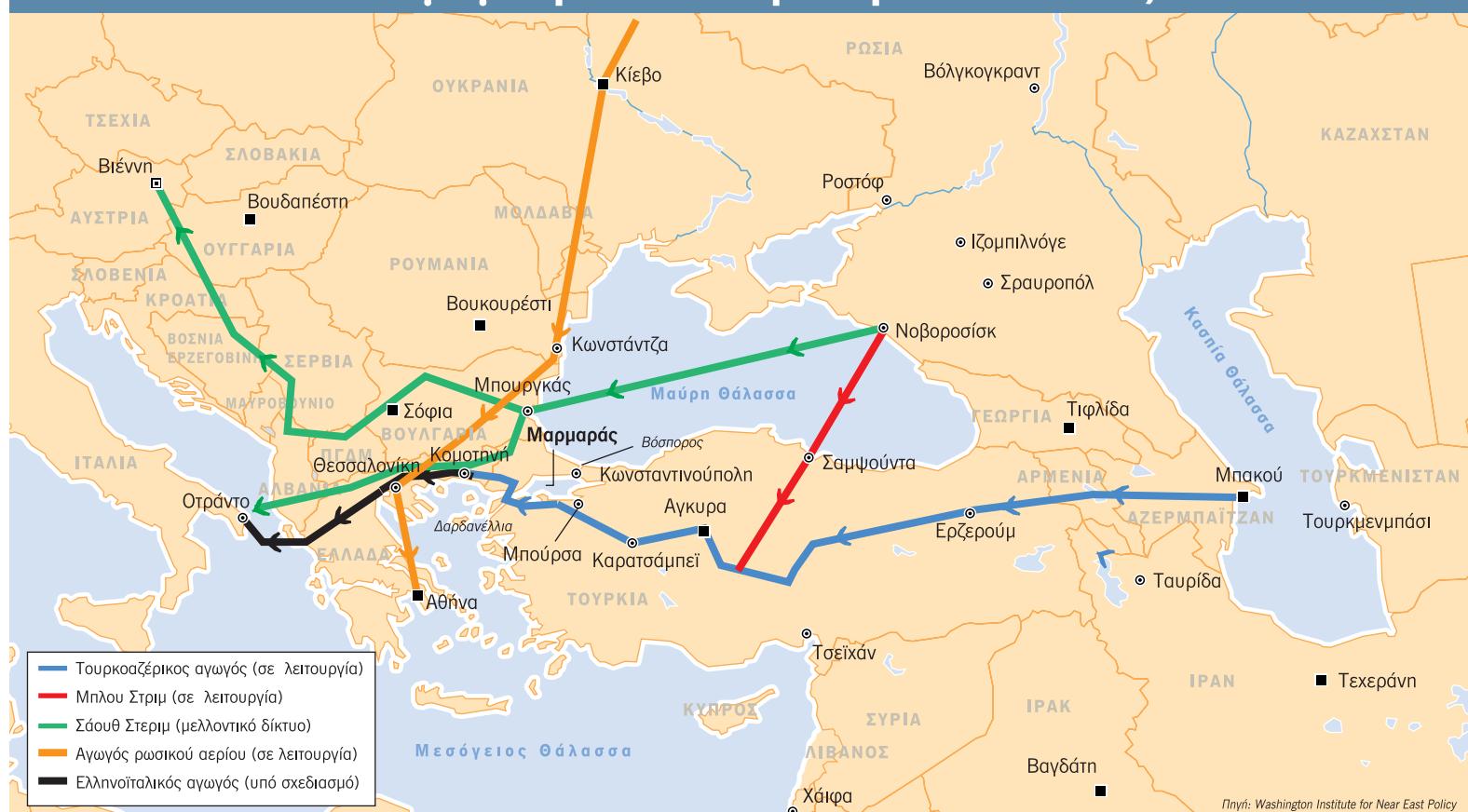
Ποιες εταιρίες και ποια κράτη συμμετέχουν στο «ενεργειακό παιχνίδι».

κατασκευή νέου αεριαγωγού (South Stream Gas line) μάκιος 900 χλμ. που θα τροφοδοτεί την Ευρώπη από τον νότο με υποθαλάσσια όδευση και ετήσια μεταφορική ικανότητα 30 bcm. Σχεδιάζεται να ξεκινήσει το 2009 και να ολοκληρωθεί το 2012. Την 24η Ιουνίου 2007, στο περιθώριο της Συνόδου Κορυφής των κρατών της Παραευξείνιας Συνεργασίας BSEC που διεξήχθη στην Κωνσταντινούπολη, οι πρωθυπουργοί Ρωσίας και Ελλάδος Καραμανλής και Πούτιν συμφώνησαν να προσχωρήσει και η Ελλάδα στο σχήμα (Ρωσία - Βουλγαρία - Ελλάς και Ιταλία) που θα προωθήσει το έργο του South Stream Gas line. Ο αγωγός αυτός, η γεωπολιτική σημασία του οποίου είναι περισσότερο από προφανής, θα μπορούσε να σηματοδοτήσει ένα νέο γύρο ανταγωνισμών σε ενεργειακό επίπεδο και ισχυρών πιέσεων σε πολιτικό.

Όλα τα παραπάνω καθιστούν την Ελλάδα πραγματικό ενεργειακό κόμβο που εξασφαλίζει για την ίδια αλλά και τρίτους ασφάλεια εφοδιασμού από πολλαπλές πηγές, διασπείροντας σημαντικά τους κινδύνους.

Οι αγωγοί φυσικού αερίου μέσω Ελλάδας

Πιο ανοιχτά στη διαφορετικότητα γίνονται σταδιακά τα βαλκανικά ΜΜΕ.

Αλλάζει το τοπίο των ΜΜΕ στην περιοχή

Ποιοί είναι οι ισχυροί παίκτες

Του **OLIVER VUJOVIC**

Γενικού Γραμματέα του South East Media Organisation, (SEEMO), Βιέννη

Mόλις πριν από 10 χρόνια, οι περισσότεροι άνθρωποι στη Σερβία, τη Βουλγαρία, την Αλβανία, το Μαυροβούνιο, τη Βοσνία - Ερζεγοβίνη, την Κροατία, και άλλες χώρες της περιοχής των Βαλκανίων δεν χρησιμοποιούσαν καν κινητό τηλέφωνο. Σήμερα, βάσει των επισημών στοιχείων, ένα κινητό αναλογεί σε κάθε δύο ανθρώπους, ενώ σε ορισμένες χώρες η αντιστοιχία είναι ένα κινητό ανά άτομο. Πρόκειται για μια μεγάλη αλλαγή, που συντελέστηκε μόνο μέσα σε 10 χρόνια.

Η αλλαγή αυτή αποτέλεσε μέρος μιας σειράς άλλων αλλαγών που συντελέστηκαν στο τοπίο των ΜΜΕ των Βαλκανίων. Το γεγονός ότι όλοι πια είχαν κινητό τηλέφωνο άνοιξε το δρόμο στη χρήση της συσκευής αυτής ως μέσου ενημέρωσης - ως κινητής τηλεόρασης, κινητής εφημερίδας ή κινητού ραδιοφώνου. Οι φωτογραφίες από τα κινητά τηλέφωνα αποτέλεσαν σημαντική πηγή για τα έντυπα μέσα και τις ιστοσελίδες. Αυτές δεν είναι φωτογραφίες τραβηγμένες από επαγγελματίες, αλλά από ανθρώπους που τη συγκεκριμένη στιγμή ήταν πάροντες σε ένα γεγονός και πολλές φορές σε περιοχές των Βαλκανίων στις οποίες συνήθως δεν υπάρχουν δημοσιογράφοι ή φωτορεπόρτερ.

Η εξέλιξη αυτή όπως και η διάδοση του Ιντερνετ αποτελούν κατά την άποψή μου δύο πολύ σημαντικά στοιχεία για το μέλλον των ΜΜΕ στα Βαλκάνια. Φυσικά, δεν αποτελούν «βαλκανικό φαινόμενο», σε μια περιοχή όμως που έχει υποφέρει τόσο πολύ από συγκρούσεις, και όπου ακόμη υπάρχουν προβλήματα στην επικοινωνία μεταξύ διαφορετικών περιοχών, όπως μεταξύ της Σερβίας και του Κοσ-

συφοπεδίου, είναι μια σημαντική εξέλιξη. Η επικοινωνία μεταξύ όλων, περιλαμβανομένων και των δημοσιογράφων, είναι σημαντική για το μέλλον των Βαλκανίων.

Σημαντικό ρόλο σε αυτές τις αλλαγές παίζουν επίσης και τα blogs. Όλα αυτά καθιστούν την ενημέρωση ανοιχτή σε όλους και όχι αποκλειστικό προνόμιο των δημοσιογράφων. Φυσικά αυτό ενέχει και κινδύνους, ειδικότερα στην περιοχή των Βαλκανίων, όπου όλοι έχουν την τάση να παρουσιάζουν τη δική τους πλευρά των πραγμάτων. Στο τέλος, όμως, αποτελεί ευθύνη του αναγνώστη να ξεχωρίσει την ποιότητα και να διαχωρίσει την αλήθεια από την προπαγάνδα.

Μια άλλη σημαντική εξέλιξη αποτελεί η σταδιακή επικράτηση της ψηφιακής τηλεόρασης. Μέσα στα επόμενα δέκα χρόνια, όλες οι χώρες της περιοχής θα διαθέτουν ψηφιακούς τηλεοπτικούς και ραδιοφωνικούς σταθμούς, γεγονός που θα ανοίξει την πόρτα στην χορήγηση νέων αδειών. Σημαντικό ρόλο στο εξελισσόμενο τοπίο των βαλκανικών ΜΜΕ διαδραματίζει η επικοινωνία και η επαφή μεταξύ δημοσιογράφων. Η Οργάνωση ΜΜΕ της Νοτιοανατολικής Ευρώπης (SEEMO) είχε αρκετές περιπτώσεις συνεργασίας μεταξύ των μελών της, δημοσιογράφων, οι οποίοι κάρπη στη διασυνοριακή συνεργασία τους έφεραν στο φως αποκαλυπτικά ρεπορτάρια. Αυτή η διασυνοριακή συνεργασία αποτελεί σημαντικό βήμα για όλη την περιοχή των Βαλκανίων. Το οργανωμένο έγκλημα και οι εγκληματίες δεν γνωρίζουν σύνορα. Γι' αυτό είναι απαραίτητη η συνεργασία μεταξύ δημοσιογράφων διαφορετικών χωρών.

Σε ό,τι αφορά την ιδιοκτησία των ΜΜΕ στην περιοχή των Βαλκανίων, μπορεί κα-

νεις να ξεχωρίσει δύο τάσεις. Η πρώτη αφορά τους ισχυρούς περιφερειακούς παικτες, όπως ο σερβικός τηλεοπτικός σταθμός Πίνκ, ο οποίος ανήκει στον Ζέλικο Μιτροβίτς, ιδιοκτήτη πολλών τηλεοπτικών σταθμών σε διαφορετικές χώρες. Η δεύτερη φάση αφορά τους σημαντικούς διεθνείς παικτες, οι οποίοι μπαίνουν δυναμικά στο παιχνίδι. Για παράδειγμα, η γερμανική Waz ή η ελβετική Ringier είναι παρούσες στις περισσότερες χώρες της περιοχής. Εππλέον, ολοένα και περισσότερες εταιρίες του χρηματοοικονομικού τομέα, όπως τράπεζες, ή από τον τομέα της βιομηχανίας, όπως μια εταιρεία παραγωγής μπίρας από τη Σλοβενία, αρχίζουν να εμφανίζονται ως ιδιοκτήτες ΜΜΕ στην περιοχή. Αυτό που θα λείψει κατά πάσα πιθανότητα στο μέλλον θα είναι τα ΜΜΕ που ανήκουν σε δημοσιογράφους, καθώς η εισροή κεφαλαίου καταστρέφει αυτή την τάση. Θεωρώ σημαντικό να εξακολουθήσουν να υπάρχουν ΜΜΕ που ανήκουν σε δημοσιογράφους, ειδικά στις χώρες εκείνες που βρίσκονται στη διαδικασία του εκδημοκρατισμού, καθώς η ιστορία των τελευταίων 30 χρόνων στα Βαλκάνια έδειξε ότι τα πο σοβαρά ΜΜΕ ήταν εκείνα που ανήκαν σε δημοσιογράφους.

Εκείνο που παρατηρεί κανείς πλέον στα βαλκανικά ΜΜΕ είναι ότι σταδιακά γίνονται πιο ανοιχτά στη διαφορετικότητα. Είναι πολύ μακριά ακόμη από το τέλειο, και τα πράγματα διαφέρουν από χώρα σε χώρα, όμως θα πρέπει να καταλάβουμε -και πιστεύω ότι ολοένα και περισσότεροι δημοσιογράφοι αρχίζουν να το συνειδητοποιούν- ότι οι μειονότητες, όπως και οι διαφορετικότητα στη θρησκεία και το φύλο, είναι πολύ σημαντικές για κάθε χώρα.

Στα μέσα της δεκαετίας του '90 ξέσπασε μεγάλη πυρκαγιά στις εγκαταστάσεις άντλησης πετρελαίου στην κωμόπολη Μπαλς της κεντρικής Αλβανίας η οποία επεκτάθηκε και στο κοίτασμα. Ενα τεράστιο μανιτάρι φλόγας και μαύρου καπνού ψώθηκε στον ουρανό σκεπάζοντας τον ήλιο, ενώ η τέφρα κάλυψε τα πάντα σε ακτίνα χιλιομέτρων.

Οι Αλβανοί δεν έμαθαν ποτέ, πλην εκείνων που ζούσαν κοντά στον τόπο του ατυχήματος και υπέφεραν αναπνέοντας διοξίνες, για το τι έγινε στο Μπαλς και ποιες ήταν οι επιπτώσεις στους ανθρώπους. Το κοίτασμα και γόταν επί πολλά χρόνια «ξερνώντας» δηλητήριο στην ατμόσφαιρα και το έδαφος, καθώς η κομμουνιστική και «πίσω από τον κόσμο» Αλβανία δεν διέθετε την τεχνολογία και τα μέσα για να σβήσει τη φωτιά. Το πλέον εξωφρενικό ήταν ότι, ενώ προσφέρθηκαν να το κάνουν οι Βρετανοί, το καθεστώς δεν τους επέτρεψε, φοβούμενο ότι θα αποκαλυφθούν τα μυστικά των πετρελαϊκών του εγκαταστάσεων στους ιμπεριαλιστές! Το συγκεκριμένο κοίτασμα κάπκε ολοσχερώς, όμως και σήμερα τα πετρέλαια του Μπαλς με την απαρχαιωμένη τεχνολογία που χρησιμοποιείται στην άντληση και την διάλυση, σκοτώνουν το περιβάλλον. Οι διασκίζοντες τον κεντρικό αυτοκινητόδρομο από το Φίερι προς το Αργυρόκαστρο γίνονται μάρτυρες κατάμαυρων από το πετρέλαιο λιμνών και κειμάρρων που καταλήγουν στα ποτάμια και μέσω αυτών καταλήγουν στην Αδριατική.

Το Μπαλς δεν αποτελεί, βεβαίως, μοναδική περίπτωση στα Βαλκάνια. Μεγάλες βιομηχανίες και ορυχεία με επικίνδυνα υλικά ρυπαίνουν τον υδροφόρο ορίζοντα και την ατμόσφαιρα υποβαθμίζοντας δραματικά το περιβάλλον. Παλαιά και εγκαταλειμμένα ορυχεία ουρανίου στη νότια Βουλγαρία, για παράδειγμα, έχει καταγγελθεί από περιβαλλοντικές οργανώσεις ότι στέλνουν ακόμα στον Στρυμόνα επικίνδυνα λύματα προερχόμενα από χρόνιες διαβρώσεις και κατολισθήσεις. Ο Δούναβης δολοφονείται από ακατέργαστα απόβλητα που πέφτουν στα νερά του κατά τη διαδρομή στη Σερβία, Βουλγαρία και Ρουμανία και μολυσμένα ύδατα καταλήγουν στη Μαύρη Θάλασσα και από εκεί φθάνουν και στη Μεσόγειο. Οι κυβερνήσεις δεν διαθέτουν πόρους και ισχυρό νομικό οπλοστάσιο για να προστατεύσουν το έδαφος τα νερά και τον αέρα και οι άνθρωποι, έχοντας άλλες προτεραιότητες που σχετίζονται με την άμεση επιβίωσή τους, δεν αντιδρούν, σπάνια εξεγείρονται για τέτοια θέματα. Δεν ήταν ιδιαίτερα υψηλός ο δείκτης ευαισθησίας των καθεστώτων του «υπαρκτού» για ζητήματα ό-

Σοσιαλιστικός ρεαλισμός και αυθαιρεσία

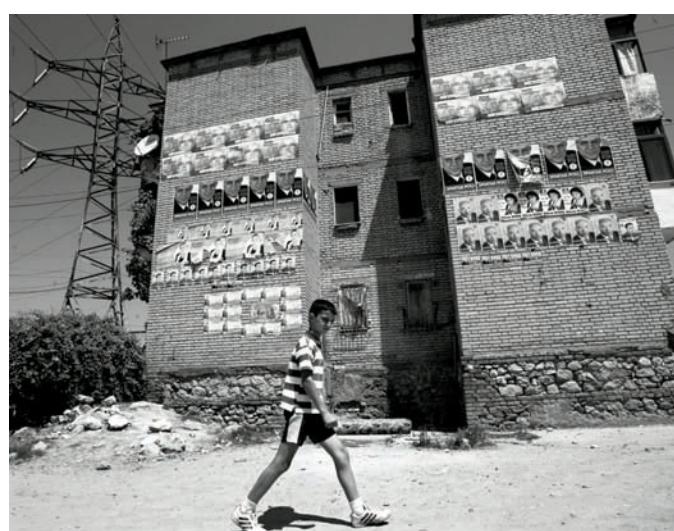
Ανεξέλεγκτη η οικιστική έκρηξη

Του **ΣΤΑΥΡΟΥ ΤΖΙΜΑ**
Δημοσιογράφου

πως το περιβάλλον το οποίο θυσιαζόταν με ευκολία στο βωμό της βιομηχανικής και οικιστικής ανάπτυξης.

Οταν αυτά κατέρρευσαν, δεν ήρθαν στην επιφάνεια μόνο τα περιβαλλοντικά εγκλήματα και τα οικιστικά τερατουργήματα της εποχής, προκλήθηκαν και νέα, χειρότερα ακόμη. Οι πόλεμοι, οι εντάσεις, η διάλυση των οικονομιών και η αναζήτηση ασφαλούς στέγης και εργασίας προκάλεσαν μετακίνησης πληθυσμών προς τα αστικά κέντρα, όπου ο καθένας έκτιζε ό, τι μπορούσε και όπως μπορούσε. Γεννήθηκαν πόλεις εξαμβλώματα και εμφανίστηκαν εν μια νυκτί κωριά κωριά φως, νερό και αποχέτευση, δίκιας κανένα σχεδιασμό. Επί Χότζα, τα Τίρανα αριθμούσαν τριακόσιες χιλιάδες ψυχές και σήμερα ξεπερνούν τις οχτακόσιες χιλιάδες. «Υπάρχουν δύο πόλεις των Τίρανων, μία αυτή που ξέραμε όλοι και μία αυτή που κτίστηκε παράνομα γύρω από αυτήν, από ανθρώπους που κατέβηκαν από

Η άναρχη οικιστική ανάπτυξη δημιουργεί πόλεις – τέρατα στα Βαλκάνια.

την ορεινή επαρχία», μου είπε, σε μια πρόσφατη συζήτηση που είχα μαζί του, ο πρωθυπουργός της Αλβανίας κ. Σαλί Μπερίσα. Εγώ θα προσθέσω ότι υπάρχει και μια τρίτη που περικλείει τις άλλες δύο: είναι οι αυθαίρετοι οικισμοί και οι βίλες – φρούρια των μαφιόζων στις γύρω πλαγιές και τους λόφους. Η Πρίστινα μοιάζει με Καλκούτα. Ήταν που ήταν μια καταθλιπτική πόλη φτιαγμένη με αρχιτεκτονική «σοσιαλιστικού ρεαλισμού», τώρα πνίγεται στο νέφος το κυκλοφοριακό και τα παράνομα κτίσματα που φυτρώνουν όπου ανακαλύπτεται από τους ενδιαφερόμενους ακάλυπτος χώρος. Οσο για το υπόλοιπο Κόσοβο κακοποιείται, οικιστικά, ανελέπτα: κτίζονται σπίτια, πολυκατοικίες, ανοίγονται δρόμοι, ανεγέρνονται τζαμιά άναρχα και όπου να ν'αι. Ποιος θα τους εμποδίσει από την στιγμή που δεν υπάρχει κράτος; «Ελεος, σταματήστε, σε λίγα χρόνια δεν θα μπορούμε να περπατήσουμε, δεν θα αναπνέουμε», έγραψε πέρυσι μια κοσοβαρική εφημερίδα σχολιάζοντας την απρογραμμάτιστη και ανεξέλεγκτη οικιστική έκρηξη.

Μεγάλες πόλεις, όπως τα Σκόπια, το Νόβισαντ, τμήματα του Σεράγεβο, κ.ά. έλισαν, από την περίοδο του σοσιαλισμού ακόμη, το πρόβλημα των αστικών λυμάτων διοχετεύοντάς τα ακατέργαστα – οι βιολογικοί καθρισμοί ήταν και παραμένουν άγνωστοι – στα ποτάμια και από εκεί φθάνουν στη θάλασσα, ποτίζοντας στη διαδρομή τις γεωργικές καλλιέργειες με δηλητήρια. Ο δικός μας Αξιός περνάει τα σύνορα στην περιοχή του Κίλκις φορτωμένος με τα αστικά λύματα της πόλης των Σκόπιων, τα τοξικά απόβλητα από τα χυτήρια στο Βέλες και τα απορρίμματα των δεκαετάρια χιλιάδων ανθρώπων στη Γευγελή προτού καταλήξει στον Θερμαϊκό Κόλπο. Οσο για τον Νέστο κατεβάζει ό, τι σκουπίδια μπορεί να φανταστεί κανείς από τη Βουλγαρία.

Δύσκολα θα βρει κανείς μεγάλη πόλη στα Βαλκάνια που να μην πνίγεται στο νέφος. Τα χιλιάδες σαράβαλα αυτοκίνητα, σε συνδυασμό με την ύπαρχη ρυπογόνων βιομηχανιών στις παρυφές τους ή και μέσα σε αυτές δημιουργούν μιαν αποπνικτική ατμόσφαιρα που σκοτώνει αργά αργά τους ανθρώπους. Τώρα που οι πόλεμοι τελείωσαν και ο εθνικιτικός κουρνιαχτός κατακάθεται, τα περιβαλλοντικά προβλήματα αρχίζουν να αναδύονται στις ταλαιπωρημένες αυτές περιοχές της Βαλκανικής. Ενα μέρος της διεθνούς οικονομικής βοήθειας προορίζεται για τη λίψη μέτρων και την κατάρτιση σχεδίων που θα βελτιώσουν την κατάσταση ώστε να προληφθούν μη αναστρέψιμες καταστάσεις. Δεν είναι σίγουρο όμως πόστο από αυτήν φτάνει στον προορισμό της.

Διαβαλκανικό ταξίδι στον επιβαρυμένο με λύματα ποταμό Αξιό

Παράδειγμα πθελημένης αδιαφορίας και συνεχούς περιβαλλοντικής υποβάθμισης

Του ΣΤΕΦΑΝΟΥ ΞΕΝΑΡΙΟΥ
Επιστημονικού συνεργάτη Β', ΕΛΙΑΜΕΠ

Εντυπωσιασμό προκαλεί το σθένος που παρουσιάζουν οι ένθερμοι Μακεδονομάχοι ένθεν και ένθεν ως προς τη διαφύλαξη της συλλογικής τους συνειδησης. Ωστόσο, σε χρόνους παράλληλους αλλά σιωπηρούς, τα περιβαλλοντικά θέματα που χρήζουν συνδιαχείρισης και από τις δύο χώρες, συγκαλύπτονται εντέχνως από κυβερνώντες και κυβερνώμενους με το πέπλο της αδιαφορίας. Ο ποταμός Αξιός ή Βαρδάρης (Bardar/Βαρδάρης), όπως αποκαλείται από τους ομοεθνείς και τους γείτονες, αποτελεί ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα πθελημένης αδιαφορίας και συνεχούς περιβαλλοντικής υποβάθμισης.

Ο Αξιός ποταμός, ένα από τα μεγαλύτερα ποτάμια (380 χλμ.) στη βαλκανική χερσόνησο, πηγάζει από την οροσειρά του Σκάρδου (Shar Planina-Shara Mountain) ανάμεσα στα σύνορα της ΠΓΔΜ και της Αλβανίας. Τα πρώτα 304 χιλιόμετρα διασχίζουν την ΠΓΔΜ και υδροδοτούν μέσω επιφανειακών και υπόγειων υδάτων περίπου το 75% της γείτονος χώρας. Το υπόλοιπο τμήμα του Αξιού διέρχεται σε ελληνικό έδαφος από τον νομό της Κιλκίς και εκβάλλει στον Θερμαϊκό Κόλπο. Οι εκβολές του σχηματίζουν μαζί τον Λουδία, τον σχεδόν άνυδρο πλέον Γαλλικό και τον Αλιάκμονα ένα διεθνούς σημασίας σύμπλεγμα ποτάμιων Δέλτα μερικά μόλις χιλιόμετρα από την πόλη της Θεσσαλονίκης¹.

Δεν χρειάζεται να ανατρέξει κάποιος στα ομηρικά χρόνια για να αντιληφθεί τον Αξιό ως «βαθυδίνην και ευρυρέοντα» ποταμό («Καθημερινή», 15.02.02). Αρκεί να σημειωθεί ότι το 1934 πραγματοποιήθηκε ευθυγράμμιση της κοίτης του, καθώς οι συ-

Τα οικοσυστήματα του Αξιού απειλούνται από την αδιαφορία και την συνεχή περιβαλλοντική υποβάθμιση.

νεχείς προσκώσεις από τα φερτά υλικά απειλούσαν να κλείσουν το λιμάνι της Θεσσαλονίκης. Σε μελέτη, επίσης, που συντονίστηκε από τη Ηνωμένα Εθνη το 1978, σχεδιάστηκε ακόμη και η δυνατότητα ναυσιπλοΐας στο μεγαλύτερο μέρος του ποταμού. Ωστόσο, η σημερινή ποσοτική και ποιοτική υποβάθμισή του δεν επιτρέπουν την περιγραφή του με εύμορφους χαρακτηρισμούς.

Η κατάσταση του Αξιού στην ΠΓΔΜ παρουσιάζει μια απογοητευτική εικόνα. Σύμ-

φωνα με τη διεθνή έκθεση του Προγράμματος των Ηνωμένων Εθνών για το Περιβάλλον (UNEP) το 2000, αλλά και την πιο πρόσφατη Έκθεση των Επενδυτικών Περιβαλλοντικών Ευκαιριών για τη Νοτιοανατολική Ευρώπη (2005), ο Αξιός είναι ιδιαίτερα επιβαρυμένος με ανεπέξεργαστα αστικά λύματα. Μόνο οι δήμοι της Αχρίδας (Ohrid), της Πρέσπας (Prespa) και της Δοϊράνης (Dojran) έχουν Μονάδες Επεξεργασίας Λυμάτων (ΜΕΛ) σε όλη τη χώρα, με αποτέλεσμα το ποτάμι να δέχεται 265.557 κ.μ. ανεπέξεργαστα λύματα ημεροπίσια. Στο υπέρμετρο οργανικό φορτίο των ανεπέξεργαστων αστικών λυμάτων, προστίθεται η εκροή βιομηχανικών λυμάτων από βαριές κυρίως βιομηχανίες. Ενδεικτικά, η μέχρι πρόσφατα λειτουργούσα (έως και το 2004) μεγαλύτερη μεταλλουργία της ΠΓΔΜ, ΜΗΚ Zletovo, στην πόλη Veles, διέθετε μονάδα επεξεργασίας λυμάτων δυναμικότητας 135 κ.μ./ώρα, ενώ τα αποβλητά της υπολογίζονταν παραπάνω από δεκαπλάσια και κατέληγαν ανεπέξεργαστα στο ποτάμι. Η επιβάρυνση γίνεται επίσης μέσω υπόγειων υδάτων που επικοινωνούν με το ποτάμι. Η OHIS AD, μία από τις μεγαλύτερες βιομηχανίες κημικών στην ΠΓΔΜ, ανέφερε η ίδια την απόθεση 2 τόνων υδραργύρου ετησίως σε ακατάλληλες συσκευασίες και χώρους, και παραδέχτηκε την πιθανότητα διαρροής σε υπόγεια ύδατα που συνδέονται με τον Αξιό. Οι μηχανισμοί αυτοκαθαρισμού που διαθέτουν ευτυχώς τα ποτάμια οικοσυστήματα και η απουσία έντονης βιομηχανικής και αστικής ρύπανσης στα σύνορα με την Ελλάδα, αναδεικνύουν τα νερά του ποταμού κατάλληλα προ πόσο στα πρώτα 20 χιλιόμετρα διέλευσής του στην Ελλάδα (Λαζαρίδου, 1998, Εθνικό Πρόγραμμα Διαχείρισης και Προστασίας των Υδατικών Πόρων, 2008).

Η συνδεόμενη ελληνική πλευρά στριχτήκε από τις αρχές της δεκαετίας του '70, στα νερά του Αξιού για την ανάπτυξη της αγροτικής πολιτικής. Με υπολογίζομενη ετήσια μέση ροή περίπου 98,11 κ.μ./δευτ. (υπουργείο Γεωργίας, 2008) και υπογραφή συμφωνίας με την τότε Γιουγκοσλαβία (1970) για εξασφάλιση ελάχιστης μέσης ροής 16,41 κ.μ./δευτ. για τους μήνες Μάιο έως Σεπτέμβριο, όλα έδειχναν να κυλάνε ρόδινα για την ελληνική πλευρά. Το φράγμα της Ελλησ, 28 χιλιόμετρα ανάντη των εκβολών του Αξιού, μήκους μόλις 13 μέτρων αλλά πλάτους 1.132 μ., παροχέτευσε δύο ανοικτά αρδευτικά κανάλια με άφθονο και δωρεάν γλυκό νερό. Μόλις όμως το 1987, η μέση εποχική ζήτηση για τους μήνες Μάιο έως Σεπτέμβριο διπλασιάστηκε από το ποσό της διακρατικής συμφωνίας (Δημητριάδης, 1995). Αντί της εισαγωγής μέτρων ελέγχου της ζήτησης για την αγροτική χρήση, το ελληνικό κράτος κατα-

**Δραματική μείωση
της ροής του Αξιού
καταγράφεται από
το καλοκαίρι του 1993.
(Φωτο: Explorer)**

41

σκεύασε διώρυγα ανάμεσα στον Αλιάκμονα και τον Αξιό για την επιπλέον παροχή 30 κ.μ./δευτ. και την υποστήριξη του αρδευτικού δικτύου. Τα πρώτα σημάδια της συνεχούς αυξανόμενης ζήτησης για αγροτική χρήση δεν άργησαν να φανούν. Από το καλοκαίρι του 1993 αρχίζει να καταγράφεται δραματική μείωση της ροής του ποταμού (υπ. Γεωργίας, Θέσον Δειγματοληψίας Σιδ. Γραμμή Θεσσαλονίκης - Ειδομένης), ενώ από το ίδιο σημείο μέτρησης το ποτάμι ήταν σχεδόν ανύπαρκτο τον Μάιο του 1997, σύμφωνα με την ίδια πηγή. Επακόλουθα, η βιωσιμότητα του ποταμού δέλτα που ξεκινάει γεωγραφικά κάτω από τη σιδηροδρομική γραμμή, εμφάνιζε πλέον σημάδια υφαλούρωσης θέτοντας σε κίνδυνο όλο το σύμπλεγμα των ποταμών Δέλτα.

Τα ποιοτικά χαρακτηριστικά του ποταμού παρουσιάζουν εξίσου μια βαθμιαία επιδεινώση κρίνοντας από τις διαθέσιμες χρονοειρές που παραθέτει το υπουργείο Γεωργίας (1980-1997), αλλά και το πρώτο Εθνικό Πρόγραμμα Διαχείρισης και Προστασίας των Υδατικών Πόρων (Φεβρουάριος, 2008). Και σε αυτό το επίπεδο ωστόσο, η ποιοτική εκτίμηση του Αξιού, αλλά και γενικότερα των ελληνικών ποταμών οικοσυστημάτων, φαίνεται ανακόλουθη με την ευρωπαϊκή πρακτική και την Ευρωπαϊκή Οδηγία-Πλαίσιο για τα Νερά (2000/60/EK) που αποτελεί την Οδηγία-ομπρέλα για τη διαχείριση υδατικών πόρων. Ενώ η Οδηγία δίνει έντονη βαρύτητα στην απόκτηση «κα-

λής οικολογικής» κατάστασης των υδατικών πόρων σύμφωνα με βιολογικές παραμέτρους, το Εθνικό Πρόγραμμα Διαχείρισης και Προστασίας των Υδατικών Πόρων εξετάζει τα επιφανειακά ύδατα με βάση κημικές παραμέτρους (φωσφόρος, αμμωνιακά άλατα, νιτρικά) και στοιχεία που φτάνουν για την περίπτωση του Αξιού έως το 2002 λόγω έλλειψης δεδομένων².

Το Εθνικό Πρόγραμμα Διαχείρισης και Προστασίας των Υδατικών Πόρων, ωστόσο, τονίζει πως «ο Ποταμός Αξιός αποτελεί σήμερα το πιο σημαντικό θέμα σε ό,τι αφορά τις συμφωνίες σχετικά με τα διακρατικά νερά». Επισημαίνει την ανεπάρκεια των υδρομετεωρολογικών και υδρομετρικών μέσων πληροφόρους καθώς και τη σωπηρή παράταση της ασαφούς «Συμφωνίας Υδρο-οικονομίας» το 1959 με την τότε Γιουγκοσλαβία, μέσω του άρθρου 12 της Ενδιάμεσης Συμφωνίας της Νέας Υόρκης (1995). Η γείτων χώρα παραθέτει έναν ιδιαίτερα προσφιλή διαδικτυακό τόπο για να αναδείξει τη διαχείριση των υδατικών πόρων της Κοιλάδας του Βαρδάρην (Vardar Valley: Management of Water Resources) όπου και παρατίθενται χρονολογικά όλες οι ενδιάμεσες συμφωνίες μεταξύ Ελλάδας και ΠΓΔΜ για τη διαχείριση του Αξιού. Στον ίδιο διαδικτυακό τόπο σημειώνεται ότι αν και οι διακρατικές συμφωνίες θίγουν πολύπλευρα θέματα συνδιαχείρισης του Αξιού, επισημαίνοντας την ανάγκη σύστασης μιας κοινής Επιτροπής Υδρο-οικονομίας, τα σχέδια παραμένουν στα χαρτιά.

¹Το ποτάμιο σύμπλεγμα έχει χαρακτηριστεί Τόπος Κοινωνικής Σημασίας (Sites of Community Importance) σύμφωνα με το δικτυο Natura 2000 (GR1220010) και ανακρύψηκε επίσημα το 2003 (ΦΕΚ 621/Δ/19-06-03) ως Εθνικό Πάρκο Υγροτόπων Αξιού, Γαλλικού, Λουδία, Αλιάκμονα, Αλυκών Κίτρους και Λιμνοθάλασσας Καλοκαριού έκτασης 330 κιλιόδων στρεμμάτων.

² Φωτεινές διαλείψεις για την περιοχή του Αξιού αποτελούν το Εργαστήριο Ζωολογίας του Αριστοτελείου Πλανετοπτημού καθώς και το Ινστιτούτο Εσωτερικών Υδάτων του Ελληνικού Κέντρου Θαλάσσιων Ερευνών που διεξάγουν έρευνες από το 1995 με βιολογικούς δείκτες.

Αναφορές

- Δημητριάδης, Π. Ξενοφών (1995). Μέθοδος Βελτίωσης της αρδευτικής αποδοτικότητας στα αρδευτικά δίκτυα Αξιού και πι σημασία της για τις φυσικές υγροτοπικές περιοχές του Δέλτα, ΕΚΒΥ, Θεσσαλονίκη
- Λαζαρίδη, Μ. (1998). Ελεγχος της οικολογικής ποιότητας των επιφανειακών υδάτων της Κ. και Δ. Μακεδονίας με τη χρήση βιολογικών δεικτών, Εργαστήριο Ζωολογίας, Αριστοτέλειο Πλανετοπτημού Θεσσαλονίκης
- Τσίγγανας, Θ. (15.02.02). Συναγερμός για το Δέλτα του Αξιού, «Καθημερινή»,

Hyperlink

- “http://news.kathimerini.gr/4dcgi/_w_articles_ell_1_15/02/2002_15914”
- http://news.kathimerini.gr/4dcgi/_w_articles_ell_1_15/02/2002_15914
- ΥΠΕΧΩΔΕ (Φεβρουάριος 2008). Εθνικό Πρόγραμμα Διαχείρισης και Προστασίας των Υδατικών Πόρων, Εκπόνηση: Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο Τομέας Υδατικών Πόρων και Περιβάλλοντος.
- Υπουργείο Γεωργίας, Τιμή Προστασίας Αρδευτικών Υδάτων, Δειγματοληψίες Ποταμού Αξιού (1971-1997), HYPERLINK “<http://www.minagr.gr>” www.minagric.gr
- Accord concernant l'étude de la bonification intégrale du bassin du Vardar/Axios. Signed by Greece and Yugoslavia in Belgrade on 12 June 1970. Text in: Yugoslavia, Sluzbeni List n.48, text 124, p.723; UN Doc., A/CN.4/274, Vol.I, 188.

- EU-funded project managed by the HYPERLINK “<http://www.ear.europa.eu>” European Agency for Reconstruction, “Improvement of the Management of Transboundary Water Resources”, Vardar Valley, Management of Water Resources, HYPERLINK “<http://www.vardarvalley.org/>” <http://www.vardarvalley.org/>
- Fiedler, J. and Artim, E. (November 2005). Targeting the Environmental Investment Challenge in South Eastern Europe, The Regional Environmental Center for Central and Eastern Europe (REC) - Szentendre, Hungary
- Tibbets-Abbet-McCarthy-Straton, N.Y. and Massachusetts Institute of Technology (December 1978). Integrated Development of the Vardar/Axios river basin: Yugoslavia-Greece, Master Plan Report prepared for the United Nations (Acting as Executing Agency for the United Nations Development Programme)
- UNEP (2000). Post-Conflict Environmental Assessment - FYR of Macedonia, Switzerland
- United Nations, 13 September 1995. Interim Accord between the Hellenic Republic and the FYROM, New York

Πάρκο Πρεσπών, παράδειγμα περιβαλλοντικής συνεργασίας

Πρωτοποριακή ιδέα για την νοτιοανατολική Ευρώπη

Της ΙΩΛΗΣ ΧΡΙΣΤΟΠΟΥΛΟΥ

Επιστημονικής συνεργάτιδος του WWF Ελλάς και υποψήφιας διδάκτορος στη σχολή Fletcher Πανεπιστημίου Tufts.

Τα τελευταία χρόνια, διεθνείς οργανισμοί, όπως ο ΟΗΕ, το NATO και ο ΟΑΣΕ, εντάσσουν την περιβαλλοντική διάσταση στην εμβέλεια των δραστηριοτήτων τους, αναγνωρίζοντας ότι η προστασία του περιβάλλοντος και η ασφάλεια αποτελούν έννοιες συνδεδεμένες. Η εξέλιξη αυτή βασίζεται στην πεποίθηση ότι η υποβάθμιση του περιβάλλοντος και των ανανεώσιμων φυσικών πόρων μπορεί άμεσα ή έμμεσα να αποτελέσει απειλή για την ειρήνη. «Ο επόμενος πόλεμος θα είναι για το νερό», είχε πει χαρακτηριστικά ο πρώτην Γενικός Γραμματέας του ΟΗΕ, Μπούτρος Μπούτρος Γκάλι. Σε αυτό το πνεύμα έλαβε χώρα και η πρώτη συνέδρια του Συμβουλίου Ασφαλείας του ΟΗΕ (Απρίλιος 2007) για την κλιματική αλλαγή και υιοθετήθηκε από το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο (Μάρτιος 2008) η έκθεση του Υπατου Εκπροσώπου της Κοινής Εξωτερικής Πολιτικής, Χαβιέ Σολάνα, αναφορικά με τις πιθανές απειλές στην ευρωπαϊκή και παγκόσμια ασφάλεια που μπορεί να επιφέρει η κλιματική

Βασισμένο στη Διακήρυξη του 2000, αποτελεί παράδειγμα συμμόρφωσης με το ήπιο περιβαλλοντικό δίκαιο.

αλλαγή. Υπό αυτό το πρίσμα, η προστασία του περιβάλλοντος ενδιαφέρει μόνο στο βαθμό που μπορεί να προλάβει την εκδήλωση μιας σύγκρουσης.

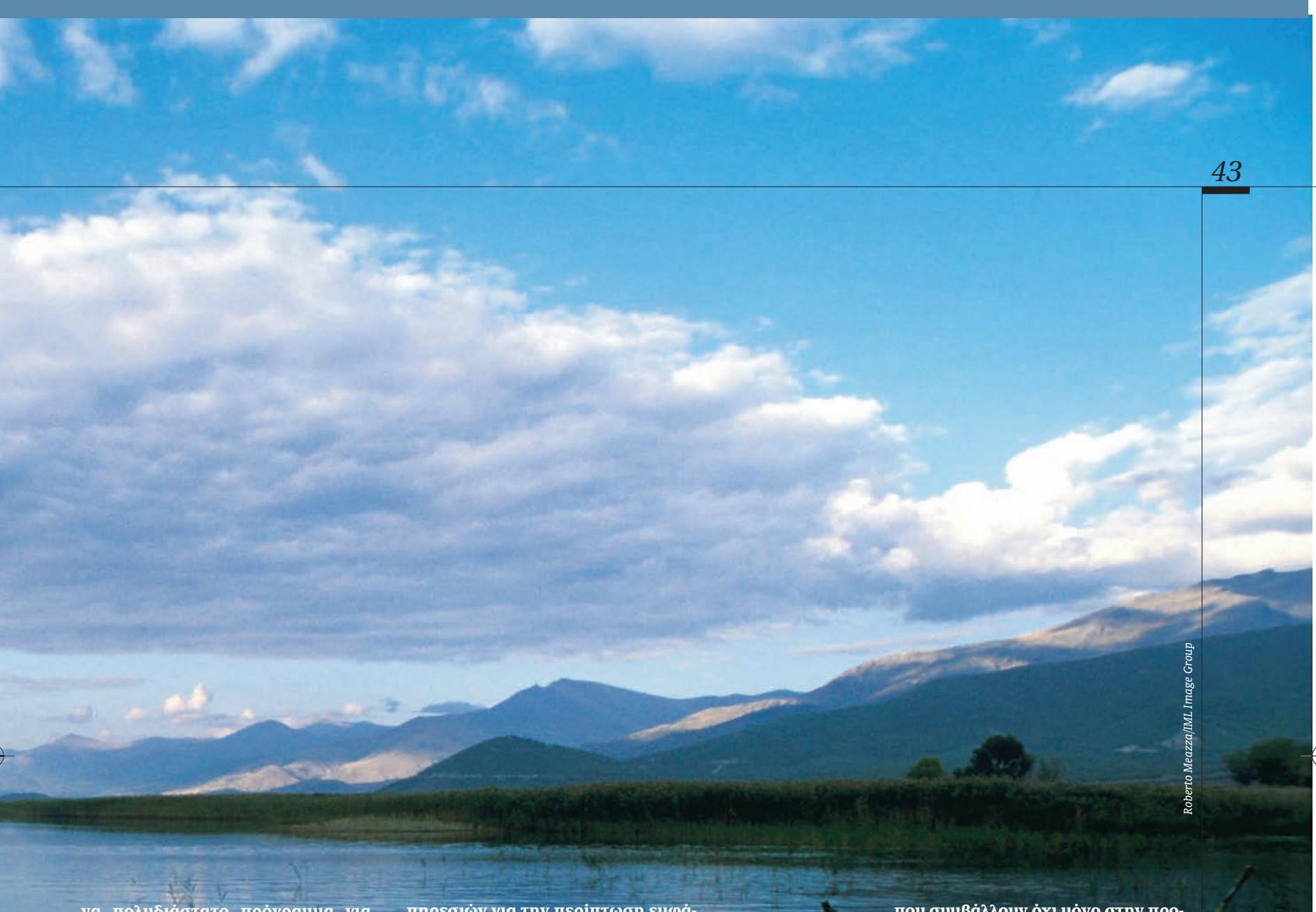
Οστόσο, η προστασία του περιβάλλοντος μπορεί να συντελέσει και σε κάπια περισσότερο από την πρόληψη συγκρούσεων. Μπορεί να αποτελέσει τον πυρήνα για τη δημιουργία κλίματος εμπιστοσύνης και φιλίας μεταξύ γειτονικών λαών και τη βάση για περιφερειακή συνεργασία. Το ελπιδοφόρο αυτό μήνυμα έρχεται από το Πάρκο Πρεσπών, το οποίο μετράει οκτώ χρόνια αδιάκοπης λειτουργίας.

Το Πάρκο Πρεσπών επιδιώκει τη βελτίωση των συνθηκών διαβίωσης των κατοίκων της περιοχής της Πρέσπας και την υποδειγματική ανάπτυξή της μέσα από την προστασία των σημαντικών φυσικών και πολιτιστικών αξιών της. Σε αυτούς τους στόχους συμφώνησαν οι πρωθυπουργοί της Αλβανίας, της Ελλάδας και της Πρώην Γιουγκοσλαβικής Δημοκρατίας της Μακεδονίας

(ΠΓΔΜ), όταν στις 2 Φεβρουαρίου 2000, με αφορμή την Παγκόσμια Ημέρα των Υγροτόπων, εξέδωσαν κοινή Διακήρυξη για τη Δημιουργία του Πάρκου Πρεσπών. Η ιδέα για την πρώτη διασυνοριακή προστατευόμενη περιοχή της Νοτιοανατολικής Ευρώπης παρουσιάστηκε από την Εταιρεία Προστασίας Πρεσπών και το WWF Ελλάς και υιοθετήθηκε από την ελληνική κυβέρνηση το 1999, ενώ η κρίση στο Κόσσοβο εξελισσόταν.

Από τότε και παρά τις αντίξεις συνθήκες που συχνά φορτίζουν πολιτικά τη Νοτιοανατολική Ευρώπη, το Πάρκο Πρεσπών παραμένει συνεπές στους στόχους του. Για παράδειγμα, τον Ιούνιο του 2001, ενώ οι σχέσεις Αλβανίας και ΠΓΔΜ ήταν τεταμένες λόγω της παρουσίας Αλβανών ανταρτών στα βόρεια και δυτικά σύνορα της ΠΓΔΜ, οι εκπρόσωποι (κυβερνήσεων, δήμων και περιβαλλοντικών μη κυβερνητικών οργανώσεων, ΜΚΟ) των τριών χωρών που συμμετέχουν στη Συντονιστική Επιτροπή του Πάρκου Πρεσπών συναντήθηκαν εκτάκτως στη Θεσσαλονίκη για να συνδιαμορφώσουν έ-

να πολυδιάστατο πρόγραμμα για την προστασία του οικοσυστήματος της Πρέσπας που εξασφάλισε, τελικά, το 2007, χρηματοδότηση ύψους \$13,5 εκατ. από το Παγκόσμιο Περιβαλλοντικό Ταμείο (Global Environment Facility). Παρομοίως προπλωμένη στην παροχή της αναγκαίας διοικητικής, τεχνικής και επιστημονικής στήριξης παραμένει η Γραμματεία του Πάρκου, που απαρτίζεται από ένα άτομο από καθεμιά από τις τρεις τοπικές ΜΚΟ που συμμετέχουν στην Επιτροπή.

Λόγω της συνεχούς επικοινωνίας, ανταλλαγής πληροφοριών αλλά και τη συμμετοχική διαδικασία λήψης αποφάσεων για την υλοποίηση κοινών δράσεων, έχουν καλλιεργηθεί καλές σχέσεις εργασίας μεταξύ των εμπλεκομένων φορέων. Ως αποτέλεσμα, η συνεργασία σταδιακά λαμβάνει σημαντικές προεκτάσεις σε τομείς πέραν της περιβαλλοντικής προστασίας. Χαρακτηριστική είναι η επικοινωνία των δασικών υπηρεσιών για την πρόληψη των πυρκαγιών και ο συντονισμός των κτηνιατρικών υ-

πηρεσιών για την περιπτώση εμφάνισης της γρίπης των πτηνών στην περιοχή της Πρέσπας. Επίσης, εξαιρετικά επιτυχής αποδεικνύεται η διασυνοριακή συνεργασία σε επίπεδο Τοπικής Αυτοδιοίκησης, κορύφωση της οποίας αποτελεί η υπογραφή πρωτοκόλλου συνεργασίας από τους τρεις δήμους τον Νοέμβριο 2007, που μεταξύ άλλων περιλαμβάνει ως στόχο τη διάνοιξη συνοριακών διαβάσεων στην περιοχή, οι οποίες προτοπόρον δεν υφίστανται, περιορίζοντας την επικοινωνία των κατοίκων της περιοχής.

Το Πάρκο Πρεσπών βασισμένο στη Διακήρυξη του 2000 αποτελεί λαμπρό παράδειγμα συμμόρφωσης με το πλαίσιο περιβαλλοντικό δίκαιο (soft environmental law), καθώς λειτουργεί χωρίς μια νομικά δεσμευτική συμφωνία μεταξύ των τριών κρατών. Κι όμως, υπό αυτό το νομικό καθεστώς και παρά το γενικότερο κλίμα πολιτικής αστάθειας και δυσπιστίας που χαρακτηρίζει την περιοχή της Νοτιοανατολικής Ευρώπης, το Πάρκο Πρεσπών έχει να επιδείξει ήδη τόσες και σημαντικές επιτυχίες

Στόχος της προσπάθειας είναι η προστασία σημαντικών φυσικών και πολιτιστικών αξιών της περιοχής.

που συμβάλλουν όχι μόνο στην πρώθυπη της αειφόρου ανάπτυξη, αλλά και στην έμπρακτη προσέγγιση γειτονικών λαών, όπως φανερώνουν οι κοινές δράσεις στην περιοχή της Πρέσπας. Αν επιτευχθεί μια δεσμευτική συμφωνία, πιθανόν μετά την ομαλοποίηση της παρούσας έντασης στις σχέσεις Αθήνας - Σκοπίων, τότε μπορεί κανείς μόνο να φανταστεί τις δυνατότητες και τα επιτεύγματα, που θα έχει να παρουσιάσει αυτήν τη γωνιά του πλανήτη.

Η υποβάθμιση του περιβάλλοντος αναμφισβήτητα αποτελεί μία από τις σημαντικότερες προκλήσεις της εποχής μας. Ομως, ακριβώς όπως το νερό αντί να αποτελεί αιτία για πολεμικές συρράξεις, είναι το αντικείμενο εκατοντάδων διακρατικών συμβάσεων, έτσι μπορεί και το περιβάλλον να αποτελέσει όχι την άμεση ή έμμεση αιτία για εκδήλωση συγκρούσεων, αλλά την αφορμή για συνεργασία, που αποτελεί και την ισχυρότερη δικλίδια ασφαλείας για την ειρήνη.

ΟΕλληνοαμερικανός σκηνοθέτης Α., επιστρέφει ύστερα από πολλά χρόνια στην πατρίδα, αναζητώντας τρεις μπομπίνες ανεμφάνιστου φιλμ των Αδελφών Μανάκια, πιονέρων του κινηματογράφου στα Βαλκάνια. Πάνω σε αυτό το νεγκατίφ είναι καταγεγραμμένο το πρώτο βλέμμα της βαλκανικής χερσονήσου.

«Το βλέμμα του Οδυσσέα» του Θόδωρου Αγγελόπουλου ζεκινά από μια απαισιόδοξην και αγωνιώδην πραγματικότητα: «Τώρα που όλες οι ιδεολογίες κατέρρευσαν, τώρα που το σοσιαλιστικό όνειρο κύλησε στο ποτάμι της Ιστορίας, η περιπέτεια του βλέμματος απέμεινε η μόνη περιπέτεια να αφηγηθεί», σημειώνει ο σκηνοθέτης.

Από τις «Υφάντρες» στο χωριό Αβδέλλα της Πίνδου (1905), μία από τις πρώτες καταγραφές από τους Γιάννη και Μίλτο Μανάκια της καθημερινής ζωής στα Βαλκάνια έως την ταινία του Ρουμάνου Κριστιάν Μουνγκιού «4 μήνες, 3 εβδομάδες, 2 ημέρες» που απέσπασε το Χρυσό Φοίνικα στο περσινό φεστιβάλ των Καννών (η ιστορία μιας έφηβης που παίρνει το ρίσκο της έκτρωσης υπό άθλιες συνθήκες, σε περιθωριακό ξενοδοχείο, στη Ρουμανία του Τσαουσέσκου), έχει κυλήσει πολύ νερό στο αυλάκι.

Ο κινηματογραφικός φακός παραμένει αδιάψευστος μάρτυρας των αλλαγών. Αποτυπώνει για περισσότερο από έναν αιώνα τις γεωπολιτικές εξελίξεις στην περιοχή άλλοτε με τη μορφή του ντοκουμέντου άλλοτε της μυθοπλασίας, ακολουθώντας τον παλμό και τις εκρήξεις ενός τόπου ζωντανού και αιμάσσοντος. Η «πυριτιδαποθήκη της Ευρώπης», όπως αποκαλούνται τα Βαλκάνια, χρειάστηκε να δώσει πολλές μάχες στις αιθουσες για να ανατρέψει τη στερεότυπη εικόνα της Δύστης και των δυτικών ταξιδευτών που περιφέρονταν και κατέγραφαν. «Στις αρχές του 20ού αιώνα η Ευρώπη είχε προσθέσει στο ρεπερτόριο των υποτιμητικών της εκφράσεων μια καινούργια, η οποία θα αποδεικνύταν πο ανθεκτική από άλλες που διέθεταν παραδόσεις αιώνων. Η «βαλκανοποίηση» δεν έφτασε μόνο να δηλώνει το διαμελισμό μεγάλων και βιώσιμων πολιτικών ενοτήτων αλλά έγινε και συνώνυμο της επιστροφής στο φυλετικό, στο υποανάπτυκτο, στο πρωτόγονο, στο βάρβαρο», γράφει η ιστορικός Μαρία Τοντόροβα. Αυτή η προκατάληψη αντανακλούσε και στις εθνικές κινηματογραφίες των Βαλκανίων. Σποραδικά, σκηνοθέτες όπως ο Μιχάλης Κακογιάννης, ο Γιουγκοσλάβος Ντούσαν Μακαβέγιεφ, ο Ρουμάνος Λουσιάν Πιντίλιε, ο πρόωρα καμένος Τούρκος, κουρδικής καταγωγής Γιλμάζ Γκιουνέι άνοιξαν ισότιμες διόδους επικοινωνίας με την ευρωπαϊκή κοινότητα. Ο Θόδωρος Αγγελόπουλος και ο Εμίρ Κουστουρίτσα ανέδειξαν το εθνικό σε υπερεθνικό, διαμορφώνοντας, μέσα από το έργο

Βλέμμα ενός αιώνα στην βαλκανική Οδύσσεια

Οι αλλαγές μέσα από τον κινηματογραφικό φακό

Της ΜΑΡΙΑΣ ΚΑΤΣΟΥΝΑΚΗ
Δημοσιογράφου

Ρέκβιεμ για την Ευρώπη και τα Βαλκάνια «Το βλέμμα του Οδυσσέα», του Θόδωρου Αγγελόπουλου, μας οδηγεί μέσα από τους καπνούς του Εμφυλίου στο Σεράγεβο. Ο 20ός αιώνας αρχίζει και τελειώνει με το Σεράγεβο. (Στη φωτ.: ο Χάρβεϊ Καϊτέλ και η Μάγια Μόργκενστερν.)

και τις βραβεύσεις τους, το στίγμα ενός βαλκανικού κινηματογράφου με μέγεθος, πλούσια θεματολογία, ιστορικό προβληματισμό και αισθητική πρωτοτυπία.

Χρειάστηκε να φτάσουμε στη δεκαετία του '90 για να αποκτήσουμε στην Ελλάδα μια οργανωμένη αντίληψη για την παραγωγή των γειτονικών χωρών μέσα από το τμήμα «Ματιές στα Βαλκάνια» που καθιέρωσε το Διεθνές Φεστιβάλ Θεσσαλονίκης (από το 1994). Αφιερώματα σε δημιουργούς όπως οι Γιουγκοσλάβοι Ζιβοτζίν Πάβλοβιτς και Σερτζιάν Καράνοβιτς, ο Βούλγαρος Εντουαρντ Ζαχάριεφ, ο Τούρκος Ομέρ Καβούρ, ευρύτερην αναφορά στη δυναμική παρουσία του νέου τουρκικού κινηματογράφου, σε σκηνοθέτες από τη Βοσνία - Ερζεγοβίνη, κ.ο.κ, ανασυνθέτουν μέσα από τις εικόνες μια πλούσια και εύφλεκτη Ιστορία. Ο Δημήτρης Κερκινός, που από το 2002 έχει τον συντονισμό του προγράμματος, μεταφέρει στην «Κ» τις εκτιμήσεις του: «Η μεγαλύτερη θεματική στον βαλκανικό κινηματογράφο ακουμπάει στην ιστορική μνήμη. Τραύματα εμφύλιων, κομμουνιστικού παρελθόντος, του πολέμου στη Γιουγκοσλαβία. Μια δεύτερη μεγάλη θεματική αναφέρεται στον κοινωνικό μετασχηματισμό μετά την πτώση του

ανατολικού μπλοκ, με έμφαση στην μετανάστευση, την κοινωνική διαφορά, τη συντριβή της ανθρώπινης και κοινωνικής συνειδησης, την αγωνία της συμβίωσης με τους «άλλους». Ο κριτικός Γιώργος Μπράμος σε κείμενό του για τον «Βαλκανικό κινηματογράφο» (Φεστιβάλ Θεσσαλονίκης, 1997) επισημαίνει: «Ο εμφύλιος πόλεμος αντιμετωπίζεται στις περισσότερες περιπτώσεις με στοχασμό πάνω στη φύτρα αυτής της παράλογης βίας, στο σπαραγμό των ανθρώπων που έχασαν ζωές, τόπους, περιουσίες, τα μικρά και τα μεγάλα τους όνειρα. Ταινίες από τη Νέα Γιουγκοσλαβία, τη Σλοβενία, την Κροατία, τη FYROM, επιδιώκουν να ξεπεράσουν τη δαιμονολογία για τα ταραγμένα Βαλκάνια, να δώσουν σε αυτή την τραγωδία την ουσιαστική της διάσταση, βυθιζόμενες στο ανθρώπινο τοπίο (...). Ο εμφύλιος μπορεί να δίνει υλικό στους ευρωπαϊκούς κοπετούς για τη «βαλκανική βαρβαρότητα» αλλά είναι πάλι ο κινηματογράφος αυτός που μπορεί να αποκαταστήσει την τιμή του πολιτισμού των Βαλκανίων».

Από την ιδρυτική πράξη του βαλκανικού κινηματογράφου, που υπέγραψαν οι Αδελφοί Μανάκια ως τη σημερινή κατάσταση όπως διαμορφώνεται, με σκηνοθέτες που σπουδάζουν και ζουν στο εξωτερικό και επιστρέφουν στη χώρα τους διεισδύοντας με ακριβεία, ευαισθησία και ωριμότητα στη σύγχρονη πραγματικότητα (όπως ο Τούρκος Φατίχ Ακίν), με τις διεθνείς συμπαραγωγές, οι οποίες βγάζουν από την απομόνωση τις εθνικές κινηματογραφίες, με τις πολλές και σημαντικές διακρίσεις (οι Ρουμάνοι σαρώνουν τα βραβεία την τελευταία τριετία), ένα είναι βέβαιο: ο κινηματογράφος που προέρχεται από βαλκανικές χώρες έχει βρει μια θαυμαστή ισορροπία. Πορεύεται, ενσωματώνοντας ποίηση και ρεαλισμό, αμφισβήτηση και διαφεύγεις, κριτική διάθεσην και στοχασμό. Αντλεί ενέργεια από ανοιχτές πληγές που διαρκώνειν.

Tα έχουν αποκαλέσει «πυριτιδαποθήκη του κόσμου», «ωκεανό των ατέρμονων συγκρούσεων», «κούτι της Πανδώρας». Τα Βαλκάνια, η ιστορία των χωρών και των εθνοτήτων τους, οι συγκρούσεις και οι διεκδικήσεις περιοχών και συνόρων κυριαρχούν όχι μόνο στα πολιτικά πάθη των βαλκανιών λαών, αλλά και στη λογοτεχνία των βαλκανικών χωρών.

«Γράφω βιβλία που μόνο κατά το ήμισυ είναι μυθοπλασία, με την ιστορία ως υπόβαθρο. Μόνο που δεν χρησιμοποιώ τα στοιχεία της επίσημης ιστορίας προσπαθώ να συγκολλήσω τα σπασμένα κομμάτια του καθρέφτη της πραγματικής Ιστορίας, που δεν επώθηκε ποτέ, και να την αποτυπώσω στο έργο μου». Σ' αυτή τη φράση του Τούρκου συγγραφέα Μεχμέτ Τζοράλ αποτυπώνεται η θεματολογική δεξαμενή πολλών Βαλκανιών συγγραφέων από τον περασμένο αιώνα μέχρι σήμερα. Αφορμή ήταν πάντα η πολιτική, τα πάθη που επέφεραν οι συγκρούσεις, η βιαιη αλλαγή τόσο των συνόρων όσο και των ανθρώπινων σχέσεων, οι ανατροπές στη ζωή των χωρών και των ανθρώπων. Από τα «Μυστικά του Βάλτου» της Πηνελόπης Δέλτα, το «Γεφύρι του Δρίνου» του Ιβο Αντρίτης, «Το λεξικό των Χαζάρων» του Μίλοραντ Πάβιτς, το «Ο δερβίστης και ο θάνατος» του Μέσα Σελίμοβιτς, «Τα ταμπούρλα της βροχής» του Ισμαήλ Κανταρέ ή το «Χιόνι» του Ορχάν Παμούκ, οι ψηφίδες είναι πολλές και ενδιαφέρουσες στο μωσαϊκό της βαλκανικής λογοτεχνίας.

Η ιστορία είναι πάντα παρούσα. Σε παρόντα ή παρελθόντα χρόνο. Οπως παρόντα είναι τα γεφύρια, τα κάστρα, οι βάλτοι, τα βουνά των Βαλκανίων, στους τίτλους και στις αφηγήσεις των συγγραφέων, αφού όλα γίνονται για τη γη. Το «Γεφύρι του Δρίνου» του Βόσνιου (Γιουγκοσλάβου τότε) νομπελίστα Ιβο Αντρίτης είναι ένα βαλκανικό χρονικό τεσσάρων αιώνων Ιστορίας, τεσσάρων θρησκειών και τριών εθνοτήτων που μοιράζονται τον ίδιο τόπο, την πόλη Βισιεγκραντ στη Βοσνία. Σταθερό και αμετακίνητο σημείο όλων αυτών των ιστοριών είναι το γεφύρι και ο τρόπος που μοιραία δένεται με τους ανθρώπους και τη γη τους. Πολλοί από τους σύγχρονους Βαλκανίους συγγραφείς στο παρελθόν αναζητούν τις σημερινές συγκρούσεις και τις σημερινές μισαλλοδοξίες, τους «Πατέρες και προπάτορες» (δανείζομαι τον τίτλο από το μυθιστόρημα του Σλόμπονταν Σέλενιτς) των σημερινών βαλκανικών παθών.

Η κατάρρευση των καθεστώτων

Αμείλικτος καθρέφτης για την περιοχή η λογοτεχνία

Τα «πάθη» μετά το 1990, κυρίαρχο θέμα

Της ΟΛΓΑΣ ΣΕΛΛΑ
Δημοσιογράφου

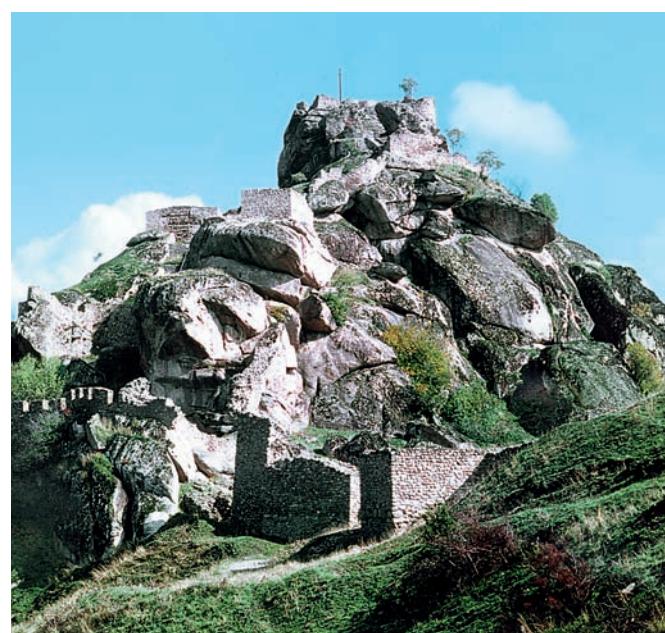
του υπαρκτού σοσιαλισμού το 1990 - 91 στις βαλκανικές χώρες απελευθέρωσε νεότερους συγγραφείς, διαφορετικές εκφράσεις, σήκωσε την κουρτίνα των καταπιεσμένων επιθυμιών, της ελεύθερης έκφρασης και δημιουργίας. Μετά το 1990 πύκνωσαν τα βιβλία από τις χώρες των Βαλκανίων, με θέματα ποικίλα: την πορεία προς τη Δύση, τον ρόλο των γυναικών, τις σχέσεις των δύο φύλων, την αναζήτηση του νέου προσανατολισμού και τη συνειδητοποίηση νέων διαιφύσεων.

Οι Βαλκανιοί συγγραφείς έχουν τους δικούς τους σταρ (Αντρίτης, Πάβιτς, Κανταρέ, Παμούκ), ενώ Βαλκανιοί εκδότες τα τελευταία δέκα χρόνια θεσμοθέτησαν ένα βραβείο για τους Βαλκανίους συγγραφείς, το Balkanika. Επτά μέχρι στιγμής χώρες των Βαλκανίων (και η Ελλάδα) αναζητούν και βραβεύουν το καλύτερο βιβλίο της χρονιάς, με θέμα του τη βαλκανική ιστορία, το οποίο μετα-

φράζεται στη συνέχεια στις υπόλοιπες γλώσσες των βαλκανικών κρατών. Γενικά όμως, οι εκδότες των Βαλκανίων είναι πάντα περισσότερο πρόθυμοι σε βιβλία που προέρχονται από τους γειτονές τους, κι έτσι πολύ ευκολότερα τα ελληνικά βιβλία παίρνουν διαβατήριο για χώρες των Βαλκανίων, ενώ και στην Ελλάδα η «βαλκανική βιβλιοθήκη» των εκδοτών («Κέδρος», «Καστανιώτης», «Πατάκης», «Ωκεανίδα» κ.λπ.) αριθμεί πλέον πολλούς τόμους. Η παρουσία Ελλήνων φοιτητών στις πρωτεύουσες των Βαλκανίων από τη δεκαετία του '60 μέχρι τα προηγούμενα χρόνια, δημιούργησε πολλούς γνώστες των βαλκανικών γλωσσών, που ενίσχυσαν τη μετάφραση τόσο της πεζογραφίας όσο και της ποίησης.

Ομως οι Ελληνες συγγραφείς δεν στρέφουν συχνά το βλέμμα τους στα Βαλκανία. Μετά «Τα μυστικά του βάλτου» της Πηνελόπης Δέλτα και τα «Ματωμένα χώματα» της Διδώ Σωτηρίου, που παραμένουν πάντα δημοφιλή, οι νεότεροι συγγραφείς δεν... επιστρέφουν συχνά στα Βαλκανία και στα πάθη τους. Πιο πρόσφατα απόπειρα αυτή του και κριτικού Δημοσθένη Κούρτοβικ στο βιβλίο του «Τι ζητούν οι βάρβαροι» («Ελληνικά Γράμματα»), που βάζει πέντε συγγραφείς από τα Βαλκανία να συναντιούνται σε μια συνοριακή πόλη της Ελλάδας και εκεί να αναβιώνουν πάθη και μίσον. Για τον Κούρτοβικ «ο πεζογράφος λειτουργεί σαν τον Περσέα: μερικές αλλήθειες είναι τόσο τρομέρες που δεν μπορούμε να τις αντικρίσουμε κατάματα. Χρειαζόμαστε έναν καθρέφτη που θα κάνει κάπως πιο ανεκτά τα φοβερά, χωρίς να τα κρύβει» (από συνέντευξή του στην «Ελευθεροτυπία»).

Για τα Βαλκανία, η λογοτεχνία ήταν πάντα ένας αμείλικτος καθρέφτης.

Οταν τα κάρα... σέρνουν αυτοκίνητα

Ιστορίες καθημερινής τρέλας στο Κόσοβο

Του ΤΑΣΟΥ ΤΕΛΛΟΓΛΟΥ
Δημοσιογράφου

Στο βιβλίο της περιπέτειας Ουέστ στον οποίο ονομάζεται το Κόσοβο παλιά Σερβία. Η νότια Σερβία είναι και αυτή λίγο παλιά. Σαν να έχει σταματήσει στον χρόνο. Θυμάμαι ένα ταξίδι στις αρχές του 2001 αφέως μετά την έναρξη των εχθροπραξιών μεταξύ Αλβανών της ΠΓΔΜ και Σλαβών. Ο «Απελευθερωτικός Στρατός των Αλβανών στο Πρέσεβο και το Μπουγιάνοβατς» (UCPMB) έκανε ταυτοχρόνως επιχειρήσεις κατά του σερβικού στρατού και της αστυνομίας στην νοτιότερη περιοχή της Σερβίας, γύρω από τον οδικό άξονα E-10 που συνδέει τα Σκόπια με το Βελιγράδι.

Είχα πάρει το νέο μου αυτοκίνητο, ένα Φολκσβάγκεν. Ήξερα ότι στην εμπόλεμη περιοχή καμία ασφαλιστική εταιρεία δεν θα με κάλυψε αν πάθαινα κάτι, αλλά αποφάσισα να ρισκάρω. Στο αμάξι ήταν ακόμα δύο συνάδελφοι από τη Θεσσαλονίκη, μπροστά μας, μας οδηγούσε μια ομάδα Αλβανών ενόπλων σε ένα άλλο, μεταχειρισμένο, αμάξι. Εαφνικά ένας κρότος ακούστηκε και η μπογιά του αυτοκινήτου μου σταμάτησε να λειτουργεί. Είχε καεί. Ενα κάρο μάς τράβηξε στο χωριό Τρνβάτς, ένα αλβανικό χωριό που ελεγχόταν από Αλβανούς ενόπλους. Στο τοπικό συνεργείο καταφέραμε με μεγάλη δυσκολία να λύσουμε από τη μπογιά το κάρτερ του λαδιού για να δούμε από τι και πόσο είχε τρυπήσει. Ο ιδιοκτήτης του συνεργείου δούλεψε έως το 1992 στο εργοστάσιο της Μερσεντές στην Στουτγάρδη. Οταν έβγαλε το κάρτερ είδε μια τεράστια τρύπα. Κάπου είχε «βρει» το αμάξι, σε κάποια πέτρα της... παλιάς Σερβίας.

«Μόνο ο Άνι μπορεί να το φτιάξει, στο συνεργείο που φτιάχνουν τα Τζιπ των ανταρτών» μου είπε. Βγήκα στον κεντρικό δρόμο του χωριού με το τρυπημένο κάρτερ του λαδιού στο χέρι.

Σε λίγο πέρασε μια κόκκινη Φεράρι. Ο δρόμος ήταν χωμάτινος αλλά ο ιδιοκτήτης με διαβεβαίωσε ότι οδηγούσε ευ-

Τα κάρα εξακολουθούν να αποτελούν προσφιλές μέσο μεταφοράς σε πολλές περιοχές των Βαλκανίων, δημιουργώντας μια εικόνα που παραπέμπει σε άλλες εποχές.

χαρίστως στο Τρνβάτς. Ήταν έμπορος ναρκωτικών: «Είναι πολύ αυστηροί οι νόμοι σας στην Ελλάδα...» μου είπε, «Θέλω να αγοράσω ένα σπίτι σε ένα νησί αλλά φοβάμαι...». Μετά μου εξήγησε πώς μετέφερε την πρωίνη σε βαλίτσες από το αεροδρόμιο της Πρίστινα προς τη Φρανκφούρτη, τη Στοκχόλμη, την Ελβετία. Και πώς κάθε φορά ξαναγυρίζει στο χωριό του, στη νότια Σερβία, όπου ένιωθε σιγουριά.

Φτάσαμε στο συνεργείο για να μας κολλήσουν το κάρτερ του λαδιού. Ο μπογιάς ο Άνι ήταν γρήγορος. Παρ' όλα αυτά η μπογιά του αυτοκινήτου είχε «κολλήσει» ήμαστε καταδικασμένοι να διανυκτερεύσουμε εκεί. Τη νύχτα μείναμε με τους δύο συναδέλφους στον Άνι. Το πρωί, ένα κάρο τράβηξε το αυτοκίνητό μας μέχρι το Μπουγιάνοβατς, το οποίο

ελεγχόταν από τις σερβικές αρχές. Η σλοβένικη οδική βοηθεία ήρθε να πάρει το αυτοκίνητο από τον αυτοκινητόδρομο, που μέχρι το 1990 ονομαζόταν «αυτοκινητόδρομος της αδελφότητας και της ενότητας». Γύρισα πίσω στο Τρνβάτς για να πάρω το αυτοκίνητο που μου είχε υποσχεθεί ο μπογιάς, ο Άνι. Χρειαζόμασταν ένα αμάξι για να συνεχίσουμε την αποστολή μας. Ήταν μια μεταχειρισμένη Μερσεντές. Θα πλήρωνα 100 μάρκα την ημέρα νοίκια. Ζήτησα από τον Άνι τα κλειδιά για να βάλω μπροστα και μου έδειξε τα καλώδια που υπήρχαν δίπλα στο τιμόνι: κλειδιά δεν υπήρχαν, το αμάξι ήταν κλεμμένο! Το πήρα – στην παλιά Σερβία αυτό ήταν φυσιολογικό τότε. Λίγο πιο κάτω, στο έδαφος του Κοσσυφοπεδίου πλέον, στην πραγματική «παλιά Σερβία» με συνέλαβε η τροχαία του ΟΗΕ για... υπέρβαση του ορίου ταχύτητας. Ουδείς μού ζήτησε την άδεια κυκλοφορίας του αυτοκινήτου.

Οταν τελείωσε το τριήμερο ταξίδι μου γύρισα το αυτοκίνητο του Άνι. Με δύο συναδέλφους από τη Θεσσαλονίκη κατεβόκαμε στα Σκόπια. Εκεί δεν υπήρχαν κλεμμένα αυτοκίνητα προς ενοικίαση, τόσο ανεπιτήδευτοι έμποροι ναρκωτικών και μια στοιχειώδης και τόσο παντελής έλλειψη δημόσιας τάξης παρά το γεγονός ότι μιανόταν ο εμφύλιος πόλεμος. Θυμάμαι ότι μένανε σε ένα ξενοδοχείο στην κεντρική πλατεία του Τετόβου και στον πάνω όροφο έμεναν γυναίκες -θύματα του τράφικινγκ από την πρώην Σοβιετική Ενωση που είχαν εκδοθεί τα προγούμενα χρόνια στην Ελλάδα. Οι γυναίκες φυλάσσονταν εναλλάξ από Σλαβομακεδόνες και Αλβανούς κακοποιούς. Αυτοί κάθε βράδυ άλλαζαν, από το φόβο να μπούλησουν από την αστυνομία της γειτονικής χώρας. Ήταν οι μόνοι «επαγγελματίες» από τις δύο μεγαλύτερες εθνότητες της γειτονικής χώρας, που έμοιαζαν εκείνες τις εβδομάδες να συνεργάζονται. Ο πόλεμος τελείωσε και οι κοπέλες ήταν ακόμα στα «κελιά» τους, με τους φρουρούς από τις δύο εθνότητες να εναλλάσσονται αδιάκοπα στις πόρτες τους. Ενα βράδυ είχα κουραστεί από τα ίδια και τα ίδια (αψιμαχίες και βολές εκατέρωθεν) και αποφάσισα να ασχοληθώ με αυτούς τους τύπους. Πλησίασα έναν από αυτούς, ήταν Αλβανός. Τον ρώτησα πώς και ανέχεται τους Σλαβούς δίπλα του ενώ οι συμπατριώτες του ήταν στα βουνά και πολεμούσαν. Είχε γεννηθεί στη Γερμανία. «Ξέρεις», μου απάντησε, «οι Σλάβοι γενικά δεν μας χωνεύουν, είναι ζώα, αλλά αυτά τα παιδιά με τα οποία δουλεύω μαζί είναι θαυμάσιοι άνθρωποι!»

Κουλτούρα «μη δουλειάς» στους Κοσοβάρους νέους

Ξένες λέξεις, η παραγωγικότητα και η εργασία

Tου ΣΤΑΥΡΟΥ ΤΖΙΜΑ
Δημοσιογράφου

Το λόγιπι του ξενοδοχείου «Γκραντ» στο κέντρο της Πρίστινα, στέκει του διαβόντου παρακρατικού Αρκαν επί σερβικής παντοδυναμίας, γεμίζει από νωρίς το πρωί. Γραβατωμένοι Αλβανοί απολαμβάνουν τον καφέ και την μπύρα τους κλείνοντας δουλειές, καθαρές και βρώμικες ή συζητώντας επί παντός του επιστητού.

Με την εμφάνιση κάποιου ξένου, Ευρωπαίου ή Αμερικανού κυρίως, στην είσοδο, μερικοί σκύβουν τα κεφάλια και χαμπλόφωνα ρωτούν ο ένας τον άλλο για το ποιος είναι ο άγνωστος και αν η παρουσία του συνοδεύεται με χρήμα.

Η εικόνα είναι πραγματική και αντικατοπτρίζει τη σημερινή κατάσταση στο Κό-

σιβο, όπου οι άνθρωποι από την «απελευθέρωση» και μετά-κοντά δέκα χρόνια-επιβιώνουν κυρίως χάρη στη βοήθεια της διεθνούς κοινότητας, τα εμβάσματα της εμιγκράτος και φυσικά το λαθρεμπόριο.

Εμαθαν να τρέφονται με τα δολάρια και τα ευρώ που ύρευν από τους διεθνείς οργανισμούς για τη συγκρότηση δομών του νεόκοπου κράτους, τις δραστηριότητες της πολυεθνικής στρατιωτικής δύναμης των δεκαεφτά χιλιάδων ανδρών και μερικών χιλιάδων ξένων αστυνομικών, μελών μη κυβερνητικών οργανώσεων, κ.ά.

Οι Κοσοβάροι νέοι, που αποτελούν και τη συντριπτική πλειοψηφία του πληθυσμού - ο μέσος όρος πλικιάς του οποίου είναι μό-

Αβέβαιο εμφανίζεται
το μέλλον για τους
νέους Κοσοβάρους,
καθώς η ανεργία
ξεπερνά το 70%.

λις είκοσι τρία χρόνια - γαλουχούνται στην κουλτούρα της «μη δουλειάς», για τον απλό λόγο ότι δουλειές δεν υπάρχουν και όσες υπάρχουν αφορούν γκρίζους τομείς.

Η ανεργία ξεπερνάει το 70% στους Αλβανούς και όσο για τους Σέρβους στους θυλάκους, αυτοί ζουν αποκλειστικά από το πενιχρό «επίδομα Κοσόβου», που εισπράττουν από το Βελιγράδι. Το Κόσοβο των δυο εκατομμυρίων ψυχών στερείται παντελώς παραγωγικής βάσης και δεν υπάρχουν ενδείξεις ότι θα την αποκτήσει σύντομα ώστε να αναπτυχθεί υγιής οικονομία και να δημιουργηθούν θέσεις εργασίας. Ομως η κατάσταση δεν είναι και πολύ καλύτερη και σε άλλες χώρες της περιοχής όπως η Αλβανία και η Πρώην Γιουγκοσλαβική Δημοκρατία της Μακεδονίας - ειδικά οι αλβανοκατοικούμενες επαρχίες της - όπου μεγάλα τμήματα του πληθυσμού ζουν χωρίς να εργάζονται εξασφαλίζοντας ένα μικρό εισόδημα από την βοήθεια και τα εμβάσματα των μεταναστών.

Η μετάβαση στην οικονομία της αγοράς σε αυτά τα κράτη, εν αντιθέσει με την Κροατία και τη Σερβία που διαθέτουν άλλες παραγωγικές υποδομές, προχωράει αργά, βασανιστικά και με την «βουκέντρα» της Ε.Ε. που προσπαθεί να επιταχύνει τις μεταρρυθμίσεις. Το παράδοξο είναι ότι στην Πρίστινα, τα Σκόπια, το Τέτοβο, τα Τίρανα, με τις στρατιές των ανέργων δεν εκδηλώνονται κοινωνικές αντιδράσεις.

Στα δεκαπέντε και πλέον χρόνια από την κατάρρευση του κοινωνικοπολιτικού συστήματος, τη διάλυση της σχεδιασμένης οικονομίας και το κλείσιμο ή την υπολειτουργία εκαντοντάδων μεγάλων εργοστασίων και επιχειρήσεων που είχε συνέπεια να έχουν τη δουλειά τους πολλές δεκάδες χιλιάδες άνθρωποι, δεν έχει καταγραφεί ούτε μία σοβαρή απεργία ή διαδήλωση ανέργων.

Δεν έχουν προβλήματα αυτοί οι άνθρωποι; δεν αγωνιούν για το μέλλον το δικό τους και των παιδιών τους;

Επί του παρόντος βολεύονται με την έξωθεν βοήθεια και ευελπιστούν ότι δεν θα είναι μακριά η μέρα που θα ανοίξουν διάπλατα οι πόρτες της Ευρωπαϊκής Ένωσης για να διαβούν και αυτοί την «πύλη του παραδείσου». Μέχρι τότε, οι Αλβανοί δεν θα πληρώνουν φόρους, πλεκτρικό ρεύμα και νερό, οι Κοσοβάροι θα (λαθρ)εμπορεύονται ό,τι μπορεί να φανταστεί κανείς και οι Σέρβοι θα επιβιώνουν χάρη στη βιομηχανική υποδομή που τους άφησαν τα βομβαρδιστικά του ΝΑΤΟ και την «οικονομία του γουρουνιού», δηλαδή το παραδοσιακό οργανωμένο αγροτικό νοικοκυριό που τους έσωσε στις δύσκολες μέρες του πολέμου.

διεθνής ανάπτυξη με ελληνική υπογραφή

Ο Όμιλος της Τράπεζας Πειραιώς είναι ο ταχύτερα αναπτυσσόμενος
Χρηματοπιστωτικός Όμιλος στην Ελλάδα.

Ο Όμιλος της Τράπεζας Πειραιώς είναι ο ταχύτερα αναπτυσσόμενος Χρηματοπιστωτικός Όμιλος στην Ελλάδα, με ιδιαίτερη τεχνογνωσία στους τομείς της λιανικής τραπεζικής, των μικρομεσαίων επιχειρήσεων, των κεφαλαιαγορών, των επενδυτικών τραπεζικών εργασιών του Leasing και της Ναυτιλίας.

Ο Όμιλος της Τράπεζας Πειραιώς έχει αυξανόμενη διεθνή παρουσία με δίκτυο 783 καταστημάτων, με επίκεντρο κυρίως τη Νοτιοανατολική Ευρώπη και Ανατολική Μεσόγειο, τα χρηματοοικονομικά κέντρα του Λονδίνου και της Νέας Υόρκης.

Ελλάδα	323
Αλβανία	42
Βουλγαρία	78
Κύπρος	10
Ρουμανία	130
Σερβία	46
Ουκρανία	86
Αίγανπτος	53
ΗΠΑ	14
Μεγάλη Βρετανία	1

Κεντρικά Γραφεία Ομίλου Τράπεζας Πειραιώς
Αμερικής 4, 105 64 Αθήνα
Τηλ.: +30 210 33 35 000
www.piraeusbank.gr